

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Βιώσιμη
Ανάπτυξη

*Το Φαινόμενο της Αρπαγής των Υδάτινων Πόρων στις
Αναπτυσσόμενες Χώρες και η Κρίση της Προστασίας
του Περιβάλλοντος. Η περίπτωση της Αιθιοπίας.*

Παντιώρα Γεωργία (AM1211M075)

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων καθηγητής : Ραυτόπουλος Ευάγγελος

Μάιος 2014

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Φρειδερίκη και Αποστόλη, οι οποίοι ήταν αρωγοί μου σε κάθε προσπάθεια που έκανα όλα αυτά τα χρόνια. Επίσης, ευχαριστώ ιδιαιτέρως την αδερφή μου Αθηνά, η παρότρυνση και η στήριξη της οποίας υπήρξαν ορόσημο για την υποστήριξη των επιλογών μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις φίλες μου για την αμέριστη υποστήριξη, κατανόηση και υπομονή τους κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών μέχρι τη περάτωση και την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας. Τέλος, ευχαριστώ όλους όσους συνέλαβαν στη πραγματοποίηση αυτής της εργασίας και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Ευάγγελο Ραυτόπουλο.

Η μεταπτυχιακή μου εργασία αφιερώνεται σε όλους τους ανθρώπους που αγωνίζονται καθημερινά για την ελευθερία και την επιβίωση τους και στον Στέλιο Τ. που δίνει το μεγαλύτερο αγώνα για την ζωή του.

Περιεχόμενα

Συντμήσεις.....	5
Εισαγωγή	6
Μέρος Πρώτο : Το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων.....	10
1.1 Η θεωρητική προσέγγιση των φυσικών πόρων	18
1.2 Η ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων	24
Μέρος Δεύτερο : Οι σημαντικότερες συνδιασκέψεις για την ανάδειξη της αξίας του νερού.....	30
2.1 Η σημασία της κατοχύρωσης του ανθρώπινου δικαιώματος στο νερό	44
2.2 Ο ρόλος της διεθνούς κοινότητας και το ζήτημα της οπισθοχώρησης του δικαίου του περιβάλλοντος.....	50
Μέρος Τρίτο : Η αρπαγή των φυσικών πόρων στην Αιθιοπία	63
3.1 Η εξέταση της περιοχής της Oromia	72
3.2 Η περίπτωση του ποταμού Omo και της λίμνης Turkana και οι επιπτώσεις του φράγματος Gibe III	79
Συμπεράσματα	92
Βιβλιογραφία	98
Βιβλία	98
Άρθρα.....	100
Κείμενα Τεκμηρίωσης Διεθνών Οργανισμών	107
Διαδικτυακές Πηγές.....	109
Παράρτημα.....	113

Συντμήσεις

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΣΧ	Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΥ	Εμπόριο Εικονικού Ύδατος
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
ΟΔΥΠ	Ολοκληρωμένη Διαχείριση Υδάτινων Πόρων
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΔΙΤ	Συμπράξεις Δημοσίου Ιδιωτικού Τομέα
ICESCR	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
GWP	Global Water Partnership
HDI	Human Development Index
UDHR	Universal Declaration of Human Rights
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
WWC	World Water Council
WWF	World Water Forum

Εισαγωγή

Το νερό είναι πρωταρχικής σημασίας για την υλική και την πνευματική ευεξία των κοινωνιών σ' ολόκληρο τον κόσμο. Το νερό είναι πηγή ζωής, συστατικό κάθε μορφή ζωής, βασικό συστατικό του οργανισμού μας απαραίτητο για τη ζωή, τη κοινωνία και την οικονομία. Αν και τα 2/3 του πλανήτη είναι νερό αντιμετωπίζουμε την έντονη έλλειψή του. Το νερό αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες από την κατανάλωση, τη γεωργική παραγωγή μέχρι και τη βιομηχανική ανάπτυξη.

Δυστυχώς, ο πολύτιμος αυτός πόρος απειλείται. Κατά συνέπεια, καθώς ο συνολικός παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται, αυξάνονται και οι ανθρώπινες δραστηριότητες που σχετίζονται με το νερό, οι οποίες με τη σειρά τους αυξάνουν την απαίτηση για το πόρο. Αυτό συμβάλλει σε δύο αντιφατικές τάσεις που καθιστούν τη διαδικασία διαχείρισης των υδάτων ακόμη πιο περίπλοκη. Από τη μία πλευρά, οι ανάγκες μιας χώρας σε νερό αυξάνονται σταθερά λόγω του υψηλότερου επίπεδου ανθρώπινης δραστηριότητας και από την άλλη πλευρά το κατά κεφαλήν διαθέσιμο νερό μειώνεται σταθερά από τη στιγμή που η συνολική ποσότητα γλυκού νερού που διατίθενται είναι περιορισμένη¹.

Τα δημογραφικά στοιχεία του παγκόσμιου πληθυσμού αλλάζουν με σημαντικές επιπτώσεις για τους υδάτινους πόρους. Ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται κατά περίπου 80 εκατομμύρια ανθρώπους το χρόνο, πράγμα που σημαίνει ότι η αύξηση της ζήτησης γλυκού νερού είναι περίπου 64 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το χρόνο. Μέχρι το 2050, ο πληθυσμός αναμένεται να φτάσει τα 9 δισεκατομμύρια, μία αύξηση 40% σε σχέση με σήμερα. Εάν οι υδάτινοι πόροι παραμείνουν σταθεροί σε κατά κεφαλήν βάση, η διαθεσιμότητα του νερού θα πρέπει να αυξηθεί κατά 40%, αν και κατά τον τελευταίο αιώνα η χρήση του νερού έχει αυξηθεί περισσότερο από το διπλάσιο του ρυθμού ανάπτυξης του πληθυσμού. Η πλειοψηφία του ανθρώπινου πληθυσμού, περίπου το 90%, απολαμβάνει σχετική επάρκεια ως προς το νερό. Η σχετική επάρκεια ορίζεται ως η επαρκής ποσότητα ύδατος ανά άτομο για όλους

¹ Asit K. Biswas (1997) Water Development and the Environment, International Journal of Water Resources Development, 13:2, p. 146

τους σκοπούς συμπεριλαμβανομένων εκείνων της γεωργίας, της βιομηχανίας και της οικιακής χρήσης. Η ασφάλεια του νερού (Water security), σύμφωνα με τους Mason και Calow, σημαίνει να υπάρχει επαρκές νερό, σε ποσότητα και ποιότητα, για τις ανάγκες του ανθρώπου (υγεία, οικιακή χρήση και παραγωγικές οικονομικές δραστηριότητες) και για τα οικοσυστήματα σε συνδυασμό με την ικανότητα πρόσβασης και χρήσης, την επίλυση των συμβιβασμών και τη διαχείριση των υδάτων που σχετίζονται με κινδύνους, όπως οι πλημμύρες, η ξηρασία και η ρύπανση². Αν και ο ορισμός αυτός έχει το πλεονέκτημα της συντομίας, οι Mason και Calow υιοθετούν έναν λειτουργικό ορισμό που αναγνωρίζει ρητά ότι η ασφάλεια του νερού είναι συνάρτηση της ικανότητας του ανθρώπου στις φυσικές εκδηλώσεις του πόρου.

Ήδη, το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε συνθήκες λειψυδρίας, μία κατάσταση η οποία έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη του νερού και την ανικανότητα πραγματοποίησης των προαναφερθέντων σκοπών. Το υπόλοιπο 5% υποφέρει από την έντονη έλλειψη των υδάτινων πόρων γεγονός το οποίο σημαίνει ότι αντιμετωπίζει χρόνια και εκτεταμένα προβλήματα παροχής νερού. Σύμφωνα με την έκθεση του United Nations Development Programme του 2012 για τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας³, 783 εκατ. άτομα (το 11% του παγκόσμιου πληθυσμού) παραμένουν χωρίς πρόσβαση σε καθαρές πηγές πόσιμου νερού. Δεδομένου ότι δεν είναι ακόμη δυνατόν να μετρηθεί η ποιότητα του νερού σε παγκόσμιο επίπεδο, οι διαστάσεις της ασφάλειας, της αξιοπιστίας και της βιωσιμότητας μπορεί πραγματικά να επιβραδύνουν την πρόοδο των στόχων. Επιπλέον, υπάρχουν περιοχές όπως η υποσαχάρια Αφρική όπου πάνω από το 40 % όλων των ανθρώπων ζει χωρίς πόσιμο νερό.

Η καταστροφή της ίδιας της βάσης της ζωής μας έχει οδηγήσει σε μαζική εκδίωξη χιλιάδων ανθρώπων από τον τόπο τους, σε στέρηση εκατομμυρίων ανθρώπων από τη πρόσβαση σε καθαρό νερό, σε επιβάρυνση της υγείας, σε συγκρούσεις ακόμη και σε πολέμους. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έχει από καιρό αντιμετωπίσει την παγκόσμια κρίση που προκαλείται από την ανεπαρκή παροχή νερού για την κάλυψη των βασικών ανθρώπινων αναγκών και των

² Mason N. and Calow R. (2012) Water security: from abstract concept to meaningful metrics. An initial overview of options, Overseas Development Institute, London, p.18

³ Για περισσότερα βλ. United Nations, The Millennium Development Goals Report 2012

αυξανόμενων απαιτήσεων για τους υδάτινους πόρους του πλανήτη καθώς επίσης και για την κάλυψη των βιομηχανικών και των αγροτικών αναγκών. Από τη πρώτη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το νερό στη Μαρ δελ Πλάτα της Αργεντινής το 1977 μέχρι τη συνδιάσκεψη του Ρίο+20 το 2012, η διεθνής κοινότητα επικεντρώθηκε στη προστασία αυτού του ζωτικού πόρου. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών το νερό έχει γίνει ένα από τα κεντρικά ζητήματα για την εφαρμογή των παγκόσμιων νεοφιλελεύθερων πολιτικών.

Η συνεχόμενη αύξηση του πληθυσμού της γης κατά τη δεκαετία του 1970 σε συνάρτηση με τα όρια της οικονομικής μεγέθυνσης και την επερχόμενη καταστροφή του περιβάλλοντος ήταν βασικά στοιχεία για την περιβαλλοντική εξέλιξη και την ανάδυση της ιδέας της βιώσιμης ανάπτυξης⁴. Η έκθεση Brundtland, το 1987⁵, αναγνώρισε την αναγκαιότητα για μια ανάπτυξη που θα διασφαλίζει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Επίσης, η διεθνής συνδιάσκεψη του Ρίο, το 1992, όρισε τη βιώσιμη ανάπτυξη ως μια προώθηση και ένα συμβιβασμό τριών διακριτών πυλώνων: την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη⁶ υιοθετώντας μία συνολική οπτική επί του θέματος μελλοντικά που δεν θα επικεντρώνεται στην ατομική προώθηση αλλά στη προστασία του κοινού μέλλοντος της ανθρωπότητας. Οι 27 αρχές, το κύριο κείμενο καθώς και η Agenda 21⁷ που συμφωνήθηκαν στη διεθνή συνδιάσκεψη του Ρίο αποτέλεσαν τη βάση της έννοιας της βιωσιμότητας αλλά απέτυχαν να υιοθετήσουν δεσμευτικές δράσεις, πολιτικές και χρονοδιαγράμματα για την αποτροπή καταστροφικών συνεπειών για το περιβάλλον.

Είκοσι χρόνια αργότερα, η διεθνής συνδιάσκεψη για τη βιώσιμη ανάπτυξη Ρίο+20 ενισχύει πλέον ξεκάθαρα τη έννοια της «πράσινης οικονομίας»

⁴ Adams W.M. (2009) Green Development, Environment and Sustainability in a developing world, 3rd ed. Routledge, p. 57

⁵ United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, AGENDA 21, <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

⁶ Baker Susan (2006) Sustainable Development, Routledge introductions to environment series, pp.6-8 & 18-27

⁷ United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, AGENDA 21, <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

μέσω του κειμένου «the future we want»⁸ και προωθεί τους θεσμούς της αγοράς ως ικανούς να πετύχουν την έννοια της βιωσιμότητας. Η έννοια της πράσινης οικονομίας υποστηρίζει ότι όσο οι όροι της αγοράς εισβάλλουν στο περιβάλλον τόσο πιο αποτελεσματική θα είναι η περιβαλλοντική διαχείριση των πόρων.

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, η ραγδαία αύξηση των τιμών των βασικών εμπορευμάτων και η αυξανόμενη κερδοσκοπία στα τρόφιμα είχε ως αποτέλεσμα την αρπαγή της γης, του νερού και των άλλων φυσικών πόρων καθώς οι κυβερνήσεις και οι επενδυτές αναζητούσαν αγορές όσο το δυνατόν λιγότερο ασταθής και αναξιόπιστες. Το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Είναι η έκφραση ενός οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης βάσει του οποίου η συσσώρευση κεφαλαίου συνδέεται άμεσα με τον αυξανόμενο έλεγχο σε άφθονους και φτηνούς φυσικούς πόρους που αφορούν το νερό, την ενέργεια και τη τροφή. Η αρπαγή του νερού είναι μια σύνθετη διαδικασία. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, χρηματοδότες, γραφειοκράτες, ειδικοί σε θέματα που σχετίζονται με το νερό, την ενέργεια και την αγροτική παραγωγή, τράπεζες και επιχειρηματικές ελίτ σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο μεταβάλλουν γρήγορα τα υδάτινα οικοσυστήματα από τα οποία εξαρτώνται οι τοπικές ζωές. Η ιδιωτικοποίηση της παραγωγής νερού και των υπηρεσιών παροχής, ιδιαίτερα των αστικών συστημάτων ύδρευσης, έχει γίνει μια σημαντική αρένα στην οποία οι παγκόσμιες εταιρείες λειτουργούν σε αναζήτηση της οικονομικής ανάπτυξης και της αύξησης των κερδών.

Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί στην εργασία είναι η χρήση βιβλιογραφικών αναφορών σε συνδυασμό με πρωτογενή έρευνα και ανάλυση διεθνών κειμένων με σκοπό να εξεταστεί το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων. Στα συμπεράσματα θα γίνει μία αποτίμηση των αποτελεσμάτων της έρευνας, ώστε να παραχθούν προτάσεις επί του εξετασθέν ζητήματος.

⁸ The future we want: Outcome document adopted at Rio+ 20 <http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 28/6/2013]

Μέρος Πρώτο : Το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων

Στο πρώτο μέρος θα γίνει μία προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου της αρπαγής των υδάτινων πόρων καθώς και των παραγόντων και των δρώντων που ακούν πίεση στην εμφάνιση και στην μεγιστοποίηση του⁹. Επιπλέον, θα διαφανεί η πολυπλοκότητα και η εμπλοκή των παραγόντων, οι οποίοι είναι συνήθως ο συνδυασμός δύο ή και περισσότερων, που επηρεάζουν την ανάπτυξη του φαινομένου.

Το φαινόμενο της αρπαγής του νερού αναφέρεται σε καταστάσεις όπου ισχυροί δρώντες είναι ικανοί να αναλάβουν τον έλεγχο ή την εκτροπή των πολύτιμων υδάτινων πόρων και των λεκανών απορροής για δικό τους όφελος, στερώντας από τις τοπικές κοινωνίες τους πόρους που χρειάζονται για την επιβίωση τους. Η ικανότητα να παίρνουν τον έλεγχο των υδάτινων πόρων συνδέεται έντονα με τις διαδικασίες της ιδιωτικοποίησης και της εμπορευματοποίησης με σκοπό τη μετατροπή ενός ανοιχτού διαθέσιμου πόρου προς όλους σε ένα ιδιωτικό αγαθό του οποίου η πρόσβαση πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης και συχνά βασίζεται στην ικανότητα πληρωμής.

Η αρπαγή του νερού εμφανίζεται σε πολλές διαφορετικές μορφές που κυμαίνονται από την εξόρυξη του νερού για μονοκαλλιέργειες τροφίμων μεγάλης κλίμακας και καλλιέργειες για καύσιμα, τη δημιουργία φραγμάτων στους ποταμούς για τη παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας μέχρι και την εταιρική εξαγορά των δημόσιων υδάτινων πόρων. Τέλος, αναφέρεται σε ένα μοντέλο ανάπτυξης που αφορά το εμπόριο σε εικονικό νερό.

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ήταν ένας από τους κύριους λόγους που το φαινόμενο έγινε ιδιαίτερα έντονο τα τελευταία χρόνια. Η κρίση είχε σαν αποτέλεσμα την τεράστια εκτίναξη των τιμών των βασικών εμπορευμάτων καθώς επίσης και την έντονη κερδοσκοπία σε βασικά είδη τροφίμων. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου ανησύχησε τις σύγχρονες οικονομίες όσον αφορά την

⁹ Η ορολογία του φαινομένου στα αγγλικά είναι water grabbing

εξάρτηση τους για τα ορυκτά καύσιμα. Η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας εστιάστηκε στα αγροκαύσιμα, όπως οι καλλιέργειες από φοινικέλαιο, το jatropha, το ζαχαροκάλαμο και η σόγια που καλλιεργούνται ως πηγή υγρών καυσίμων για τον τομέα των μεταφορών και για βιομηχανική χρήση. Τα αγροκαύσιμα, ωστόσο, χρειάζονται μεγάλες ποσότητες νερού καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου παραγωγής και συχνά αυτό αποτελεί πρόκληση για τις χώρες που παράγονται.

Η χρήση νερού για την άρδευση αυτών των καλλιεργειών μπορεί να προωθήσει την παραγωγή τροφίμων αλλά μπορεί επίσης να μειώσει τις ροές των ποταμών και τις δυνατότητες για υδροηλεκτρική ενέργεια. Η αρπαγή των υδάτων και της γης καθοδηγούνται από τη παραγωγή μονοκαλλιεργειών μεγάλης κλίμακας και διαφόρων ειδών τόσο για τη παραγωγή τροφής όσο και μη. Ωστόσο οι μονοκαλλιέργειες είναι ιδιαίτερα επικίνδυνες γιατί χρειάζονται 10 φορές περισσότερο νερό από ότι τα γεωργικά συστήματα μεγάλης βιοποικιλότητας. Οι καλλιέργειες αυτές μπορεί να αυξήσουν τις συνολικές αναλήψεις για νερό και να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των τροφίμων. Η επισιτιστική ασφάλεια ορίζεται από τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) ως «η διαθεσιμότητα και η πρόσβαση σε επαρκή, ασφαλή και θρεπτική τροφή για να καλύπτονται οι διατροφικές ανάγκες και οι προτιμήσεις για μια δραστήρια και υγιή ζωή»¹⁰.

Ακριβώς όπως η ανάπτυξη των καλλιεργειών για ενέργεια αντανακλά μια αναζήτηση από τα κράτη και τους επενδυτές για φθηνό και αξιόπιστο ενεργειακό εφοδιασμό υπό τις συνθήκες του ανταγωνισμού και της οικονομικής κρίσης, μια παρόμοια διαχείριση των υδάτινων πόρων επικρατεί και για τις καλλιέργειες καρπών για τη παραγωγή τροφίμων. Δεδομένου ότι οι τιμές των τροφίμων έχουν ανέβει τα τελευταία χρόνια, ένας αυξανόμενος αριθμός χωρών και πολλές πολυεθνικές επιχειρήσεις που ασχολούνται με την τροφή έχουν προσπαθήσει να μειώσουν την εξάρτησή τους από τις διεθνείς αγορές με τη άμεση συμμετοχή στη γεωργική παραγωγή. Αυτή η πολιτική, για παράδειγμα, χρησιμοποιείται από πολλά κράτη του Κόλπου λόγω ότι οι δικοί τους υδάτινοι

¹⁰ FAO (1996) Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action, World Food Summit 13–17 November, Rome

πόροι είναι περιορισμένοι. Υπολογίζεται ότι οι εισαγωγές τροφίμων σε αυτά τα κράτη αντιπροσωπεύουν έως και το ένα τρίτο του πληθωρισμού. Επιπλέον, μέσω της ιδιοποίησης της γης και του νερού για την παραγωγή τροφίμων και σε άλλες χώρες επιτυγχάνεται μια στρατηγική που έχει ως σκοπό την οικονομική σταθεροποίηση και την αντιστάθμιση για μελλοντικό πληθωρισμό¹¹. Το μοντέλο της αγροτικής βιομηχανίας έχει προκαλέσει όχι μόνο περιβαλλοντικές αλλά και κοινωνικές επιπτώσεις. Τα επιτεύγματα της πράσινης επανάστασης από το 1960 έχουν οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγής αλλά τα οφέλη από τις αυξημένες αποδόσεις έχουν διαστρεβλωθεί¹².

Η αρπαγή των υδάτινων πόρων και η αρπαγή της γης είναι άμεσα συνδεδεμένα και τις περισσότερες φορές το ένα δεν έχει αξία εάν δεν έχει ως τελικό σκοπό την πλήρη εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων του άλλου. Αρχικά, το φαινόμενο της αρπαγής της γης έχει να κάνει με την "αρπαγή" της άσκησης ελέγχου και εξουσίας στους άλλους συσχετιζόμενους πόρους, όπως το νερό, με σκοπό να επωφεληθούν από τα οφέλη, όπως αναφέρεται στη θεωρία της πρόσβασης¹³. Επίσης, είναι δύσκολο να υπάρξει το φαινόμενο της αρπαγής του νερού χωρίς να υπάρξει αντίστοιχη αρπαγή της γης διότι υπάρχει ένα γενικό πρότυπο οι επενδυτές να αναζητούν εδάφη για την παραγωγή τους που να υπάρχει νερό.

Πράγματι, τα υφιστάμενα μέσα επικοινωνίας και η προσοχή τείνει ακόμα να συνδέει την αρπαγή της γης σχεδόν αποκλειστικά με μεγάλης κλίμακας επενδύσεις στη γεωργία για τρόφιμα, ζωοτροφές και καλλιέργειες καυσίμων. Εν τω μεταξύ, οι αγροτικές επιχειρήσεις προσπαθούν να αυξήσουν την άσκηση του ελέγχου για τους υδάτινους πόρους καθώς στρέφονται προς μεγαλύτερες καλλιέργειες οι οποίες ανταγωνίζονται και μετατοπίζουν τις πιο βιώσιμες και τοπικά προσαρμοσμένες μορφές γεωργίας. Η γεωργία αντιπροσωπεύει το 70% της ανθρώπινης χρήσης του γλυκού νερού και ο FAO εκτιμά ότι μέχρι το 2030 το νερό για την γεωργία θα αυξηθεί κατά 60% για να τροφοδοτήσει τον

¹¹ Franco Jennifer, Kay Sylvia (2012) *The Global Water Grab: A Primer*, Transnational Institute, p.4

¹² Horlings L.G, Marsden T.K. (2011) *Towards the real green revolution? Exploring the conceptual dimensions of a new ecological modernisation of agriculture that could 'feed the world'*, *Global Environmental Change* 21, p. 444

¹³ Jesse C. Ribot, Nancy Lee Peluso (2003) *A Theory of Access*, *Rural Sociology* 68:2, pp. 153–181

αυξανόμενο πληθυσμό. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις το νερό είναι το ίδιο το αντικείμενο της αρπαγής όχι μόνο για γεωργικούς σκοπούς αλλά και για σκοπούς όπως η εξόρυξη ή η ανάπτυξη της υδροηλεκτρικής ενέργειας λόγω της αύξησης των τιμών των καυσίμων, τις ανησυχίες σχετικά με την ενεργειακή ασφάλεια και το ενδιαφέρον που προκύπτει για την ανάπτυξη και την χρησιμοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

Έτσι, τα αίτια της αρπαγής των υδάτινων πόρων είναι τα ίδια με τα αίτια της αρπαγής της γης. Τα δύο φαινόμενα σχετίζονται από το γεγονός ότι χαρακτηρίζονται από ένα μοντέλο που προτάσσει την εκμετάλλευση, τον αποκλεισμό και την κερδοσκοπία. Ο έλεγχος που ασκεί ένα επενδυτής στη γη συνήθως αποσκοπεί στους υδάτινους πόρους παρόλο που αυτό δεν φαίνεται ξεκάθαρο από την αρχή. Το νερό, η ενέργεια και τα τρόφιμα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ανάπτυξη. Μέσα από αυτούς τους τομείς υποστηρίζεται η επεκτατική φύση του παγκόσμιου εμπορίου και των παραγωγικών μοντέλων. Υπάρχουν πολλές συνέργειες και συμβιβασμοί μεταξύ του νερού, της χρήσης της ενέργειας και της παραγωγής τροφίμων. Αναγνωρίζοντας αυτές τις συνέργειες και επιδιώκοντας την εξισορρόπηση αυτών των συμβιβασμών είναι κεντρικής σημασίας για την εξασφάλιση αυτών των πόρων.

Δεδομένου του φαινομένου της αρπαγής του νερού σήμερα, μπορεί να δει κανείς ένα πολύ ευρύτερο φάσμα των δραστηριοτήτων που εκτείνεται πέρα από το φαγητό στο νερό, στην ενέργεια, στο κλίμα και στους ορυκτούς πόρους. Αυτό ισχύει δεδομένου ότι πολλές από τις κυβερνήσεις υποδοχής επιδιώκουν να προσελκύσουν επενδυτές προσφέροντάς τους παραχωρήσεις στη χρήση και τη διαχείριση του νερού, όπως τη δημιουργία φραγμάτων ή άλλων υποδομών που διευκολύνουν τη πρόσβαση, τη διαχείριση και τη χρήση του νερού¹⁴. Τα φράγματα είναι ένα από τα βασικά συστατικά της εθνικής στρατηγικής των χωρών για τη διαχείριση των υδάτων, ιδιαίτερα σε χώρες που αντιμετωπίζουν αβεβαιότητες με τη παροχή και τη προμήθεια νερού. Τα μεγάλα φράγματα συνήθως έχουν θεωρηθεί ότι εξυπηρετούν κατά κύριο λόγο τους εθνικούς και όχι τους τοπικούς στόχους. Η δημιουργία φραγμάτων υπήρξε από παλιά ένα

¹⁴ <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/nov/24/africa-water-grab-land-rights> [Τελευταία πρόσβαση: 2/7/2013]

μέσο ιδιαίτερα δημοφιλές ώστε να μετατοπιστεί ο έλεγχος του νερού από τις τοπικές κοινότητες στις κεντρικές κυβερνήσεις και να επιβληθεί ένα αποικιοκρατικό καθεστώς σε ποτάμια και ανθρώπους.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ο ρυθμός κατασκευής φραγμάτων μειώθηκε σημαντικά κυρίως λόγω ανησυχιών για τη χρηματοδότηση, τις περιβαλλοντικές, τις κοινωνικές και τις πολιτικές επιπτώσεις. Τέσσερις παράγοντες, σύμφωνα με το Global Water Initiative, έχουν δώσει νέα πνοή στη κατασκευή φραγμάτων παγκόσμια και ιδιαίτερα στην Αφρική¹⁵. Αυτοί είναι: (1) Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας οι οποίοι εστιάζουν ιδιαίτερα στο νερό και στις πολιτικές διαχείρισής του. (2) Οι προβλέψεις της κλιματικής αλλαγής και η αύξηση της αβεβαιότητας για τη μελλοντική διαθεσιμότητα των υδάτινων πόρων που οδήγησε σε γενικές γραμμές σε μια πεποίθηση ότι υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για την αποθήκευση του πόρου. (3) Οι αυξητικές τιμές του πετρελαίου το 2007-2008 που είχε σαν αποτέλεσμα να αναδειχθεί η υδροηλεκτρική ενέργεια ως μία ανταγωνιστική επιλογή στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών και επιπροσθέτως ως ένα μέτρο για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην παραγωγή ενέργειας. (4) Η αύξηση των τιμών των τροφίμων παγκοσμίως, κυρίως για το ρύζι και το σιτάρι, ώθησε τις κυβερνήσεις να παρέχουν αυτάρκεια με σκοπό την επισιτιστική ασφάλεια.

Η παγκόσμια επιτροπή για τα φράγματα άρχισε τις εργασίες της τον Μάιο του 1998. Σκοπός ήταν να μελετήσει πρώτον, την αποτελεσματικότητα της ανάπτυξης των μεγάλων φραγμάτων και να εξετάσει εναλλακτικές λύσεις για τους υδάτινους πόρους και την ανάπτυξη της ενέργειας και δεύτερον, να προωθήσει την ανάπτυξη διεθνώς αποδεκτών κριτηρίων, κατευθυντήριων γραμμών και προτύπων για τον προγραμματισμό, το σχεδιασμό, την αξιολόγηση, την κατασκευή, τη λειτουργία και την παρακολούθηση των φραγμάτων¹⁶. Η παγκόσμια επιτροπή για τα φράγματα εκτιμά ότι παγκόσμια

¹⁵ Bazin Frédéric, Skinner Jamie, Koundouno Jérôme (2011) Sharing the water, sharing the benefits, Lessons from six large dams in West Africa, International Institute for Environment and Development, p.7

¹⁶ Adams W.M. (2009) Green Development, Environment and Sustainability in a developing world. 3rd ed. Routledge, pp. 327-328

έχουν μετακινηθεί 40-80 εκατομμύρια άνθρωποι από έργα φραγμάτων¹⁷. Η παγκόσμια επιτροπή, επίσης, καταλήγει ότι πολύ συχνά για να εξασφαλιστούν κάποια οφέλη οι άνθρωποι που μετακινούνται, οι κοινωνίες κατάντη του φράγματος, οι φορολογούμενοι και το φυσικό περιβάλλον πληρώνουν ένα τίμημα απαράδεκτο και συχνά αδικαιολόγητο με κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς όρους.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, τα φράγματα πρέπει να σχεδιάζονται και να κατασκευάζονται με πραγματικές συμμετοχικές διαδικασίες. Αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων των μερών που ενδεχομένως θα επηρεαστούν, την ενημέρωση για ό,τι έχει προγραμματιστεί, και το δικαίωμα της συμμετοχής στο πλήρη κύκλο έργων συμπεριλαμβανομένων της αξιολόγησης και του σχεδιασμού. Επίσης, πρέπει να υπάρχει η αποδοχή ότι η ανάπτυξη δεν θα πρέπει να προχωρήσει χωρίς την προηγούμενη συναίνεση που εκφράζεται μέσω των τοπικών παραγόντων με συνήθεις δημοκρατικές διαδικασίες και με πλήρη διαφάνεια στη διαδικασία σχεδιασμού, με σεβασμό για την τοπική γνώση και την αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων. Οι διαδικασίες σχεδιασμού πρέπει να είναι επαναληπτικές με σκοπό να ληφθούν υπόψη οι μεταβαλλόμενες συνθήκες και η αλλαγή ευαισθητοποίησης των θετικών και των αρνητικών επιπτώσεων του φράγματος¹⁸.

Η ικανότητα εκτροπής των ποταμών έχει αυξηθεί σημαντικά με την υιοθέτηση της τεχνολογίας και τη χρηματοδότηση από τις διεθνείς τράπεζες και τους παγκόσμιους οικονομικούς οργανισμούς. Συγκεκριμένα, η παγκόσμια τράπεζα πρόσφερε τόσο την οικονομική στήριξη όσο και την νομιμότητα στα κράτη για την κατασκευή μεγάλων φραγμάτων. Η παραπάνω πολιτική δημιούργησε έντονο κύμα διαμαρτυρίας στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά κινήματα¹⁹.

Επίσης, μία άλλη διαδικασία η οποία ενισχύει το φαινόμενο είναι η ευρύτερη τομεακή ρύθμιση στους υδάτινους πόρους μέσω των

¹⁷ World Commission on Dams, report on Dams and development, p.xviii

¹⁸ William Adams (2000) The Social Impact of Large Dams: Equity and Distributional Issues, World Commission on Dams (WCD), p.12

¹⁹ Peet Richard and Watts Michael (2004) LIBERATION ECOLOGIES, Environment, development, social movements, second edition, Routledge, pp. 203-205

ιδιωτικοποιήσεων και της απελευθέρωσης της αγοράς του νερού. Οι διαδικασίες αυτές επίσης προωθούνται μέσω των διεθνών οικονομικών οργανισμών με πρόφαση την αποτελεσματικότητα. Σ' αυτούς τους δρώντες περιλαμβάνονται οι ειδικευμένες διεθνείς εταιρίες που σχετίζονται με τη παροχή νερού και με δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με συστήματα ύδρευσης και άρδευσης. Μέσω της πολιτικής της ιδιωτικοποίησης, οι ιδιωτικές εταιρίες ασκούν μεγαλύτερο έλεγχο και πιέσεις στα κράτη για τη ρύθμιση ευνοϊκότερων όρων σε σχέση με τους φυσικούς πόρους. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι που γίνονται οι ιδιωτικοποιήσεις των υδάτινων πόρων, οι οποίοι εξετάζονται παρακάτω.

Στις περισσότερες χώρες, η παραγωγή τροφίμων και γεωργικών προϊόντων αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο ποσοστό της χρήσης γλυκού νερού. Η ποσότητα του νερού που είναι ενσωματωμένη σε τρόφιμα ή άλλα προϊόντα που χρειάζονται για την παραγωγή του έχει χαρακτηριστεί ως «εικονικό νερό²⁰». Η έννοια του «εικονικού νερού» αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1990 για να εδραιωθεί η σχέση μεταξύ του διεθνούς εμπορίου και της πολιτικής των υδάτων. Το εμπόριο «εικονικού νερού» δεν περιλαμβάνει τη γεωργία αλλά περικλείει το νερό που χρησιμοποιείται για την παραγωγή και το εμπόριο κάθε είδους προϊόντος και υπηρεσίας.

Με αυτό τον τρόπο, υπάρχει κατανόηση της διασύνδεσης μεταξύ της ικανοποίησης της ζήτησης νερού στην μία περιοχή και της δημιουργίας πίεσης και στενότητας στην άλλη. Τα προϊόντα που χρειάζονται μεγάλες ποσότητες νερού εμπορεύονται σε μεγάλες αποστάσεις, κυρίως για γεωργικά και βιομηχανικά προϊόντα. Ο συνολικός όγκος του εικονικού νερού που ρέει για εμπορεύματα είναι 1.625 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως, περίπου το 40% της συνολικής κατανάλωσης νερού. Περίπου το 80% αφορά το εμπόριο για γεωργικά προϊόντα και το υπόλοιπο το εμπόριο για βιομηχανικά προϊόντα.

Οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι το διεθνές εμπόριο γεωργικών προϊόντων είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την εξοικονόμηση νερού επειδή οι καλλιέργειες μπορούν να αναπτυχθούν εκεί όπου οι απαιτήσεις για νερό είναι μικρότερες, δηλαδή σε χώρες όπου βρέχει πολύ. Η

²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.virtual-water.org/> [Τελευταία πρόσβαση: 11/9/2013]

εννοιολογική καινοτομία του νερού να είναι "ενσωματωμένο" σε διαφόρων ειδών προϊόντα σημαίνει ότι, ακόμη και αν το κόστος της ενέργειας που συνδέεται με τη μετακίνηση μεγάλων προμηθειών νερού σε μεγάλες αποστάσεις είναι απαγορευτικό, οι χώρες με λειψυδρία θα μπορούν να αγοράσουν διάφορα προϊόντα στην παγκόσμια αγορά αντί να δαπανήσουν πολύτιμες υδάτινες προμήθειες για την παραγωγή τους. Η έννοια του εικονικού νερού υπόκειται σε ορισμένες τεχνικές επιφυλάξεις, μία εκ των οποίων είναι ότι δεν γίνεται διάκριση μεταξύ των καλλιεργειών που παράγονται υπό συνθήκες όπου το νερό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη γη και συνεπώς δωρεάν και σε καλλιέργειες που παράγονται με άρδευση που το νερό έχει σίγουρα κάποιο κόστος .

Αλλά η πραγματικότητα του ΕΕΥ είναι εκ διαμέτρου διαφορετική. Η Ευρώπη παρόλο που δεν είναι μία εμφανώς ξηρή ήπειρος, είναι μία από τους κύριους εισαγωγής εικονικού νερού στον κόσμο συχνά από μέρη που βιώνουν τακτικά ξηρασίες και ελλείψεις. Το εικονικό νερό αποτελεί μία πολιτική συνταγή που ως εργαλείο πολιτικής στο νεοκλασικό οικονομικό πλαίσιο επικεντρώνεται στα πλεονεκτήματα του εμπορίου και στον οικολογικό εκσυγχρονισμό των αναπτυσσόμενων κρατικών πολιτικών για τους φυσικούς πόρους²¹.

Σε κάθε περίπτωση, ο όρος αρπαγή τονίζει τις λανθασμένες νομικές διαδικασίες και πολιτικές διεργασίες, είτε συνδέονται άμεσα με συναλλαγές γης είτε όχι, και χρησιμοποιείται για να τονιστούν οι παράνομοι σκοποί της διαδικασίας. Σ' όλες τις περιπτώσεις, το φαινόμενο χαρακτηρίζεται από άνισες σχέσεις εξουσίας και περίπλοκες διαδικασίες και μηχανισμούς οι οποίοι διευκολύνουν το φαινόμενο να αναπτυχθεί²². Το κρίσιμο ερώτημα που εγείρεται είναι κατά πόσον το νερό αυτό είναι πραγματικά διαθέσιμο ή αν η υπόθεση αυτή θα οδηγήσει σταδιακά σε υποβάθμιση της ποιότητας της γης ή σε άνισες ανακατανομές μακριά από τους ήδη υπάρχοντες χρήστες.

Στη συνέχεια της εργασίας θα αναλυθεί το ρεύμα του πράσινου καπιταλισμού και οι θεωρίες σχετικά με την επάρκεια των υδάτινων πόρων.

²¹ Biro Andrew (2012) Water Wars by Other Means: Virtual Water and Global Economic Restructuring, *Global Environmental Politics*, 12:4, Massachusetts Institute of Technology, p.86

²² Mehta, L.; Veldwisch, G.J. and Franco, J. Introduction to the Special Issue: Water grabbing? Focus on the (re)appropriation of finite water resources. *Water Alternatives* 5:2, p. 197

Επίσης θα εξεταστεί το ζήτημα της ιδιωτικοποίησης με σκοπό να διαφανεί η επιρροή του στην ανάπτυξη του φαινομένου.

1.1 Η θεωρητική προσέγγιση των φυσικών πόρων

Ο πράσινος καπιταλισμός βασίζεται στην υπόθεση ότι η αύξηση της τιμής ενός φυσικού πόρου θα οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση του ενώ για τους φυσικούς πόρους που οδηγούνται σε υπερεκμετάλλευση και εξάντληση, λόγω της ελεύθερης πρόσβασής τους, ο καθορισμός τιμής θα επιφέρει την ορθολογική χρήση τους²³. Η ωφελιμότητα της αγοράς έγκειται στην ευελιξία της σε σχέση με τις κρατικές πολιτικές ελέγχου καθώς η εκχώρηση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας βοηθά στο να ξεπεραστεί το πρόβλημα των αλόγιστων χρηστών (free riders). Συνεπώς, η αποφυγή της περιβαλλοντικής υποβάθμισης υπόκειται σε προώθηση πολιτικών εμπορευματοποίησης της φύσης και στον καθορισμό τιμών για φυσικά “εμπορεύματα”, όπως οι υδάτινοι πόροι.

Κατά τον Μαρξ, η μετάβαση στο καπιταλιστικό σύστημα έχει ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση των ανθρώπων από τη γή μέσω της απομάκρυνσης και της αποξένωσης από τη φύση δημιουργώντας μία κατάσταση κατά την οποία οι άνθρωποι δεν εκτιμούν τη σύνδεση τους με τη γη και με το τι καταναλώνουν καθημερινά²⁴. Ο Μαρξ είχε υποστηρίξει ότι ενώ οι εκάστοτε κρίσεις οφείλονται στις εγγενείς δομικές αντιφάσεις που χαρακτηρίζουν το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής, ο καπιταλισμός βασίζεται στη δυνατότητα ανάπτυξης στρατηγικών για την επέκτασή του. Ο μαρξισμός δίνει έμφαση στις δυνάμεις της εργασίας για την υλική παραγωγή η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη περιβαλλοντική υποβάθμιση. Οι αντιλήψεις για τη φύση αναπτύσσονται στη βάση ενός καπιταλιστικού συστήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνεται η μεγαλύτερη εκμετάλλευση του περιβάλλοντος για τη παραγωγή κέρδους ενώ την ίδια ώρα η διατήρηση των φυσικών πόρων, η

²³ Adams W.M. (2009) Green Development, Environment and Sustainability in a developing world. 3rd ed. Routledge, pp. 117-118

²⁴ Pepper, D. (1993) Eco-Socialism: from deep ecology to social justice. London: Routledge, p.72

ανακύκλωση και ο έλεγχος της υποβάθμισης της ρύπανσης του περιβάλλοντος αποθαρρύνεται στην ελεύθερη αγορά λόγω του κινήτρου για αύξηση της παραγωγικότητας και τη μεγιστοποίηση της υπεραξίας²⁵.

Ο γεωγράφος David Harvey μέσα από την ανάλυση της θεωρίας του, συσσωρευση κεφαλαίου μέσω της αφαίρεσης πόρων από άλλους (accumulation by dispossession), αναφέρει την ικανότητα του καπιταλισμού να επεκτείνεται σε μη καπιταλιστικούς σχηματισμούς ή σε τομείς που ακόμη δεν έχουν εμπορευματοποιηθεί και να ανοίγει νέες αγορές με δική του παρέμβαση²⁶. Περιγράφει την συσσωρευση ως μια ευέλικτη διαδικασία μέσα από τη δημιουργία εμπορευμάτων και την επέκταση του κεφαλαίου σε καινούργιες αγορές. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση επέφερε τη δυνατότητα της γεωγραφικής επέκτασης του καπιταλισμού και το άνοιγμα νέων και φθηνότερων πλουτοπαραγωγικών πόρων ως δυναμικών χώρων για τη συσσωρευση του κεφαλαίου.

Έτσι ο καπιταλισμός, όπως και κάθε άλλος τρόπος παραγωγής, επαφίεται στη γενναιοδωρία της φύσης και γίνεται όλο και πιο εμφανές ότι ο ρυθμός ανάπτυξης της συσσωρευσης κεφαλαίου θα έχει ως αποτέλεσμα βαθύτερες και πιο εκτεταμένες μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης με το πέρασμα του χρόνου. Η συσσωρευση κεφαλαίου αποκαλύπτει ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών μέσω της εμπορευματοποίησης και της ιδιωτικοποίησης της γης με αποτέλεσμα τη βίαιη εκδίωξη πληθυσμών, τις νεοαποικιακές διαδικασίες ιδιοποίησης περιουσιακών στοιχείων και την ιδιωτικοποίηση και την εκμετάλλευση πολλών φυσικών πόρων, όπως το νερό, οι οποίοι εντάχθηκαν στην καπιταλιστική λογική της συσσωρευσης²⁷.

Η γενική εμπορευματοποίηση της φύσης σε πολλές μορφές δημιουργήθηκε μέσω της κλιμακούμενης μείωσης των παγκόσμιων περιβαλλοντικών αγαθών (γη, αέρας και νερό) και της εντατικής υποβάθμισης του περιβάλλοντος που αποκλείουν όλους τους τρόπους παραγωγής εκτός από

²⁵ Ibid, p.92

²⁶ McCarthy James , Prudham Scott (2004) Neoliberal nature and the nature of neoliberalism, *Geoforum* 35, p. 277

²⁷ Harvey D. (2010) *The Enigma of Capital And the Crises of Capitalism*. Profile Books, pp.150-153

την αγροτική παραγωγή έντασης κεφαλαίου. Η συσσώρευση κεφαλαίου μέσω της αφαίρεσης πόρων από άλλους βοηθά στη λύση του προβλήματος της υπερσυσσώρευσης, δηλαδή την κατάσταση στην οποία πλεονάσματα κεφαλαίου αργούν χωρίς να υπάρξει άμεσο κέρδος. Η συσσώρευση μέσω της αφαίρεσης πόρων από τους άλλους στοχεύει στην αποφυγή των κρίσεων υπερσυσσώρευσης απελευθερώνοντας ένα σύνολο περιουσιακών στοιχείων σε πολύ χαμηλό κόστος με σκοπό να τα μετατρέψει αμέσως σε κερδοφόρα χρήση.

Ένα από τα επιτεύγματα του καπιταλισμού είναι η ολοένα και συνεχόμενη δημιουργία και αναδιοργάνωση του τοπικού γεωγραφικού χώρου παραγωγής, συναλλαγής και κατανάλωσης. Επίσης, η άνιση γεωγραφική ανάπτυξη είναι θεμελιώδης για την αναπαραγωγή του καθώς δεν θέτει κανενός είδους γεωγραφικά όρια ενώ αντιτίθεται ριζικά σε όλες τις μορφές ενεργής κρατικής παρέμβασης πέρα από εκείνες τις παρεμβάσεις οι οποίες απαιτούνται για την ενίσχυση των θεσμών της αγοράς και της οικονομικής δραστηριότητας. Ιερή αρχή του νεοφιλελευθερισμού είναι οι ιδιωτικοποιήσεις και η φιλελευθεροποίηση της αγοράς και των περιουσιακών στοιχείων του κράτους με προτροπή από τα διεθνή χρηματοπιστωτικά μέσα, όπως η παγκόσμια τράπεζα και το ΔΝΤ.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση, η οποία δημιουργήθηκε μέσω του καπιταλιστικού συστήματος, έφερε τη δυνατότητα για άνοιγμα των κεφαλαιακών ροών σε νέες αγορές λόγω φθηνότερων πλουτοπαραγωγικών πόρων. Σαν αποτέλεσμα, ο πράσινος καπιταλισμός μέσω της αφαίρεσης πόρων από τους άλλους και η εντατικοποιημένη υποβάθμιση του περιβάλλοντος άνοιξε νέες αγορές για τη μεγιστοποίηση των κερδών μέσω της ιδιωτικοποίησης κοινών αγαθών, όπως του νερού και της γης.

Το νερό είναι απαραίτητο για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη και τη διατήρηση των οικοσυστημάτων. Καθώς ο πληθυσμός αυξάνεται, τόσο περισσότερο ασκείται πίεση στους υδάτινους πόρους λόγω της αλόγιστης χρήσης και ρύπανσης. Τα αποθέματα νερού είναι πεπερασμένα ενώ η κατανομή τους ποικίλει ανά περιοχή. Το νερό ανανεώνεται μέσω του υδρολογικού κύκλου, ωστόσο, ο ανθρώπινος παράγοντας ασκεί σοβαρές πιέσεις που επηρεάζουν τα

υδάτινα συστήματα. Πιο συγκεκριμένα, οι ανθρώπινες δραστηριότητες κάθε τύπου (δημογραφικές, οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές) διαταράζουν τη φυσική λειτουργία του πόρου .

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι καθορισμού της σπανιότητας του νερού. Η έλλειψη νερού αναφέρεται στο σημείο το οποίο ο συνολικός αντίκτυπος όλων των χρηστών επηρεάζει ή/και προσκρούει στην προσφορά ή την ποιότητα του νερού με τις τρέχουσες θεσμικές ρυθμίσεις μέχρι το βαθμό που η ζήτηση σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος, δεν μπορούν να ικανοποιηθούν πλήρως²⁸. Η σπανιότητα του νερού είναι μια σχετική έννοια και μπορεί να συμβεί σε οποιοδήποτε επίπεδο της προσφοράς ή της ζήτησης.

Εξαιτίας της αυξανόμενης αντίληψης σχετικά με τη σημαντικότητα του νερού στην ανθρώπινη ανάπτυξη, τα θέματα των υδάτινων πόρων κατέλαβαν θέση ύψιστης σημασίας στη περιβαλλοντική ατζέντα τα τελευταία χρόνια ενώ ταυτόχρονα όλο και πιο έντονα υπόκεινται στη λογική της αγοράς μέσω των πολιτικών της ιδιωτικοποίησης και της εμπορευματοποίησης. Το πρόβλημα της επάρκειας του νερού ξεκινά με τη μείωση των υδάτινων αποθεμάτων. Η μείωση αυτή δεν αποτελεί πρόβλημα για την ίδια τη φύση αλλά ξεκινά να υφίσταται όταν ο άνθρωπος βρίσκεται αντιμέτωπος με τις επιπτώσεις που επιφέρει η μείωση των υδάτινων αποθεμάτων ή η ενδεχόμενη ανεπάρκεια του νερού στον ίδιο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η έκθεση του UNDP το 2006 «η έλλειψη έχει προκληθεί από τις αποτυχίες των πολιτικών, όταν πρόκειται για τη διαχείριση των υδάτων ο κόσμος επιδίδεται σε μια δραστηριότητα απερίσκεπτη και μη βιώσιμη»²⁹.

Σύμφωνα με το FAO, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση και τη προσφορά των υδάτων. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση του νερού είναι όλοι ανθρωπογενείς. Ο ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού και οι αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες επηρεάζουν άμεσα τη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες που σχετίζονται με την παραγωγή, τη μεταποίηση και την παράδοση. Ο πληθυσμός, επίσης, επηρεάζει τους υδάτινους

²⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations (2012) Coping with water scarcity. An action framework for agriculture and food security, FAO water reports 38, p. 5

²⁹ <http://hdr.undp.org/en/media/HDR06-complete.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 2/7/2013]

πόρους έμμεσα μέσω αλλαγών στη χρήση της γης και των τρόπων χρήσης των υδάτων με σημαντικές επιπτώσεις σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Η πίεση στους υδάτινους πόρους αυξάνεται καθώς τα εισοδήματά αυξάνονται. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την οικιακή ζήτηση του νερού αλλά και για τη βιομηχανική και τη γεωργική χρήση. Η οικονομική ανάπτυξη συνοδεύεται από την αύξηση στη κατανάλωση των επεξεργασμένων προϊόντων, στην ηλεκτρική ενέργεια και στις υπηρεσίες οι οποίες εγείρουν τη ζήτηση για νερό. Η αύξηση αυτή δεν είναι αμετάκλητη και τελικά φτάνει στο αποκορύφωμά σε ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος ή ποικίλλει ανάλογα με το επίπεδο της περιβαλλοντικής συνείδησης.

Η αστικοποίηση επηρεάζει, επίσης, την κατανάλωση των τροφίμων και της ζήτησης για νερό. Ο FAO εκτιμά ότι η παγκόσμια γεωργική παραγωγή θα αυξηθεί κατά 60 % μεταξύ του 2006 και του 2050 για να συμβαδίσει με την απαιτούμενη ζήτηση των τροφίμων. Έτσι, αναμένεται ότι και το ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων υπό άρδευση και το μερίδιο της αρδευόμενης παραγωγής θα αυξηθεί οδηγώντας σε μεγαλύτερη ζήτηση νερού για γεωργικές δραστηριότητες. Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των υποσιτιζόμενων ανθρώπων θα μειωθεί σύμφωνα με τον FAO μέχρι το 2050, τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και επισιτιστικής ανασφάλειας αναμένεται να συνεχιστούν υπό τα τωρινά μοντέλα παραγωγής και κατανάλωσης τροφίμων σε συνδυασμό με την αυξανόμενη αρπαγή και υποβάθμιση των πόρων³⁰. Η κλιματική αλλαγή, επίσης, θα επηρεάσει τη ζήτηση για νερό για την αγροτική παραγωγή. Οι ξηρασίες και οι πλημμύρες που συμβαίνουν όλο και πιο συχνά λόγω της κλιματικής αλλαγής θα καταστρέψουν την τοπική παραγωγή, ιδιαίτερα σε περιοχές που η παραγωγή τροφίμων είναι ανασφαλής. Αυτό με τη σειρά του θα επιταχύνει τη ζήτηση για τρόφιμα από τις παγκόσμιες αγορές και θα ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στην αρδευόμενη παραγωγή. Οι βασικές ανάγκες που αφορούν το πόσιμο νερό και την υγιεινή παρουσιάζουν ένα πολύ μικρό ποσοστό στη ζήτηση του νερού³¹.

³⁰ Horlings L.G, Marsden T.K.(2011) Towards the real green revolution? Exploring the conceptual dimensions of a new ecological modernisation of agriculture that could 'feed the world', *Global Environmental Change* 21, p. 443

³¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations (2012) Coping with water scarcity. An action framework for agriculture and food security, *FAO water reports* 38, pp. 14-15

Η αντίληψη των «ορίων στη φύση» και της ανεπάρκειας των φυσικών πόρων δεν είναι κάτι νέο. Από το 18^ο αιώνα και έπειτα, παρουσιάζεται η ανεπάρκεια των φυσικών πόρων ως αναπόφευκτη εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού θεωρώντας τους φυσικούς πόρους πεπερασμένους και άρα εν δυνάμει εξαντλήσιμους. Το 1968, ο Garrett Hardin διέδωσε τον όρο “κοινά” μέσω της θεωρίας του «τραγωδία των κοινών» που ανέπτυξε στο περιοδικό Science. Αν και το αρχικό άρθρο ασχολούνταν κυρίως με την αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, ο Hardin εστίασε επίσης και στην χρήση πόρων όπως την ατμόσφαιρα και τους ωκεανούς.

Στη ανάπτυξη της θεωρίας του παρομοίασε τα κοινά με ένα βοσκότοπο ο οποίος είναι προσβάσιμος για όλους και θεωρείται κοινό αγαθό. Οι βοσκοί είναι ελεύθεροι να χρησιμοποιούν τη γη για να βόσκουν τα ζώα, το οποίο κάνουν εφόσον αυτό διατηρεί τη χρησιμοποίηση για τη δική τους γη. Αυτό με τη σειρά του, τους επιτρέπει να αυξήσουν τον αριθμό των ζώων που βόσκουν και να διατηρήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα ζώα στο κοινό χώρο. Ως λογικό ον, ο κάθε βοσκός θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει το κέρδος του τοποθετώντας ένα επιπλέον ζώο μέσα στο κοπάδι του. Η τοποθέτηση ενός ακόμη ζώου μέσα στο κοπάδι έχει ένα αρνητικό και ένα θετικό στοιχείο. Το θετικό στοιχείο είναι ότι η αύξηση ενός ζώου, αυξάνει και τα έσοδα του βοσκού.

Το αρνητικό στοιχείο είναι η υπερβόσκηση που δημιουργείται από ένα ακόμη ζώο δεδομένου ότι οι συνέπειες της υπερβόσκησης επηρεάζουν όλους τους κτηνοτρόφους. Ο ορθολογικός βοσκός καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η μόνη λογική πορεία γι 'αυτόν είναι να συνεχίσει να προσθέτει συνεχώς επιπλέον άλλο ένα ζώο στο κοπάδι του. Αυτό είναι το συμπέρασμα που επιτεύχθηκε από κάθε ένα ορθολογικό βοσκό που μοιράζεται τα κοινά και εκεί βρίσκεται και η έννοια της τραγωδίας.

Κάθε άνθρωπος είναι δεσμευμένος σε ένα σύστημα που τον υποχρεώνει να αυξήσει το κοπάδι του χωρίς περιορισμό σε έναν κόσμο που ωστόσο είναι περιορισμένος. Με τη παραπάνω θεωρία, ο Hardin ήθελε να αναδείξει το πρόβλημα της ατομικής συμπεριφοράς απέναντι σε συλλογικά αγαθά. Όταν κάποια αγαθά δεν ανήκουν σε συγκεκριμένα άτομα αλλά σε όλους (κοινά), η

εκμετάλλευσή τους αποφέρει ατομικά πλεονεκτήματα αλλά κοινά μειονεκτήματα. Επειδή τα μειονεκτήματα είναι κοινά, το μεμονωμένο άτομο δεν τα λαμβάνει υπ' όψιν του. Επικεντρώνεται μόνο στα πλεονεκτήματα που αντλεί ως άτομο από την εκμετάλλευση του κοινού αγαθού.

Παρόλο που η θεωρία του Hardin για τα κοινά αγαθά έχει τεράστια απήχηση, έχει και πάρα πολλά κενά. Η υπόθεση του ότι τα κοινά αγαθά ως συστήματα ελεύθερης πρόσβασης είναι αδύνατον να τα διαχειριστεί η κοινωνία απορρέει από την πεποίθηση ότι η διαχείριση εφαρμόζεται μόνο στα χέρια ιδιωτών. Παρά το γεγονός ότι οι τραγωδίες συμβαίνουν όπως υποστηρίζει ο Hardin, είναι επίσης προφανές ότι για πολλά χρόνια οι άνθρωποι οργανωνόντουσαν για να διαχειριστούν τα κοινά και σχεδίαζαν μακροπρόθεσμες λύσεις για την διαχείριση αυτών.

Επιπλέον, η επικρατέστερη προσέγγιση για μία ενδεχόμενη ανεπάρκεια του νερού γίνεται περισσότερο αποτελεσματική καθώς το ευρύ κοινό αποδέχεται περισσότερο τη θέληση του να πληρώσει και την αποδοχή των κανόνων της αγοράς ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα. Για πολλούς περιβαλλοντολόγους η ανεπάρκεια του νερού είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και έχει να κάνει με τη μη βιώσιμη διαχείρισή του³². Το πρόβλημα λοιπόν της επάρκειας του νερού είναι ένα κοινωνικό πρόβλημα, δεν είναι απλώς ένα φυσικό φαινόμενο³³. Η επάρκεια είναι κυρίως θέμα διακυβέρνησης και ως τέτοιο επιδέχεται πολλές εξηγήσεις και διαφορετικές πολιτικές αντιμετώπισης.

1.2 Η ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων

Η δυναμική ανάπτυξη του πληθυσμού και η ανεπάρκεια των υδάτινων πόρων σε συνδυασμό με τη αδράνεια των μεθόδων διαχείρισης του νερού εγείρουν κρίσιμα ζητήματα σχετικά με την αποτελεσματική μεταφορά, διανομή

³² Panitch Leo, Leys Colin (2006) Coming to terms with nature. The Merlin Press. London, p.202

³³ Gurría Angel (2008) Keynote speech: Water for all is a matter of good governance: the OECD perspective, Water International, 33:4, p.525

και διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η τρέχουσα ιδιωτική διαχείριση των υδάτων εκτιμάται ότι είναι αξίας 200 δισ. δολάρια ετησίως και ενδέχεται να φτάσει τα 1 τρισεκατομμύρια δολάρια μέχρι το έτος 2021. Η διαχείριση των συστημάτων του νερού μέσω του ιδιωτικού τομέα αναμένεται να διπλασιαστεί μέχρι το 2015 από το τρέχον 7%. Ωστόσο, η ιδιωτικοποίηση του νερού εγείρει σημαντικά ηθικά και κοινωνικά ζητήματα καθώς και θέματα τιμολόγησης.

Η ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων δεν είναι καινούριο φαινόμενο, την τελευταία 20ετία όμως είναι όλο και πιο έντονο σε χώρες όπου αντιμετωπίζουν προβλήματα με τους υδάτινους πόρους. Μέχρι σήμερα έχουν υπάρξει τουλάχιστον τρία μοντέλα ιδιωτικοποίησης του νερού: (1) η ολοκληρωτική μεταφορά των συστημάτων παροχής δημόσιας ύδρευσης από τις κυβερνήσεις σε ιδιωτικές εταιρίες, όπως έγινε στη Μεγάλη Βρετανία (2) η χορήγηση μακροπρόθεσμων μισθώσεων ή παραχωρήσεων που επιτρέπουν στις εταιρείες την ανάληψη των συστημάτων και υπηρεσιών παροχής του νερού και την είσπραξη των εσόδων σύμφωνα με το γαλλικό μοντέλο και (3) η πιο περιορισμένη προσέγγιση, όπου οι εταιρείες συνάπτουν συμβόλαια με τις κυβερνήσεις ώστε να διαχειριστούν τα έξοδα διαχείρισης των υπηρεσιών³⁴.

Η έννοια της ιδιωτικοποίησης του νερού εμπεριέχει μια διττή διάσταση και ερμηνεία: πρωταρχικά περικλείει τη πολιτική ιδεολογία των νεοφιλελεύθερων που προωθεί τη προτίμηση της αγοράς στη διαχείριση των φυσικών πόρων και τη συρρίκνωση του ρόλου του κράτους ως ρυθμιστή λόγω είτε της χαμηλής τιμολόγησης του νερού που δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική οικονομική αξία του, είτε της αναποτελεσματικότητας του στη διαχείριση. Ο ρόλος του κράτους ως ρυθμιστή συρρικνώνεται αλλά δεν μηδενίζεται. Σε αντίθεση με αυτό που συχνά επαναλαμβάνεται στον τομέα των υδάτων, το κράτος εμπλέκεται έντονα στην «ρύθμιση» και «οργάνωση» των ιδιωτικοποιήσεων μέσω των αλλαγών στους νόμους, στους κανόνες και στις συμβάσεις δημιουργώντας νέα νομικά και θεσμικά πλαίσια που επιτρέπουν και ρυθμίζουν την ιδιωτικοποίηση. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις παρέχουν κάθε είδους

³⁴ Polaris Institute (2003) Water Grab, How corporations are planning to Take Control of Local Water Services, p.2

οικονομικά και άλλα κίνητρα για να προσελκύσουν ιδιωτικές επιχειρήσεις για την προώθηση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα³⁵.

Κατά δεύτερον, η ιδιωτικοποίηση του νερού έχει περιβαλλοντικές προεκτάσεις με την προώθηση της προσέγγισης της «οικολογίας της ανοιχτής αγοράς» (free market environmentalism), ενός τρόπου διαχείρισης των φυσικών πόρων που θεωρεί πως μπορεί να επιφέρει παράλληλα οικονομική ανάπτυξη, αποτελεσματικότητα και προστασία του περιβάλλοντος³⁶. Η συμβατική περιβαλλοντική πολιτική προϋποθέτει ότι μόνο η κυβερνητική δράση μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα του περιβάλλοντος. Κατά την άποψη αυτή, τα περιβαλλοντικά προβλήματα προκύπτουν από τις "αποτυχίες της αγοράς" που παράγουν εξωτερικότητες³⁷. Το συμβατικό πρότυπο της περιβαλλοντικής πολιτικής, δηλαδή, δικαιολογεί τη ρύθμιση της οικονομικής δραστηριότητας, διότι υποθέτει ότι όλες οι δραστηριότητες έχουν αντίκτυπο για το περιβάλλον επειδή δεν έχει ληφθεί υπόψη το κόστος του προϊόντος ή της υπηρεσίας.

Η «οικολογία της ανοιχτής αγοράς» απορρίπτει το μοντέλο της "αποτυχίας της αγοράς". Η θεωρία υποστηρίζει ότι η ελεύθερη αγορά και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας προσφέρουν τα καλύτερα εργαλεία για τη διατήρηση της υγείας και της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος. Το κεντρικό σημείο στη θεωρία της «οικολογίας της ελεύθερης αγοράς» είναι ένα σύστημα πολύ συγκεκριμένων δικαιωμάτων ιδιοκτησίας για τους φυσικούς και περιβαλλοντικούς πόρους. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας παρέχουν τα θεμέλια για τις αγορές και έτσι η εγκαθίδρυση δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε περιβαλλοντικούς πόρους επιτρέπει σε άτομα και οργανώσεις να επιδιώξουν τους περιβαλλοντικούς στόχους στην αγορά³⁸.

Τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης των πόρων αναφέρονται υπό τον όρο «οικολογία της αγοράς» σε ένα μοντέλο διαχείρισης πόρων που υπόσχεται οικονομικά και περιβαλλοντικά

³⁵ Heynen N., McCarthy J., Prudham S, Robbins P. (2007) Neoliberal environments: False Promises and Unnatural Consequences, Routledge, pp.56

³⁶ Peet R., Robbins P., Watts M., 2011. Global Political Ecology. Ed Routledge, p. 349

³⁷ Adler H. Jonathan (1995) About Free-Market Environmentalism, Capital Research Center, pp.3-4

³⁸ Anderson Terry , Leal Donald (2001) Free Market Environmentalism, Cato Institute, Palgrave, p. 183

πλεονεκτήματα δια μέσου της αγοράς. Επίσης, οι υποστηρικτές της εν λόγω προσέγγισης υποστηρίζουν ότι οι προσπάθειες που γίνονται από το κράτος για να δημιουργήσει κανόνες σχετικά με τη χρήση των πόρων είναι εγγενώς μη αποδοτικοί και αποτυγχάνουν να επιτρέψουν τη δυνατότητα μεγιστοποίησης της οικονομικής ευημερίας και της διατήρησης των πόρων σε επιθυμητά επίπεδα. Σε αυτή την ανάλυση, τα περιβαλλοντικά προβλήματα υφίστανται από την άνιση κατανομή των πόρων. Οι πόροι που είναι ανοιχτά προσβάσιμοι υπόκεινται σε υπερεκμετάλλευση ενώ οι πόροι που είναι ιδιωτικοί διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά. Προσανατολισμένο προς την αγορά της περιβαλλοντικής πολιτικής στον Τρίτο Κόσμο, το ρεύμα αυτό τείνει να επικεντρωθεί στην ιδιωτικοποίηση των πόρων οι οποίοι προηγουμένως θεωρούταν κοινοί και ανοιχτά προσβάσιμοι. Με αυτή τη σκέψη, η οικολογία της ανοιχτής αγοράς στηρίζεται στη συνεχόμενη ανάπτυξη νέων αγορών³⁹.

Ως παραλλαγή του οικολογικού εκσυγχρονισμού, η οικολογία της αγοράς προσφέρει ελπίδα στην οικονομική ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Μέσα από τη θέσπιση των ιδιωτικών δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, χρησιμοποιώντας την αγορά ως μηχανισμό κατανομής και ενσωματώνοντας τις περιβαλλοντικές εξωτερικότητες μέσω της τιμής, οι υποστηρικτές της οικολογίας της αγοράς βεβαιώνουν ότι τα περιβαλλοντικά αγαθά θα κατανεμηθούν πιο αποτελεσματικά εάν αντιμετωπιστούν ως οικονομικά αγαθά ενώ ταυτόχρονα θα αντιμετωπιστούν οι ανησυχίες σχετικά με τη περιβαλλοντική υποβάθμιση και την αναποτελεσματική χρήση των πόρων. Σύμφωνα με αυτό το ρεύμα, οι αγορές θα πρέπει να αναπτυχθούν ως λύση και όχι σαν αιτία των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Η ιδιωτικοποίηση τις περισσότερες φορές συνεπάγεται της εμπορευματοποίησης στο βαθμό που οι όροι χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά. Στη περίπτωση της οικολογίας της αγοράς, η διαδικασία της επαναρύθμισης των πόρων περιλαμβάνει τρεις αλληλένδετες διαδικασίες: την ιδιωτικοποίηση, την εμπορική χρήση και την εμπορευματοποίηση. Η ιδιωτικοποίηση περιλαμβάνει την αλλαγή της ιδιοκτησίας ή την παράδοση της

³⁹ Adams W.M. (2009) Green Development, Environment and Sustainability in a developing world. 3rd ed. Routledge, p. 119

διαχείρισης από ένα δημόσιο σε ένα ιδιωτικό φορέα. Η εμπορευματοποίηση συνεπάγεται αλλαγές στις πρακτικές διαχείρισης των πόρων που εισάγουν εμπορικές αρχές (όπως η αποδοτικότητα), στις μεθόδους (όπως η εκτίμηση κόστους) και τους στόχους (όπως η μεγιστοποίηση του κέρδους). Έτσι, η ιδιωτικοποίηση συνεπάγεται οργανωτικές αλλαγές ενώ σε αντίθεση η εμπορευματοποίηση συνεπάγεται θεσμικές αλλαγές. Η ιδιωτικοποίηση και η εμπορευματοποίηση, αν και συχνά είναι αλληλένδετες, πρέπει να νοούνται ως διακριτές διαδικασίες⁴⁰.

Από την νεοφιλελεύθερη σκοπιά, ούτε η ιδιωτικοποίηση ούτε η εμπορική χρήση των προϊόντων θα εξασφαλίσουν τη μετατροπή των πόρων σε εμπορεύματα. Η εμπορευματοποίηση συνεπάγεται τη δημιουργία ενός οικονομικού αγαθού με την εφαρμογή των μηχανισμών που προορίζονται ώστε να οικειοποιηθεί και να τυποποιηθεί μια κατηγορία προϊόντων ή υπηρεσιών που να επιτρέπει σε αυτά τα αγαθά ή τις υπηρεσίες να πωληθούν σε τιμή που καθορίζεται μέσω της αγοράς συναλλάγματος. Η οικονομική ευθυδικία, όπως η αρχή της προθυμίας να πληρώσει εκτοπίζει την κοινωνική ευθυδικία, όπως η αρχή της ικανότητας να πληρώσει τη τιμολόγηση του νερού. Η πρόσβαση του καταναλωτή νομιμοποιείται όχι από το δικαίωμα του πολίτη στο νερό σαν υπηρεσία αλλά από την ιδιότητα του πελάτη.

Το όριο μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα ως προς τους υδάτινους πόρους λειτουργεί κυρίως μέσα από δύο αλληλένδετες άξονες: πρώτον, τα περιβαλλοντικά πρότυπα και δεύτερον, τις επιταγές της αγοράς. Η μεταβίβαση του ελέγχου των υδάτων και η παράδοση από το κοινό στο ιδιωτικό τομέα περιλαμβάνει μια αλλαγή της κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας. Με την πολιτική και τη δημόσια συμμετοχή να φθίνει, η δύναμη του πολίτη είναι πλέον μειωμένη. Επιπλέον, στο βαθμό που το νερό μετατρέπεται σε χρήμα και κεφάλαιο και οι χρήστες του νερού σε πελάτες αντί να είναι πολίτες που δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στο νερό, οι δυνάμεις εξουσίας ουσιαστικά των πολιτών αποδυναμώνονται. Η απουσία συμμετοχής, η μη διαφανής διαδικασία

⁴⁰ Karen Bakker (2005) Neoliberalizing Nature? Market Environmentalism in Water Supply in England and Wales, *Annals of the Association of American Geographers*, 95:3, p. 544

λήψης αποφάσεων, το απόρρητο των επιχειρήσεων και άλλα συναφή χαρακτηρίζουν την ιδιωτικοποίηση του νερού⁴¹.

Ένα μεγάλο μέρος αυτής της σκέψης ξεκίνησε πριν από 22 χρόνια, το 1992, στη διεθνή διάσκεψη του Δουβλίνου⁴² για το νερό και το περιβάλλον. Η αμφιλεγόμενη δήλωση του νερού ως οικονομικό αγαθό οδήγησε σε μεγαλύτερη προσήλωση στο προσανατολισμό της ελεύθερης αγοράς και της εμπορευματοποίησης του νερού. Ωστόσο, το ρεύμα των ιδιωτικοποιήσεων δεν εξηγείται μόνο βάσει οικονομικών κριτηρίων αλλά εντός του πλαισίου του υποβόσκοντος πολιτικοοικονομικού διαλόγου των δεκαετιών 1980 και 1990.

Το εν λόγω μοντέλο πολιτικής υιοθετείται από διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, όπως η παγκόσμια τράπεζα και το ΔΝΤ, οι οποίοι προωθούν τις ιδιωτικοποιήσεις με στόχο την αποδυνάμωση των μέτρων προστατευτισμού και το άνοιγμα σε νέες αγορές. Η αντίληψη του πόρου ως οικονομικού αγαθού αναγνωρίστηκε από τη παγκόσμια τράπεζα ως μια από τις τέσσερις αρχές για την αντιμετώπιση του προβλήματος της επάρκειας του νερού⁴³. Η οικονομική αποτίμηση του πόρου γρήγορα έγινε μέρος ευρύτερων συζητήσεων επί των περιβαλλοντικών πόρων και της ανεπάρκειας του νερού, ειδικότερα όσον αφορά τις διαδικασίες σχετικά με τις υπηρεσίες παροχής νερού ως ένα μέσο για την αύξηση της αποτελεσματικότητας και την ενίσχυση της πρόσβασης.

Τα τελευταία χρόνια, ιδιωτικές εταιρίες προσπαθούν να ασκήσουν τον έλεγχο στις δημόσιες υπηρεσίες άλλων κρατών, με δύο τεράστιες εταιρίες να μονοπωλούν τις υπηρεσίες ύδρευσης και τη βιομηχανία νερού. Οι γαλλικές εταιρείες Vivendi Environment και Suez Lyonnaise des Eaux κατέχουν το 70% της παγκόσμιας βιομηχανίας νερού.⁴⁴ Ωστόσο, ενώ ο έλεγχος για τους υδάτινους πόρους είχε συνδεθεί στο παρελθόν αποκλειστικά με την αρμοδιότητα του

⁴¹ Heynen N., McCarthy J., Prudham S, Robbins P. (2007) Neoliberal environments: False Promises and Unnatural Consequences, Routledge, pp 57

⁴² Principle 4 of the Dublin Conference states that "... it is vital to recognize first the basic right of all human beings to have access to clean water and sanitation at an affordable price". Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.un-documents.net/h2o-dub.htm> [Τελευταία πρόσβαση: 2/7/2013]

⁴³ Peet R., Watts M. (2004) Liberation Ecologies: Environment, Development and Social Movements. 2nd ed. Routledge, p.201

⁴⁴ Polaris Institute (2003) Water Grab, How corporations are planning to Take Control of Local Water Services, pp. 3-4

κράτους πλέον αφορά την εμπλοκή νέων φορέων και παραγόντων στη διαχείριση των υδάτινων πόρων και την άνοδο νέων πολιτικών και οικονομικών σχέσεων εξουσίας μέσα από τις διαφορετικές τροχιές του νεοφιλελευθερισμού και των νέων αγορών.

Στο 4^ο παγκόσμιο φόρουμ για το νερό που διεξήχθη στο Μεξικό το 2006, η παγκόσμια τράπεζα συνέχισε να επιμένει ότι η πλήρης ιδιωτικοποίηση του νερού είναι ο πιο ασφαλής τρόπος για να βελτιωθεί η πρόσβαση στον πόρο. Πλέον, είναι προφανές ότι η ιδιωτικοποίηση δεν αφορά μόνο τις υπηρεσίες παροχής νερού αλλά έχει ως αυτοσκοπό τον ίδιο τον πόρο. Με τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις και την ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων βρίσκονται σε εξέλιξη η πλήρη εκμηδένιση των λαϊκών δικαιωμάτων και η αντικατάσταση της συλλογικής ιδιοκτησίας στον πλήρη εταιρικό έλεγχο.

Μέρος Δεύτερο : Οι σημαντικότερες συνδιασκέψεις για την ανάδειξη της αξίας του νερού

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας θα εξεταστεί το ζήτημα του νερού μέσα από τις πιο σημαντικές διεθνείς συνδιασκέψεις. Επίσης, θα μελετηθεί η ανάπτυξη του ανθρώπινου δικαιώματος στο νερό και κατά πόσο όλα τα παραπάνω έχουν προωθήσει ή όχι την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων, οι υδάτινοι πόροι στο πλανήτη υπέστησαν αυξημένες πιέσεις με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητάς τους και την αύξηση της λειψυδρίας σε πολλές περιοχές, κυρίως σε χώρες αναπτυσσόμενες που αντιμετωπίζουν χρόνια προβλήματα με τα υδάτινα αποθέματα τους. Είναι εμφανές, ότι τα υπάρχοντα προβλήματα έχουν οδηγήσει σε μία παγκόσμια κρίση των υδάτινων αποθεμάτων. Η εν λόγω κρίση έχει αναλυθεί και συζητηθεί σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, τόσο σε διακυβερνητικά όσο και σε μη κυβερνητικά fora .

Όπως έχει ήδη καταστεί σαφές, το νερό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ανάπτυξη μιας χώρας. Η παραπάνω διαπίστωση σε συνδυασμό με την έντονη κρίση αναζητήθηκε σε μία σειρά συνδιασκέψεων του Οργανισμού Ηνωμένων

Εθνών. Μία εκ των οποίων ήταν η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Νερό το 1977 που έλαβε χώρα στη Μαρ δελ Πλάτα της Αργεντινής από 14 μέχρι 25 Μαρτίου. Η απόφαση για τη σύγκλιση της Συνδιάσκεψης ελήφθη από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο με το ψήφισμά 1761 C της 18^{ης} Μαΐου το 1973. Η Επιτροπή του ECOSOC για τους φυσικούς πόρους συναντήθηκε το Φεβρουάριο του 1976 ως προπαρασκευαστική επιτροπή για τη συνδιάσκεψη για το νερό, η οποία ενέκρινε μια σειρά από συστάσεις σχετικά με τη συμμετοχή στη συνδιάσκεψη και με το διορισμό του γενικού γραμματέα για την συνδιάσκεψη. Γενικός γραμματέας της συνδιάσκεψης ορίστηκε ο Yahia Abdel Mageed, πρώην υπουργός ύδρευσης και υδροηλεκτρικής ενέργειας του Σουδάν.

Όσον αφορά τη συμμετοχή, η συνδιάσκεψη ήταν ανοικτή σε όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ, στους εκπροσώπους οργανώσεων οι οποίοι είχαν λάβει μόνιμη πρόσκληση από τη γενική συνέλευση να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις και τις εργασίες σε όλες τις διεθνείς συνδιασκέψεις που συγκαλούνται υπό την ιδιότητα των παρατηρητών, στους εκπροσώπους των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, στις ειδικευμένες υπηρεσίες και στο Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας. Επίσης, η πρόσκληση ήταν ανοικτή στις ενδιαφερόμενες οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών και στις ενδιαφερόμενες περιφερειακές μη κυβερνητικές οργανώσεις με καθεστώς παρατηρητή, όπως επίσης και στις μη κυβερνητικές οργανώσεις με συμβουλευτικό καθεστώς με το ECOSOC⁴⁵. Η συνδιάσκεψη απευθυνόταν στους φορείς χάραξης πολιτικής με σκοπό να εξεταστεί πως το παγκόσμιο απόθεμα νερού μπορεί να αντιμετωπίσει τις απαιτούμενες ανάγκες για νερό για οικιακή, βιομηχανική και αγροτική χρήση. Στόχος ήταν να προωθηθούν τα επίπεδα ετοιμότητας που απαιτούνται σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο με σκοπό να αποφευχθεί η κρίση του νερού μέσα στις επόμενες δεκαετίες.

Η συνδιάσκεψη, η οποία θεωρείται πρωτοπόρα⁴⁶, παρακολουθήθηκε από 116 κυβερνήσεις και πληθώρα διεθνών και μη κυβερνητικών οργανισμών. Σύμφωνα με τις αποφάσεις του οικονομικού και κοινωνικού συμβουλίου, η

⁴⁵ Water International (1976) News on United Nations Water Conference, 1:3, p. 24

⁴⁶ Για πρώτη φορά πολλές χώρες προετοιμάζουν εκθέσεις σχετικά με τη διαθεσιμότητα και τη χρήση των υδάτινων πόρων τους καθώς επίσης και δέχονται κριτικές για τις πρακτικές διαχείρισης. Επίσης, πολλές χώρες ετοιμάζουν έγγραφα με θεματικές που καλύπτονται στη Συνδιάσκεψη σχετικά με τις προηγούμενες εμπειρίες τους στη διαχείριση υδάτων.

συνδιάσκεψη είχε ως σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με την ανάπτυξη των υδάτινων πόρων και τις χρήσεις αυτών για την αναθεώρηση των νέων τεχνολογιών, την ενθάρρυνση της μεγαλύτερης συνεργασίας στον τομέα του νερού και την εξέταση των οικονομικών και διοικητικών προβλημάτων. Επίσης, είχε ως στόχο το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των υδάτινων πόρων από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Συγκεκριμένα, το οικονομικό και κοινωνικό συμβούλιο αποδέχτηκε την ατζέντα της συνδιάσκεψης ξεκινώντας από την αξιολόγηση της κατάστασης του νερού παγκοσμίως. Από τη παραπάνω θεματική εξετάστηκε η κατάσταση του νερού και η αναγκαιότητα να αντιμετωπιστούν οι αναγνωρισμένοι στόχοι για τη διαθεσιμότητα και χρήση του νερού. Η επισκόπηση έλαβε υπόψη τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και τους σκοπούς χρησιμότητας του νερού, ξεκινώντας από την οικιακή χρήση και τη παραγωγή τροφίμων.

Η ίδια η γραμματεία της συνδιάσκεψης παρασκεύασε πληθώρα εγγράφων από τα παραπάνω. Η εκτίμηση της παγκόσμιας κατάστασης του νερού και οι παρούσες και μελλοντικές δραστηριότητες του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών στη ανάπτυξη των υδάτινων πόρων ήταν τα δύο σημαντικότερα έγγραφα. Το πρώτο έγγραφο (η εκτίμηση της παγκόσμιας κατάστασης του νερού) παρείχε μια ολοκληρωμένη και αναθεωρημένη ανάλυση για τη παγκόσμια κατάσταση των υδάτων από άποψη πόρων, διαθεσιμότητας, ζήτησης και χρήσης. Το δεύτερο έγγραφο αποτέλεσε τη πρώτη και τη πιο ολοκληρωμένη μελέτη που έχει γίνει ποτέ από το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών για οποιοδήποτε ζήτημα, όπως επίσης προσδιόρισε μια σειρά από εμπόδια που καθιστούσαν το έργο των Ηνωμένων Εθνών στον τομέα του νερού λιγότερο αποτελεσματικό με σκοπό να διορθωθούν⁴⁷.

Ένα άλλο ζήτημα που εξετάστηκε στην ατζέντα της συνδιάσκεψης ήταν το ζήτημα της τεχνολογίας, οι τύποι και οι επιλογές της καταλληλότερης, με σκοπό να αυξηθεί στο μέγιστο η προμήθεια νερού και η επαναχρησιμοποίησή του. Η κύρια έμφαση είχε δοθεί στα: (α) όρια μεταξύ της υψηλής έντασης κεφαλαίου και υψηλής έντασης εργατικού δυναμικού τεχνικών και στις

⁴⁷ Biswas, Asit K.(1988) 'United nations water conference action plan', International Journal of Water Resources Development, 4: 3, p.149

προοπτικές για πιο αποτελεσματική χρήση των τοπικών υλικών, (β) στις τεχνικές για την επίτευξη μεγαλύτερης αποδοτικότητας στη χρήση μέσω της αύξησης της συνολικής προσφοράς και τις μειώσεις των αποβλήτων, (γ) στη εξάλειψη ή τη μείωση των επιβλαβών επιπτώσεων, κυρίως σε σχέση με τον έλεγχο και την διαχείριση των διαφόρων τύπων λυμάτων και (δ) στις προοπτικές για την αύξηση της συνολικής προσφοράς από την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, όπως η αφαλάτωση⁴⁸. Επίσης, στη συνδιάσκεψη εξετάστηκαν οι τρόποι με τους οποίους οι πολιτικές και τα θεσμικά όργανα που ασχολούνται με το νερό μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα στις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες της κάθε χώρας⁴⁹.

Αποτέλεσμα της συνδιάσκεψης ήταν η υιοθέτηση ενός σχεδίου δράσης (The Mar del Plata Action Plan) που αποτελούνταν από δύο μέρη: Από συστάσεις που κάλυπταν όλα τα βασικά στοιχεία σχετικά με τη διαχείριση του νερού⁵⁰ και δώδεκα αποφάσεις που κάλυπταν μία μεγάλη ποικιλία του θέματος.⁵¹ Το σχέδιο δράσης που υιοθετήθηκε στη συνδιάσκεψη, το οποίο συντάχτηκε από το παγκόσμιο οργανισμό υγείας και τη παγκόσμια τράπεζα, διευθετούσε πληθώρα θεμάτων συμπεριλαμβανόμενων της έκκλησης των κυβερνήσεων να επιβεβαιώσουν την δέσμευσή τους να υιοθετήσουν προγράμματα για την παροχή νερού σε αστικές και αγροτικές περιοχές μέχρι το 1990. Επιπλέον, το σχέδιο δράσης καλούσε τις διευθύνσεις των ΗΕ να συντονίσουν τις προσπάθειές τους για να βοηθήσουν τα κράτη μέλη στην προετοιμασία και εφαρμογή των σχεδίων⁵². Ως κομβικό σημείο για τις προσπάθειες αυτές, η συνδιάσκεψη ενέκρινε την πρόταση από τις αναπτυσσόμενες χώρες να ορίσει τη δεκαετία του 1980-1990 ως τη διεθνή δεκαετία για τη προμήθεια καθαρού και πόσιμου νερού.

⁴⁸ News on United Nations Water Conference (1976) Water International, 1:3, p.25

⁴⁹ Ven Te Chow (1977) Suggestions for Consideration at the U.N. Water Conference, Mar del Plata, Argentina, Water International, 2:1, pp. 15-22

⁵⁰ Συστάσεις σχετικά με την εκτίμηση, τη χρήση και αποδοτικότητα, τον έλεγχο της ρύπανσης, τη πολιτική και το σχεδιασμό για τους υδάτινους πόρους, την πληροφόρηση και τη εκπαίδευση.

⁵¹ United Nation Water Conference(resolutions) <http://www.ielrc.org/content/e7701.pdf> [τελευταία πρόσβαση 15/01/2014]

⁵² Salman M.A. Salman (2005) United Nations General Assembly Resolution: International Decade for Action, Water for Life, 2005–2015, Water International, 30:3, 415-416

Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες θεώρησαν ως πιο κρίσιμα προβλήματα για τη μη ανάπτυξη των υδάτινων πόρων την έλλειψη επαρκών στοιχείων, ανθρώπινου δυναμικού και την έλλειψη χρηματοδότησης. Ενώ οι εκπρόσωποι αναγνώρισαν ότι απαιτούνται πόροι για την ανάπτυξη του νερού, αναγνωρίστηκε επίσης η δυνατότητα και η αποτελεσματικότητα να γίνουν από τις εγχώριες προσπάθειες. Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες πρότειναν τη δημιουργία ενός ταμείου για την υδάτινη ανάπτυξη ενώ άλλες πρότειναν τη δημιουργία ενός εθελοντικού ταμείου στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Ορισμένες, επίσης, πρότειναν ένα ποσοστό από το ετήσιο προϋπολογισμού του Ο.Η.Ε. Ωστόσο, οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες εξέφρασαν επιφυλάξεις σχετικά με την ανάγκη για ένα ξεχωριστό ταμείο ενώ συμφώνησαν ότι οι κυβερνήσεις τους ήταν διατεθειμένες να αυξήσουν την οικονομική βοήθεια μέσω των υφιστάμενων διεθνών οργανισμών⁵³. Η τελική απόφαση για τις χρηματοδοτικές ρυθμίσεις επήλθε μέσω του γενικού γραμματέα, ο οποίος κλήθηκε να εκπονήσει μελέτη για ένα αποτελεσματικό και ευέλικτο μηχανισμό για την αύξηση των οικονομικών πόρων στην ανάπτυξη του νερού.

Όσον αφορά τις θεσμικές ρυθμίσεις στο πλαίσιο του Ο.Η.Ε, οι περισσότεροι εκπρόσωποι των Αφρικανικών κρατών πρότειναν ένα οργανισμό που θα έχει αποκλειστική ευθύνη για την ανάπτυξη και την διαχείριση του πόρου. Οι περισσότερες αντιπροσωπείες, ωστόσο, ζήτησαν τον πιο αποτελεσματικό συντονισμό και την πιο παραγωγική χρήση των υφιστάμενων θεσμικών οργάνων παρά τη δημιουργία ενός νέου οργανισμού σε διακυβερνητικό επίπεδο. Ενώ, ορισμένοι εκπρόσωποι τάχθηκαν υπέρ της δημιουργίας ενός νέου διακυβερνητικού οργάνου στο πλαίσιο του οικονομικού και κοινωνικού συμβουλίου για το συντονισμό των δραστηριοτήτων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών άλλοι θεώρησαν ότι η υφιστάμενη επιτροπή σχετικά με τις φυσικούς πόρους θα μπορούσε να εξυπηρετήσει καλύτερα το σκοπό της διακυβέρνησης. Στην απόφαση τελικά υιοθετήθηκε ότι το ECOSOC και η επιτροπή για τους φυσικούς πόρους θα πρέπει μελλοντικά να παίξουν καθοριστικό ρόλο για τη συνεργασία και το συντονισμό του σχεδίου δράσης που υιοθετήθηκε στη συνδιάσκεψη.

⁵³ Margaret R. Biswas (1977) Mar del Plata in Retrospect, *Water International*, 2:3, p.16

Το θέμα της ρύπανσης και οι άλλες περιβαλλοντικές πτυχές της ανάπτυξης του νερού αναφέρθηκαν επίσης στη συνδιάσκεψη. Οι περισσότεροι, ωστόσο, αντιπρόσωποι των αναπτυσσόμενων χωρών θεωρούσαν τα περιβαλλοντικά ζητήματα ως δευτερεύοντα για την ανάπτυξη ενώ ένας μεγάλος αριθμός αναπτυσσομένων χωρών, υπό την ηγεσία της Βραζιλίας, εξέφρασαν την έντονη αντίθεσή τους με τις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη τελική σύνοδο ολομέλειας για την αξιολόγηση του περιβαλλοντικού κόστους των υδροηλεκτρικών έργων. Η συνδιάσκεψη, ωστόσο, εξέδωσε μια σειρά από συστάσεις που αφορούσαν το περιβάλλον, την υγεία και τον έλεγχο της ρύπανσης καθώς και μία σύσταση για την ανάπτυξη βιομηχανικών τεχνολογιών χρησιμοποιώντας λίγο ή καθόλου νερό και διευκολύνοντας την ανακύκλωση⁵⁴.

Η συνδιάσκεψη επιβεβαίωσε ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Οι κύριοι προβληματισμοί της συνδιάσκεψης ήταν να αντιμετωπιστούν οι κύριες συνέπειες που δημιουργούνται στην υγεία λόγω της έλλειψης υγιούς νερού και των υπαρχόντων συστημάτων διανομής, τα οποία απέκλειαν την πρόσβαση σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Επιπλέον, διαφάνηκε έντονα η ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα στους λιγότερο προνομιούχους και σε περιοχές που υπήρχε έντονο το πρόβλημα της έλλειψης νερού.

Η διακήρυξη κατέληξε σε μία απίστευτη καταγραφή των προβλημάτων που σχετίζονται με την ανάπτυξη και τη διαχείριση του νερού σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο⁵⁵. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της συνδιάσκεψης επισκιάστηκαν από την ελάχιστη πολιτική βούληση και το μακράν μικρότερο προϋπολογισμό μεταξύ των συνδιασκέψεων. Μεγάλο μέρος της επιτυχίας της συνδιάσκεψης θα πρέπει να αποδοθεί στο γενικό γραμματέα, ο οποίος όπως δήλωσε στην εναρκτήρια ομιλία του η επιτυχία των συζητήσεων της Mar del Plata θα καθοριστεί από την επιρροή τους για την πορεία των γεγονότων τις επόμενες δύο δεκαετίες.

⁵⁴ Ibid, p. 17

⁵⁵ Ven Te Chow (1977) Suggestions for Consideration at the U.N. Water Conference, Mar del Plata, Argentina, Water International, 2:1, pp. 12-22

Στη συνέχεια, βάσει της διακήρυξης, η δεκαετία 1981-1990 ανακηρύχθηκε ως «διεθνής δεκαετία για καθαρό και πόσιμο νερό^{56,57}» σκοπός της οποίας ήταν η διαθεσιμότητα της πρόσβασης σε καθαρό και πόσιμο νερό. Η δεκαετία επικεντρώθηκε στην επίτευξη καθαρού νερού και υγιεινής για όλους μέχρι το 1990 με δέσμευση των κρατών μελών του Ο.Η.Ε για ουσιώδη βελτίωση των επιπέδων και υπηρεσιών στη παροχή καθαρού πόσιμου νερού και υγιεινής⁵⁸. Επίσης, καλούσε όλα τα κράτη μέλη να αναπτύξουν τις απαραίτητες πολιτικές, να θέσουν στόχους και να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για τη κινητοποίηση των απαραίτητων πόρων με σκοπό την επίτευξη των στόχων. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες των κρατών μελών, ο βαθμός προόδου παρέμεινε χαμηλός και ένα μεγάλο μέρος, ιδιαίτερα ευάλωτων ομάδων στις αγροτικές και στις αστικές περιοχές, παρέμεινε χωρίς κατάλληλες και επαρκείς υπηρεσίες νερού και υγιεινής μέχρι το 2000⁵⁹.

Μεταξύ των εμποδίων που διαφάνηκαν κατά τη δεκαετία ήταν τα εξής: Η σημαντική αύξηση του πληθυσμού, η από πάνω προς τα κάτω προσέγγιση (top-to-bottom approach), η έλλειψη συμμετοχής του κοινού σε πολλές χώρες στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των σχεδίων, η αποτυχία να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν δράσεις για την εδραίωση, διατήρηση και επέκταση των αποτελεσμάτων της δεκαετίας και το κατά πόσο οι αναπτυσσόμενες χώρες ήταν διαθέσιμες να δώσουν ύψιστη προτεραιότητα στη διανομή του νερού και τη βελτίωση της υγιεινής ώστε να υπάρξουν αποτελέσματα. Επίσης, από τους προβληματισμούς που παρουσιάστηκαν ήταν εάν μπορούσε να δημιουργηθεί ένας αποτελεσματικός οργανισμός που θα πραγματοποιήσει ένα πρόγραμμα για τη διάθεση του νερού και κατά πόσο ή όχι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η κατάλληλη τεχνολογία⁶⁰. Παρά τους παραπάνω προβληματισμούς και την αποτυχία των κρατών να μεγιστοποιήσουν τα αποτελέσματα από τις δράσεις, η

⁵⁶ International Decade for Clean Drinking Water, 1981-1990

⁵⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διεθνή δεκαετία βλ. <http://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2FBF02232195.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 11/7/2013]

⁵⁸ Mc Garry Michael (1991) Water Supply and sanitation in the 1990s, Water International, 16:3, pp.153-160

⁵⁹ Salman M.A. Salman (2005) United Nations General Assembly Resolution: International Decade for Action, Water for Life, 2005-2015, Water International, 30:3, p. 416

⁶⁰ http://www.gdrc.org/uem/water/decade_05-15/first-decade.html [Τελευταία πρόσβαση: 11/7/2013]

πρώτη δεκαετία για το νερό έφερε αποτελέσματα σε παραπάνω από 1,2 δισεκατομμύρια ανθρώπους που είχαν πλέον πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό και σε σχεδόν 770 εκατομμύρια ανθρώπους που πλέον είχαν σωστές συνθήκες υγιεινής.

Παρά την πρωτοπορία και την αποτελεσματικότητα της παγκόσμιας συνδιάσκεψης για το νερό, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι ήταν η μοναδική η οποία αντιμετώπιζε το ζήτημα των υδάτινων πόρων τόσο έντονα τη δεκαετία του '70. Την περίοδο από το 1972 μέχρι το 1981 διοργανώθηκαν μία σειρά από συνδιασκέψεις υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε για την αντιμετώπιση των παγκοσμίων θεμάτων που προβληματίζαν την ανθρωπότητα⁶¹. Όλες οι συνδιασκέψεις, ωστόσο, συνδεόταν άμεσα με το περιβάλλον, τη τροφή, το νερό, την ερημοποίηση, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την βιώσιμη ανάπτυξη και τη μεταφορά της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Το 1972, η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το ανθρώπινο περιβάλλον στη Στοκχόλμη ήταν η πρώτη προσπάθεια συνολικής προσέγγισης θεμάτων σχετικά με το περιβάλλον που έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος. Το 1990, διεξάγεται στο Νέο Δελχί η παγκόσμια διαβούλευση για το ασφαλές νερό και την υγιεινή για να αξιολογήσει τις εμπειρίες της «διεθνής δεκαετίας για καθαρό και πόσιμο νερό» με σκοπό οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να φτάσουν σε συναίνεση σχετικά με τις στρατηγικές και τις προσεγγίσεις για την πλήρη και αποτελεσματική παροχή νερού. Έχοντας σαν αρχή "Some for all rather than more for some" πολλές χώρες και μη κυβερνητικοί οργανισμοί συμφώνησαν να δώσουν προτεραιότητα στις χώρες με χαμηλό εισόδημα χρησιμοποιώντας τις κατευθυντήριες αρχές που προτείνονται⁶².

Το ζήτημα του νερού μελετήθηκε εκτενώς στη Συνδιάσκεψη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1992. Μέσω της Agenda 21, το ζήτημα του

⁶¹ Κατά τη περίοδο αυτή υπήρξε ακόμη εκτός από τη Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, στη Στοκχόλμη(1972), η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τον Πληθυσμό, στο Βουκουρέστι(1974) η Συνδιάσκεψη για τους Ανθρώπινους Οικισμούς, στο Βανκούβερ (1976) , η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την ερημοποίηση , στο Ναϊρόμπι (1977) και για τις νέες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας το 1981 στο Ναϊρόμπι.

⁶² Martin G. Beyer , The Global Consultation on Safe Water and Sanitation for the 1990s , Natural Resources Forum, Volume 15, Issue 2, pp.120-121

νερού ενσωματώθηκε στο κεφάλαιο 18. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο αναφέρεται στη προστασία της ποιότητας και της παροχής του πόρου μέσω ολοκληρωμένων προσεγγίσεων για την ανάπτυξη, τη διαχείριση και τη χρήση των υδάτινων πόρων. Σύμφωνα με το κεφάλαιο 18, το δικαίωμα στο νερό συνεπάγεται τρεις συνιστώσες: την πρόσβαση, την ποιότητα και την ποσότητα. Επίσης, περιλαμβάνει όχι μόνο τη διασφάλιση επαρκών αποθεμάτων νερού καλής ποιότητας για όλο τον πληθυσμό του πλανήτη αλλά και την προϋπόθεση ότι όλοι οι άνθρωποι, οποιοδήποτε αναπτυξιακού επιπέδου και κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε πόσιμο νερό, σε ποσότητα και ποιότητα, κατάλληλο για την ικανοποίηση των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Η παράγραφος 18.8 αναφέρει χαρακτηριστικά ότι οι υδάτινοι πόροι πρέπει να προστατεύονται, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία των υδάτινων οικοσυστημάτων προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανάγκες για νερό που αφορούν τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Κατά την ανάπτυξη και χρήση των υδάτινων πόρων προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών και στη διαφύλαξη των οικοσυστημάτων. Το κείμενο, εάν και μη δεσμευτικό, αποτελεί ένα ολοκληρωμένο περιβαλλοντικό εργαλείο. Πιο συγκεκριμένα, θέτει χρονικούς στόχους στα κράτη ώστε να πετύχουν τομεακούς στόχους για τα προγράμματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων⁶³.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, ιδιαίτερα των γυναικών, όχι μόνο μέσω της πρόσβασης αλλά και μέσω της συμμετοχής στην εκπαίδευση και στα προγράμματα κατάρτισης σχετικά με τις διάφορες λειτουργίες διαχείρισης του νερού. Η παράγραφος 40 του κεφαλαίου αναφέρεται στις δραστηριότητες σχετικά με τη διαχείριση και τη χρήση του νερού. Ειδικότερα, αναφέρει ότι για να διατηρηθούν και να προστατευτούν οι υδάτινοι πόροι πρέπει να δημιουργηθούν εθνικά σχέδια για τη προστασία του πόρου καθώς επίσης και να ενδυναμωθούν τα διοικητικά και

⁶³ <http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> ,18.11[Τελευταία πρόσβαση: 11/7/2013]

νομοθετικά μέτρα με σκοπό να παρεμποδιστούν οι ακατάλληλες δραστηριότητες που θα επιφέρουν ζημία στο πόρο⁶⁴.

Πέρα από τις αρχές ο ρυπαίνων πληρώνει και την αρχή της προφύλαξης, οι οποίες πρέπει να εφαρμόζονται σε αναπτυξιακά έργα που επηρεάζουν τους υδάτινους πόρους, είναι υποχρεωτική η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με στόχο την αποφυγή της υποβάθμισης της ποιότητας του νερού και των υδάτινων οικοσυστημάτων. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναφορά ότι όλες οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από το κατώτερο επίπεδο με τη δημόσια διαβούλευση και την ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και χρηστών του πόρου παρέχοντας μεγαλύτερη προσοχή στις τοπικές κοινότητες και στις υποβαθμισμένες περιοχές⁶⁵.

Δέκα χρόνια μετά τη συνδιάσκεψη του Ρίου, πραγματοποιήθηκε η παγκόσμια συνδιάσκεψη κορυφής στο Γιοχάνεσμπουργκ, η οποία υιοθέτησε το σχέδιο εφαρμογής της παγκόσμιας συνδιάσκεψης⁶⁶. Οι κύριοι στόχοι αυτής της συνδιάσκεψης ήταν να αξιολογήσει την πρόοδο που σημειώθηκε στην υλοποίηση των δεσμεύσεων της Agenda 21 και να παρέχει στρατηγικές για την πλήρη υλοποίησή τους⁶⁷. Το σχέδιο εφαρμογής αναφέρεται στη προστασία και στη παροχή καθαρού πόσιμου νερού για τη προστασία της ανθρώπινης υγείας και του περιβάλλοντος. Από την άποψη αυτή, συμφωνήθηκε “να μειωθεί κατά το ήμισυ μέχρι το έτος 2015 το ποσοστό των ανθρώπων που δεν είναι σε θέση να απολαμβάνουν ασφαλές και πόσιμο νερό”⁶⁸. Επίσης, το σχέδιο αναφέρει ότι είναι απαραίτητο να υπάρχει πρόσβαση σε αγροτικούς πόρους για τους ανθρώπους που ζουν σε συνθήκες φτώχειας, ιδιαίτερα των γυναικών και των αυτοχθόνων κοινοτήτων, και να προωθηθεί, ανάλογα με την περίπτωση, το καθεστώς κατοχής γης που αναγνωρίζει και προστατεύει αυτόχθονες και

⁶⁴ Γρηγορίου Παναγιώτης, Σαμιώτης Γιώργος, Τσάλτας Γρηγόρης, Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Νομική και θεσμική διάσταση, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 109-117

⁶⁵ Ibid, 18. 50.b

⁶⁶ Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development

⁶⁷ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διεθνείς Συνδιασκέψεις βλ. Baker Susan(2006) Sustainable Development, Routledge introductions to environment series, pp.54- 71

⁶⁸ http://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/WSSD_PlanImpl.pdf, Plan of Implementation, Johannesburg Declaration, p. 4 [Τελευταία πρόσβαση: 11/7/2013]

συστήματα κοινής διαχείρισης πόρων⁶⁹. Τέλος, καλεί τα κράτη να υιοθετήσουν πολιτικές και να εφαρμόσουν νόμους που εγγυώνται σαφώς καθορισμένα δικαιώματα χρήσης της γη και του νερού.

Στις 23 Δεκεμβρίου του 2003, ανακηρύσσεται από τη ΓΣ του ΟΗΕ⁷⁰ η δεκαετία 2005-2015 ως διεθνής δεκαετία δράσης «Νερό για τη Ζωή⁷¹». Η σημαντικότητα της συγκεκριμένης απόφασης είναι ότι έρχεται σαν επακόλουθη της διακήρυξης της Χιλιετίας που υιοθετήθηκε τρία χρόνια πιο πριν από την ΓΣ του ΟΗΕ και αποτελεί την μοναδική απόφαση που απευθύνεται στους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας⁷². Η απόφαση αναφέρεται στην agenda 21 και στο σχέδιο εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ και υπογραμμίζει ότι το νερό είναι ζωτικής σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης, επισημαίνεται η σημαντικότητα του πόρου για τη περιβαλλοντική ακεραιότητα με στόχο την εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας για την επίτευξη της ανθρώπινης υγείας και ευημερίας. Επιπλέον, η απόφαση υπογραμμίζει την συνάφεια και μάλιστα τη σημασία του νερού όχι μόνο ως συστατικό των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας αλλά και στο κεντρικό ρόλο του νερού για την επίτευξη των άλλων στόχων. Ωστόσο, το πλαίσιο των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας δεν αντιμετωπίζει ολοκληρωτικά τις διαστάσεις του νερού ούτε αναγνωρίζει πλήρως τις συνέργειες με άλλους τομείς.

Ο στόχος της διεθνής δεκαετίας δράσης είναι η μεγαλύτερη εστίαση σε θέματα σχετικά με το νερό, με έμφαση στις γυναίκες ως σημαντικούς διαχειριστές του νερού με σκοπό να επιτευχθούν οι διεθνώς συμφωνημένοι στόχοι. Εκτός από την εξασφάλιση της άμεσης συμμετοχής των γυναικών προτείνεται και η άμεση συνεργασία και οι προσπάθειες ανάπτυξης των στόχων που θέτουν η διακήρυξη της χιλιετίας, το σχέδιο δράσης του Γιοχάνεσμπουργκ της παγκόσμιας διάσκεψης κορυφής για την βιώσιμη ανάπτυξη και η Agenda 21. Παρόλο που η απόφαση δεν θέτει ένα συγκεκριμένο σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της δεκαετίας, επαναλαμβάνει τα διεθνή συμφωνηθέντα σχετικά με

⁶⁹ Ibid, p. 4

⁷⁰ Η απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε http://www.gdrc.org/uem/water/decade_05-15/N0350754.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 23/7/2013]

⁷¹ International Decade "Water for Life", 2005-2015

⁷² Matthew Clarke, Simon Feeny (2011) Old Challenges and new opportunities for the MDGs: now and beyond 2015, Journal of the Asian Pacific Economy, 16: 4, pp 509-519

το νερό και απαιτεί την ανάληψη δράσης από ένα μεγάλο αριθμό δρώντων, υπογραμμίζοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διεθνής κοινότητα.

Την ίδια χρονιά έλαβε χώρα η δημιουργία του UN-Water⁷³ το οποίο συντονίζει την τρέχουσα δεκαετία για το νερό. Πρόκειται για ένα διοργανικό μηχανισμό που προωθεί τη μεγαλύτερη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των υφιστάμενων υπηρεσιών του Ο.Η.Ε και των εξωτερικών εταίρων. Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία έχει ως στόχο να ενδυναμώσει το συντονισμό και τη συνοχή μεταξύ των φορέων του Ο.Η.Ε που σχετίζονται με θέματα υδάτων και υγιεινής περιλαμβάνοντας τα επιφανειακά και τα υπόγεια νερά και τη διασύνδεση μεταξύ γλυκού και θαλασσινού νερού.

Συγκεκριμένα, παρέχει πληροφορίες για πολιτικές και άλλα μέσα επικοινωνίας για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τους διαχειριστές που εργάζονται άμεσα με τα ζητήματα του νερού. Επιπλέον, λειτουργεί ως βάση γνώσεων στα θέματα του νερού μέσω της αποτελεσματικής παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων, οικοδομώντας μια πλατφόρμα συζητήσεων για να προσδιορίσει τις προκλήσεις στην παγκόσμια διαχείριση των υδάτων, στην ανάλυση επιλογών για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και στη διασφάλιση της αξιόπιστης πληροφόρησης μέσω των προγραμμάτων του⁷⁴.

Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών του Ρίο+20 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, το 2012, υπογράμμισε τη σημαντικότητα της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Η συγκεκριμένη συνδιάσκεψη αναγνωρίζει τον σημαντικό ρόλο του ιδιωτικού τομέα για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον, προτείνει στις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στη προώθηση της πράσινης οικονομίας για την εξάλειψη της φτώχειας⁷⁵. Η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης θα επιτευχθεί μέσω της προώθησης της πράσινης οικονομίας και θα επιτύχει αποτελέσματα

⁷³ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.unwater.org/discover.html> [Τελευταία πρόσβαση: 23/7/2013]

⁷⁴ Το UN-Water έχει τέσσερα ειδικά προγράμματα, το καθένα με το δικό του πρόγραμμα εργασίας, τον προϋπολογισμό του και εκτελεστικό οργανισμό εφαρμογής.

⁷⁵ Το κείμενο της Συνδιάσκεψης Rio+20, The Future we want, p.5 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E [Τελευταία πρόσβαση: 23/7/2013]

σε συγκεκριμένους στόχους και προτεραιότητες, όπως η εξάλειψη της φτώχειας, η επισιτιστική ασφάλεια, η χρηστή διαχείριση των υδάτων, η καθολική πρόσβαση στις σύγχρονες ενεργειακές υπηρεσίες, η διαχείριση των ωκεανών, η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων και η βιώσιμη, δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Επιπλέον, αναγνωρίζεται η σημασία του δικαιώματος σε ασφαλές και καθαρό πόσιμο νερό και σε συνθήκες υγιεινής ως δικαίωμα που είναι απαραίτητο για την πλήρη απόλαυση της ζωής και για τη πλήρη ολοκλήρωση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη συνδιάσκεψη υπογραμμίζεται ότι ο ρόλος των υδάτων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, την εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας, της δημόσιας υγείας, της ασφάλειας των τροφίμων και της ανάπτυξης της υδροηλεκτρικής ενέργειας και της γεωργίας⁷⁶.

Η Συνδιάσκεψη του Ρίο +20 ήταν μια ευκαιρία για τους εκπροσώπους των κρατών να προβληματιστούν σχετικά με την πρόοδο της βιώσιμης ανάπτυξης κατά τα τελευταία 20 χρόνια. Καθώς η προθεσμία για τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας πλησιάζουν στο τέλος το 2015, η παγκόσμια κοινότητα θέτει ένα παγκόσμιο στόχο για το νερό και τους συναφείς στόχους που δημιουργήθηκαν από τους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας. Με αυτό τον τρόπο, προωθεί τις προσπάθειες για την ανάπτυξη της παροχής του νερού για τις ανθρώπινες ανάγκες μέσω της συγκεκριμένης συνδιάσκεψης. Οι παγκόσμιοι στόχοι για το νερό θα διαμορφώσουν θετικά την ανθρώπινη ανάπτυξη στις επόμενες δεκαετίες και θα υποστηρίξουν και άλλες προσπάθειες με στόχο τη μείωση της ακραίας φτώχειας μέχρι το 2030. Το σύνολο των στόχων που αναπτύχθηκαν βασίστηκε στους αναπτυξιακούς στόχους της χιλιετίας και συγκλίνουν με την agenda ανάπτυξης από το 2015 και μετά (Post - 2015 development agenda). Τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν τα εξής⁷⁷:

- (1) την προοδευτική υλοποίηση της πρόσβασης σε ασφαλή και οικονομικά προσιτό πόσιμο νερό και υγιεινής για όλους

⁷⁶ Ibid, p. 10

⁷⁷ UN-Water (2014) A Post-2015 Global Goal for Water: Synthesis of key findings and recommendations from UN-Water, p. 10

- (2) την σημαντική βελτίωση για την εφαρμογή της ολοκληρωμένης διαχείρισης όλων των υδάτινων πόρων σε όλα τα επίπεδα
- (3) τη προστασία και τη βιώσιμη διαχείριση των οικοσυστημάτων και την αναγνώριση του καίριου ρόλου τους στην διατήρηση της ποσότητας και της ποιότητας του νερού
- (4) την αντιμετώπιση των καταστροφών του νερού, όπως οι πλημμύρες και οι ξηρασίες καθώς και την αντιμετώπιση της ανεπάρκειας των υδάτινων πόρων
- (5) την σημαντική μείωση της ρύπανσης των υδάτων, την αύξηση της ποιότητας του νερού και την σημαντική βελτίωση της επεξεργασίας των λυμάτων και της επαναχρησιμοποίησης τους και
- (6) τη βελτίωση της αποδοτικότητας του νερού και τη μείωση της απώλειας των υδάτων.

Τα κράτη μέλη συμφώνησαν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ισότητα και η βιωσιμότητα θα πρέπει να αποτελούν τον πυρήνα της ατζέντας για την ανάπτυξη και να αναγνωριστούν ως στοιχεία ζωτικής σημασίας. Ο ολοκληρωμένος στόχος του νερού, ως εκ τούτου, αντανακλά τη θεμελιώδη σημασία του πόρου τόσο για τους ανθρώπους όσο και για το περιβάλλον, για το παρόν και το μέλλον. Ο στόχος απευθύνεται σε όλες τις διαστάσεις του κύκλου του νερού που αφορούν την πρόσβαση, τη χρήση, την ανάπτυξη, τη ρύπανση και τους κινδύνους που σχετίζονται με το πόρο.

Τέλος, παρά το γεγονός ότι επιβεβαιώνονται οι δεσμεύσεις όλων των προηγούμενων συνδιασκέψεων, του πλάνου εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ για την ανάπτυξη και εφαρμογή της ΟΔΥΠ και οι δεσμεύσεις της διεθνούς δεκαετίας δράσης “Water for life” δεν τίθεται κανένας δεσμευτικός και χρονικός στόχος καθιστώντας τη συγκεκριμένη συνδιάσκεψη ιδιαίτερα αδύναμη και αμφιβάλλοντας εάν η συγκεκριμένη συνδιάσκεψη αποτέλεσε ένα ουσιαστικό βήμα προόδου για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

2.1 Η σημασία της κατοχύρωσης του ανθρώπινου δικαιώματος στο νερό

Σήμερα αντιμετωπίζουμε μία παγκόσμια κρίση των υδάτων που φαίνεται ότι θα επιδεινωθεί τα επόμενα χρόνια. Καθώς η κρίση βαθαίνει, βρίσκονται σε εξέλιξη νέες προσπάθειες για τον επαναπροσδιορισμό των δικαιωμάτων του νερού. Το νερό παραδοσιακά εκλαμβάνονταν ως φυσικό δικαίωμα το οποίο εξελισσόταν στο πλαίσιο της ανθρώπινης ύπαρξης. Η νομοθεσία για το νερό και ως εκ τούτου το δικαίωμα για το νερό αντικατοπτρίζει τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αντιλήψεις για το νερό. Τέτοιες αντιλήψεις διαμορφώνονται από μια σειρά παραγόντων που περιλαμβάνουν την γεωγραφία, το κλίμα, την διαθεσιμότητα των υδάτινων πόρων και των χρήσεων που τίθεται το νερό⁷⁸.

Ως μετεξέλιξη των φυσικών δικαιωμάτων, τα οποία εδράζονταν στην ιδέα της ανθρώπινης προσωπικότητας, δημιουργήθηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα από τις αναπτυξιακές ανάγκες των κοινωνιών. Τα ανθρώπινα δικαιώματα περιλαμβάνουν τα ατομικά, τα πολιτιστικά, τα οικονομικά, τα πολιτικά και τα κοινωνικά δικαιώματα. Μετά την κατάρρευση του αποικιοκρατικού συστήματος, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετεξελίσσεται από προστασία του ατόμου σε προστασία των λαών. Ενώ μέχρι τότε τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούσαν επινόηση του αναπτυγμένου Βορρά, η δημιουργία νέων κρατών οδηγεί στη διεκδίκηση του εκδημοκρατισμού των διεθνών σχέσεων μέσω της κατοχύρωσης της Δεύτερης και της Τρίτης Γενεάς των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τα λεγόμενα συλλογικά δικαιώματα χωρίζονται στα ουσιαστικά δικαιώματα της Δεύτερης Γενεάς, δηλαδή το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των λαών και το δικαίωμα της διαρκούς κυριαρχίας των λαών και των εθνών στους φυσικούς τους πόρους και τα ρεαλιστικά δικαιώματα της Τρίτης Γενεάς, δηλαδή το δικαίωμα στην ανάπτυξη, το δικαίωμα

⁷⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations (2006) Modern water rights : Theory and practice, FAO LEGISLATIVE STUDY 92, p.5

συμμετοχής στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας, το δικαίωμα στην Ειρήνη και το δικαίωμα σε ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον⁷⁹.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν, κυρίως, τη σχέση μεταξύ του ατόμου και του κράτους. Οι κυβερνητικές υποχρεώσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ευρέως στις υποχρεώσεις του σεβασμού, της προστασίας και της πραγματοποίησης. Η κάθε Γενεά συμπληρώνει και εξελίσσει την προηγούμενη και, σε καμία περίπτωση, δεν την ακυρώνει. Η αρχική ώθηση για τη δημιουργία συμφωνιών για τα ανθρώπινα δικαιώματα ήταν να αντιμετωπιστούν οι παραβιάσεις των ηθικών αξιών και προτύπων που σχετίζονται με τη βία και την απώλεια των ελευθεριών. Στη συνέχεια, όμως, η διεθνής κοινότητα επέκτεινε τους νόμους και τις συμφωνίες σε δικαιώματα που κάλυπταν ένα ευρύτερο σύνολο των προβλημάτων της κοινωνίας που σχετίζονται με την ανθρώπινη ευημερία. Μεταξύ αυτών είναι τα δικαιώματα που συνδέονται με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνθήκες και της πρόσβασης στους φυσικούς πόρους.

Ποια είναι όμως η αξία να αναγνωρίζεται ρητά το ανθρώπινο δικαίωμα στο νερό, δεδομένου του γεγονότος ότι παρόλο που η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε το ανθρώπινο δικαίωμα στην τροφή σχεδόν ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι εξακολουθούν να υποσιτίζονται; Ένας λόγος είναι για να ενθαρρυνθεί η διεθνής κοινότητα και οι μεμονωμένες κυβερνήσεις να ανανεώσουν τις προσπάθειές τους και να καλύψουν τους πληθυσμούς τους με τις βασικές ανάγκες σε νερό. Η διεθνής συζήτηση για την αναγκαιότητα των βασικών αναγκών στο τομέα του νερού παγκοσμίως θέτει ζητήματα που συχνά αγνοούνται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Δεύτερον, αναγνωρίζοντας ένα τέτοιο δικαίωμα, ασκείται πίεση ώστε να μεταφραστεί αυτό το δικαίωμα σε συγκεκριμένες εθνικές και διεθνείς νομικές υποχρεώσεις και ευθύνες. Ένας τρίτος λόγος είναι ότι διατηρείται στο προσκήνιο η κατάσταση της διαχείρισης των υδάτων σε πολλά μέρη του κόσμου. Επιπλέον, μπορεί να βοηθήσει ώστε να δοθεί προσοχή στην ανάγκη να αντιμετωπιστούν διεθνείς διαφορές και

⁷⁹ Αναλυτικότερα για τις Γενεές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων βλ. Σαμιώτης Γ., Τσάλτας Γρ. (1990) Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος – Διεθνείς Πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος, τόμος Ι, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, σσ. 106-113 καθώς και Τσάλτας Γρ. (1991) Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος – Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, σσ. 155-159

ζητήματα επίλυσης συγκρούσεων για τη χρήση των κοινών υδάτινων πόρων. Επιπρόσθετα, η αναγνώριση ενός δικαιώματος στο νερό θα παρείχε αποτελεσματικότερη προστασία της ίδιας της ουσίας του δικαιώματος. Τέλος, αναγνωρίζεται ρητά ότι το ανθρώπινο δικαίωμα στο νερό μπορεί να βοηθήσει να ρυθμιστούν συγκεκριμένες προτεραιότητες για την πολιτική των υδάτων, όπως η απαίτηση του νερού για όλους τους ανθρώπους ως ανθρώπινο δικαίωμα να υπερισχύει σε σχέση με την διαχείριση των υδάτων και τις επενδυτικές αποφάσεις⁸⁰.

Υπάρχει πληθώρα διεθνών συμφωνιών που αναγνωρίζουν ένα μεγάλο φάσμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι πιο σημαντικές διεθνείς συμφωνίες, οι διακηρύξεις και τα σύμφωνα περιλαμβάνουν στοιχεία που ενισχύουν την εφαρμογή του δικαίου των δικαιωμάτων στο τομέα του νερού. Αν και η πρόσβαση σε καθαρό νερό αποτελεί προϋπόθεση για πολλά άλλα δικαιώματα όπως το δικαίωμα στη ζωή, την απόλαυση ενός βιοτικού επιπέδου, το δικαίωμα σε επαρκή τροφή και το δικαίωμα στην ανάπτυξη, το νερό αναφέρεται ρητά μόνο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁸¹.

Μία προσέγγιση του νερού μέσω της διακήρυξης του ανθρώπινου δικαιώματος για πρόσβαση στο νερό θα πετύχαινε ενδεχομένως την βελτιωμένη λογοκρισία. Το δικαίωμα στο νερό επιβεβαιώνει ότι η πρόσβαση στη βασική προμήθεια ασφαλούς νερού και στις βασικές εγκαταστάσεις υγιεινής είναι ένα νόμιμο δικαίωμα, και όχι μια φιλανθρωπική ή ηθική προτεραιότητα. Το δικαίωμα στο νερό παρέχει μια βάση στα άτομα και στις ομάδες να ζητούν από τις κυβερνήσεις και άλλους φορείς να λογοδοτούν. Η πλήρης αναγνώριση της πρόσβασης στο νερό μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κοινότητες και άλλες οργανώσεις με σκοπό να ασκήσει πιέσεις στους αρμόδιους φορείς για να βελτιώσουν και να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους.

Επίσης, προωθεί την γνήσια συμμετοχή και την πλήρη πρόσβαση στις σχετικές πληροφορίες. Τα ανθρώπινα δικαιώματα υποχρεώνουν τις κυβερνήσεις να παρέχουν πλήρη πρόσβαση σε πληροφορίες και να συμμετάσχουν σε πραγματική διαβούλευση με τις κοινότητες σε όλες τις

⁸⁰ Gleick Peter (1998) The human right to water, Water Policy, vol. 1, p.p. 487-503

⁸¹ The Convention on the Rights of the Child, 1989

διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Παρόλο που η συμμετοχή έχει πλέον αναγνωριστεί ως βέλτιστη πρακτική στον τομέα της ανάπτυξης, πολλές φορές αγνοείται η συμβολή των διαφόρων χρηστών, ιδίως εκείνων που παραδοσιακά παραμελούνται, όπως οι γυναίκες και οι αυτόχθονες πληθυσμοί. Έτσι, το δικαίωμα στο νερό μπορεί να συμβάλλει στην ισχυροποίηση των κοινοτήτων να οργανωθούν, να ζητούν και να λαμβάνουν πληροφορίες και να συμμετέχουν και να επηρεάζουν τα αποτελέσματα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων.

Μέσω ενός δικαιώματος θα υπάρξει και η σταδιακή υλοποίηση του. Η έννοια της σταδιακής υλοποίησης απαιτεί ότι τα κράτη θα λάβουν συγκεκριμένα και στοχευόμενα βήματα για την πλήρη αξιοποίηση των δικαιωμάτων, γρήγορα και αποτελεσματικά, με τη χρήση των μέγιστων διαθέσιμων πόρων. Το κράτος θα πρέπει να καθορίσει τα επίπεδα εξυπηρέτησης και να δώσει προτεραιότητα στην επίτευξη ενός βασικού επιπέδου υπηρεσιών για όλους. Η υποχρέωση να επικεντρωθεί στις πιο περιθωριοποιημένες και ευάλωτες ομάδες είναι ζωτικής σημασίας για τη σταδιακή υλοποίηση και για την επίτευξη προόδου. Επίσης, μέσω της κατοχύρωσης του δικαιώματος ενισχύεται η αρχή της «μη οπισθοδρόμησης» που σημαίνει ότι κάθε εκούσια ή ακούσια βήματα προς τα πίσω από τη πλευρά των κρατών και των κυβερνήσεων, όπως πράξεις ή παραλείψεις που στερούν από τους λαούς το δικαίωμα πρόσβασης σε καθαρό και πόσιμο νερό σε σχέση με το επίπεδο που ήδη βρισκόντουσαν, απαγορεύεται⁸².

Στις 28 Ιουλίου 2010, η ΓΣ του Ο.Η.Ε υιοθέτησε μία ιστορική απόφαση⁸³ με την οποία αναγνώρισε ως δικαίωμα του ανθρώπου την πρόσβαση σε καθαρό νερό και συνθήκες υγιεινής. Η απόφαση έγινε δεκτή με 122 ψήφους υπέρ, 0 κατά και 41 αποχές (μεταξύ αυτών ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Καναδάς, Κύπρος, Νέα Ζηλανδία κ.α.). Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζεται το δικαίωμα σε ασφαλές και καθαρό πόσιμο νερό και σε συνθήκες υγιεινής ως δικαίωμα του ανθρώπου που είναι απαραίτητο για την απόλαυση της ζωής και για την πλήρη ολοκλήρωση και των άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μάλιστα, καλεί τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς να παρέχουν χρηματοδότηση,

⁸² Για περισσότερα βλ. <http://www.righttowater.info/why-the-right-to-water-and-sanitation/> [τελευταία πρόσβαση: 9/5/2014]

⁸³ Resolution 64/292 of the UN General Assembly

τεχνογνωσία και τεχνολογία μέσω διεθνούς συνεργασίας, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Δύο μήνες αργότερα⁸⁴, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ενέκρινε ένα δεύτερο ψήφισμα στο οποίο τονίζεται ότι το νερό και η υγιεινή είναι ανθρώπινα δικαιώματα, προσθέτοντας ότι το ανθρώπινο δικαίωμα σε ασφαλές πόσιμο νερό και η υγιεινή προέρχονται από το δικαίωμα σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το δικαίωμα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας και με το δικαίωμα στη ζωή και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Είτε μια χώρα ψήφισε είτε όχι τα δύο ψηφίσματα, κάθε κράτος-μέλος του Ο.Η.Ε είναι πλέον υποχρεωμένο να αποδεχθεί και να αναγνωρίζει το ανθρώπινο δικαίωμα στο νερό και την υγιεινή. Κάθε κράτος οφείλει να λάβει τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσει ότι ο καθένας έχει πρόσβαση σε νερό και υγιεινή, το συντομότερο δυνατό. Επίσης, αναγνωρίζεται ότι ορισμένα κράτη θα χρειαστούν περισσότερο χρόνο και βοήθεια από άλλα πιο αναπτυγμένα κράτη για την επίτευξη αυτών των στόχων. Επιπλέον, υπάρχει μια κατανοητή υποχρέωση ότι τα πλουσιότερα κράτη θα συμβάλουν στην επαρκή διεθνή βοήθεια που χρειάζονται τα αναπτυσσόμενα κράτη για να συμπληρώσουν τις εθνικές προσπάθειες. Έτσι, κάθε κράτος-μέλος καλείται να προετοιμάσει ένα εθνικό σχέδιο δράσης σχετικά με τις επιδόσεις του στον τομέα αυτό με σκοπό την υλοποίηση του δικαιώματος στο νερό και την υγιεινή και να το υποβάλει στην Επιτροπή του Ο.Η.Ε για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

Όπως υπογραμμίζεται στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κάθε κράτος μέλος αναμένεται να αναπτύξει κατάλληλα εργαλεία και μηχανισμούς οι οποίοι περιλαμβάνουν την νομοθεσία, τα ολοκληρωμένα σχέδια και τις στρατηγικές ώστε να επιτευχθεί η πλήρης υλοποίηση των νέων υποχρεώσεων. Επίσης, κάθε κράτος αναμένεται να παρέχει τις υπηρεσίες του σε περιοχές που στερούνται. Τα κράτη πρέπει να εξασφαλίζουν την πλήρη διαφάνεια του σχεδιασμού και της διαδικασίας εφαρμογής και την ενεργή, ελεύθερη και ουσιαστική συμμετοχή των ενδιαφερομένων τοπικών κοινοτήτων

⁸⁴ 30 Σεπτεμβρίου 2010

και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων ενώ ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται σε ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες.

Με την αναγνώριση του νερού ως ανθρώπινου δικαιώματος τα κράτη εκτίθενται σε τρεις υποχρεώσεις⁸⁵. Η πρώτη είναι η υποχρέωση σεβασμού κατά την οποία τα κράτη πρέπει να απέχουν από οποιαδήποτε πράξη ή πολιτική παρεμποδίζει την απόλαυση του ανθρώπινου δικαιώματος. Η δεύτερη υποχρέωση που δημιουργείται είναι η υποχρέωση της προστασίας. Σύμφωνα με αυτή την υποχρέωση το κράτος είναι υποχρεωμένο να εμποδίζει τρίτα μέρη να παρεμποδίζουν την απόλαυση του δικαιώματος. Η τελευταία υποχρέωση είναι αυτή της ολοκλήρωσης μέσω της οποίας το κράτος υποχρεούται να υιοθετεί οποιοδήποτε επιπλέον μέτρο ή πολιτική ώστε να επιτευχθεί η πλήρης εκπλήρωση του δικαιώματος⁸⁶.

Η απόλαυση του δικαιώματος θα πρέπει να πραγματοποιείται με βάση την αρχή της βιωσιμότητας για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές. Επίσης, οι εγκαταστάσεις και οι υπηρεσίες ύδατος πρέπει να είναι κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμες. Οι υδατικοί πόροι πρέπει, εξάλλου, να προστατεύονται από την εξάντληση και τη ρύπανση και τα κράτη πρέπει να διασφαλίζουν ότι σχεδιάζουν βιώσιμες υπηρεσίες έτσι ώστε όλοι να μπορούν να απολαύουν ενός ελάχιστου επιπέδου υπηρεσιών. Το δικαίωμα στο νερό συνεπάγεται ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στη διασφάλιση της πρόσβασης στο ελάχιστο με σκοπό να διασφαλιστεί η ισότητα και να "κλείσουν" τα κενά μεταξύ αυτών που εξυπηρετούνται και αυτών που δεν εξυπηρετούνται. Για παράδειγμα, οι κυβερνήσεις πολλές φορές αναβαθμίζουν τις υφιστάμενες υπηρεσίες σε περιοχές της μεσαίας τάξης ενώ κάτοικοι σε αγροτικές περιοχές μένουν χωρίς πρόσβαση παραβιάζοντας με αυτό τον τρόπο τις διεθνείς τους υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα προβλέπει την ίση απόλαυση όλων των δικαιωμάτων για όλους τους ανθρώπους. Προκειμένου να επιτευχθεί η ισότητα στη παροχή του νερού, τα κράτη πρέπει να εργαστούν

⁸⁵ Barlow Maude, Our Right to Water: A People's Guide to Implementing the United Nations' Recognition of the Right to Water and Sanitation, The council of Canadians

⁸⁶ <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet35en.pdf>, pp. 27-28 [τελευταία πρόσβαση: 9/2/2014]

προς την κατεύθυνση της εξάλειψης των υφιστάμενων ανισοτήτων. Αυτό προϋποθέτει τη λήψη θετικών μέτρων, νόμων και πολιτικών για την εξάλειψη των διαφορών, παρέχοντας ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες. Τέλος, η απόλυτη αναγνώριση ενός δικαιώματος για το νερό και η ενθάρρυνση από τη πλευρά των κυβερνήσεων και της διεθνούς κοινότητας θα είχε ως αποτέλεσμα την επίτευξη των στόχων της χιλιετίας, παρά τις κριτικές που έχουν δεχτεί για την αποτελεσματικότητα και τις διαδικασίες εφαρμογής τους⁸⁷.

2.2 Ο ρόλος της διεθνούς κοινότητας και το ζήτημα της οπισθοχώρησης του δικαίου του περιβάλλοντος

Πολλές εκθέσεις έχουν δημοσιευτεί από διεθνείς οργανισμούς, διεθνή δίκτυα και ΜΚΟ σχετικά με τις χρήσεις των υδάτινων πόρων. Την τελευταία 15ετία έχουν δημιουργηθεί, επίσης, πολλά διεθνή δίκτυα και ΜΚΟ που ασχολούνται με τα ζητήματα του νερού λόγω της σημαντικότητας και της πολυπλοκότητας των εξελίξεων⁸⁸. Η ταχεία αύξηση του αριθμού των ΜΚΟ αντανάκλα την έκρηξη του περιβαλλοντικού ακτιβισμού που ήρθε στην επιφάνεια λόγω των ζητημάτων που προέκυπταν. Οι ΜΚΟ μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε μια χώρα ή σε μία τοπική κοινότητα. Κανονικά λειτουργούν εκτός της επίσημης κυβέρνησης αλλά οι ΜΚΟ μπορούν να είναι κοινοτικές οργανώσεις που επικεντρώνονται σε κάποιο ζήτημα. Όταν οι οργανώσεις αυτές υπάρχουν, θα πρέπει να συμμετέχουν με συμμετοχικές διαδικασίες και να διαδραματίζουν ουσιαστικό συμβουλευτικό ρόλο. Οι ΜΚΟ έχουν την ικανότητα ελέγχου σε επίπεδο συμβολής και στη διαμόρφωση και επιρροή της συλλογικής απόφασης διαδραματίζοντας έντονο διαμορφωτικό ρόλο στη περιβαλλοντική διακυβέρνηση.

⁸⁷ Anand P.B. (2007) Scarcity, Entitlements and the Economics of Water in Developing Countries, Edward Elgar Publishing Limited, pp 58-64

⁸⁸ Σχετικά με τους περιβαλλοντικούς ΜΚΟ βλ. Doyle Timothy and McEachern Doug (2008) Environment and Politics, Third edition, Routledge Introductions to Environment Series, pp. 125-130

Επίσης, τα διεθνή δίκτυα όπως το World Water Council (WWC) και το Global Water Partnership (GWP) διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με τις μεγάλες εταιρείες του νερού και προωθούν σε μεγάλο βαθμό προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων. Το WWC έχει ως κύριο στόχο να παρέχει συμβουλές σε φορείς λήψης αποφάσεων, στις κυβερνήσεις και στις βιομηχανίες σχετικά με τα παγκόσμια ζητήματα νερού. Τα μέλη του περιλαμβάνουν κορυφαίες επαγγελματικές ενώσεις, εταιρείες νερού, υπουργεία κυβέρνησης που ασχολούνται με το ζήτημα του νερού, υπηρεσίες του Ο.Η.Ε και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Το WWC προώθησε την έκθεση *world vision report*, η οποία περιγράφει σε μεγάλο βαθμό ένα πρόγραμμα προ-ιδιωτικοποιήσεων⁸⁹.

Επίσης, το GWP για παράδειγμα, που αρχικά ήταν υπό την προεδρία του αντιπροέδρου της Παγκόσμιας Τράπεζας Ισμαήλ Σερατζελτίν, χρηματοδοτείται από δύο οργανισμούς κρατικών ενισχύσεων από βιομηχανικές χώρες και διάφορους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Τα επιχειρήματα που προβάλλονται από τους επενδυτές και τους παραπάνω διεθνείς οργανισμούς αναδεικνύουν τα πιθανά οφέλη που προκύπτουν από τις ξένες επενδύσεις. Συνήθως τα επιχειρήματα αυτά αναφέρονται στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής και των εξαγωγών, στην αύξηση της απασχόλησης, στην βελτίωση της παραγωγικότητας ως αποτέλεσμα της σύγχρονης τεχνολογίας και στην αύξηση των φόρων για τη κυβέρνηση.

Μαζί με το WWC, το GWP διαδραματίζει καίριο ρόλο στη διοργάνωση του Παγκόσμιου Φόρουμ για το Νερό (world water forum) που διεξάγεται απο επιχειρήσεις και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, οι οποίοι δίνουν μεγάλη έμφαση στην προώθηση των συμπράξεων ιδιωτικού- δημοσίου τομέα ως λύση για την παγκόσμια κρίση του νερού. Ήδη από το 1997, ανά τριετία, συνέρχεται το WWF όπου συζητούνται έντονα οι πολιτικές της ιδιωτικοποίησης. Το πέμπτο WWF, το οποίο έλαβε χώρα το Μάρτιο του 2009 στην Κωνσταντινούπολη, επισήμανε ότι η πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό είναι θεμελιώδης ανθρώπινη

⁸⁹http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/www/Library/Publications_and_reports/Vision_s/GenderMainstreaming.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 3/8/2013]

ανάγκη και όχι δικαίωμα⁹⁰. Επίσης, το έκτο WWF στη Μασσαλία, προώθησε την λογική των επενδύσεων σε υδάτινους πόρους μέσω ενός μοντέλου ιδιωτικοποίησης και ενδυνάμωσε το ρόλο των εταιρικών συμβολαίων για τη διαχείριση του νερού. Επιπλέον, μέσω της υπουργικής δήλωσης, ενδυνάμωσε την άμεση στήριξη του ιδιωτικού τομέα και κατέδειξε τις αδυναμίες του δημόσιου τομέα μέσω ενός οικονομικού μοντέλου που προβλέπει την εμπορευματοποίηση των δημόσιων και κοινοτικών υπηρεσιών ύδρευσης⁹¹.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η λογική της ιδιωτικοποίησης του νερού εκφράζει την νεοφιλελεύθερη προσέγγιση της αγοράς. Η δημιουργία ιδιωτικών αγορών νερού και η κατανομή και η εμπορία των δικαιωμάτων του νερού μέσω των δυνάμεων της αγοράς θεωρούνται ορθολογικές λύσεις στην αυξανόμενη έλλειψη νερού παγκοσμίως. Η στρατηγική αυτή υποστηρίζεται από πολυμερείς οικονομικούς οργανισμούς όπως η παγκόσμια τράπεζα, το διεθνές νομισματικό ταμείο καθώς και από διάφορες περιφερειακές τράπεζες ανάπτυξης, όπου η αναπτυξιακή βοήθεια μερικές φορές συνδέεται με την ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων.

Η παγκόσμια τράπεζα προωθεί τη λογική της ιδιωτικοποίησης του νερού και εκφράζει μέσω των αναπτυξιακών της προγραμμάτων τη νεοφιλελεύθερη προσέγγιση της αγοράς. Στην περίπτωση της Αφρικής, η στάση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη τόσο για την εκμίσθωση της γης όσο και για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η κυρίαρχη δικαιολογία για τη περιοχή είναι ότι οι υδάτινοι πόροι και η γη υποχρησιμοποιούνται και απαιτούνται επενδύσεις για να "ξεκλειδώσει" το δυναμικό τους και να οδηγηθούν στην ανάπτυξη⁹². Σύμφωνα με τη παγκόσμια τράπεζα, η Αφρική θεωρείται σαν ένας "κοιμισμένος γίγαντας", με αφθονία νερού και γης, έτοιμος να "ξυπνήσει" από την εμπορική γεωργία⁹³.

Συγκεκριμένα, επικρατεί η άποψη ότι τα έργα μεγάλης κλίμακας χρειάζονται ξένες επενδύσεις επειδή είναι γενικά επωφελής λόγω ότι οι οικονομίες κλίμακας έχουν βελτιωμένη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές μέσω της

⁹⁰ 5th World Water Forum, Istanbul Ministerial Statement, Article 15

⁹¹ 6th World Water Forum, Marseille Ministerial Statement, Article 22, 23

⁹² World Bank (2010a) Rising Global Interest in Farmland. Can it Yield sustainable and Equitable benefits? Washington DC: The World Bank, p.34

⁹³ WorldBank (2009) Awakening Africa's Sleeping Giant ,Prospects for Commercial Agriculture in the Guinea Savannah Zone and Beyond

ενσωμάτωσης και της ενίσχυσης της ικανότητας να συμμορφώνονται με τα ξένα πρότυπα των καταναλωτών και τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας. Άλλα οφέλη από τη προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι η κατασκευή υποδομών, όπως δρόμων και λιμανιών, που διευκολύνουν την υλικοτεχνική υποδομή των εξαγωγών. Πολλές φορές, ωστόσο, τα οφέλη αυτά δεν υλοποιούνται και οι κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής δεν έχουν την εξουσία να ασκήσουν πίεση στους ξένους επενδυτές ώστε να εκπληρώσουν τις υποσχέσεις τους⁹⁴.

Η Αφρική, επίσης, φαίνεται να αντιμετωπίζει ένα είδος οικονομικής λειψυδρίας, μια κατάσταση όπου δεν μπορεί να διαθέσει την οικονομική και χρηματοδοτική ικανότητα για την ανάπτυξη των άφθονων πόρων της. Η δικαιολογία περί ανεκμετάλλετων πόρων είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τις κυβερνήσεις ώστε να εκτοπίσει τους ήδη υπάρχοντες χρήστες πόρων και να αλλάξει τους τρόπους με τους οποίους οι μικροκαλλιεργητές χρησιμοποιούν το νερό⁹⁵. Τα επιχειρήματα ωστόσο περί «οικονομικής στενότητας» δεν αναφέρουν τίποτα για την κοινωνικοπολιτική και κατασκευασμένη φύση της έλλειψης των υδάτινων πόρων και του γεγονότος πώς πολλές από τις άμεσες ξένες επενδύσεις μπορούν να δημιουργήσουν ακόμη μεγαλύτερες ελλείψεις⁹⁶.

Οι παραπάνω πολιτικές, οι οποίες προωθούν το φαινόμενο της αρπαγής του νερού, έρχονται σε άμεση αντίθεση με το δίκαιο του περιβάλλοντος και γενικότερα της διακυβέρνησης της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι πολιτικές ιδιωτικοποίησης και εμπορευματοποίησης των υδάτινων πόρων με σκοπό τη μετατροπή του από έναν ανοιχτό διαθέσιμο πόρο προς όλους τους χρήστες σε ένα ιδιωτικό πόρο δημιουργεί διάφορες επιπτώσεις σε κοινωνικό επίπεδο. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η βιώσιμη ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των σημερινών γενεών χωρίς να διακινδυνεύει την επίτευξη των αναγκών για τις μελλοντικές γενεές. Η βιώσιμη ανάπτυξη προωθεί μέσα από τους τρεις πυλώνες την οικονομική μεγέθυνση, τη περιβαλλοντική προστασία και τη κοινωνική

⁹⁴ Anh-Nga Tran-Nguyen (2010) Global land grabbing: issues and solutions, Paper prepared for Pain pour le Prochain, p.5

⁹⁵ Van Koppen, B.; Butterworth, J. and Juma, I. (2005) Legal pluralism and rural water management: Objectives, definitions and issues. International workshop on African Water Laws: Plural Legislative Frameworks for Rural Water Management in Africa. Johannesburg, South Africa: IWMI.

⁹⁶ Mehta, L., Veldwisch, G.J. and Franco, J. (2012) Introduction to the Special Issue: Water grabbing? Focus on the (re)appropriation of finite water resources. Water Alternatives 5:2 p.203

δικαιοσύνη. Η διακυβέρνηση των υδάτινων πόρων ορίζεται ως το φάσμα των πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και διοικητικών συστημάτων που είναι σε θέση να αναπτύξουν και να διαχειριστούν τους υδάτινους πόρους καθώς και τη παροχή των υπηρεσιών ύδατος σε διάφορα επίπεδα της κοινωνίας⁹⁷. Για να επιτευχθεί σωστή διακυβέρνηση πρέπει να γίνει μία συνοχή των προσεγγίσεων για τη διαχείριση που θα περιλαμβάνει τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων, την παροχή υπηρεσιών ύδρευσης με ένα προσιτό, υπεύθυνο και βιώσιμο τρόπο, τη δημιουργία ρυθμιστικών πλαισίων και την προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Ο FAO εκτιμά ότι μέχρι το 2025, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού θα ζουν σε περιοχές με ιδιαίτερα περιορισμένες συνθήκες νερού ενώ 1,8 δισεκατομμύρια άνθρωποι θα ζουν σε περιοχές με έντονη έλλειψη νερού. Το UNEP προειδοποιεί ότι το 25% της παραγωγής τροφίμων στον κόσμο υπάρχει περίπτωση να χαθεί μέχρι το 2050 λόγω των περιβαλλοντικών ζημιών και ότι οι παγκόσμιες τιμές των τροφίμων μπορεί να αυξηθούν έως και 30-50% κατά τις επόμενες δεκαετίες. Είναι εμφανές, ότι η ασφάλεια των τροφίμων και των τιμών συνδέεται στενά με όλους τους παράγοντες που σχετίζονται με την ασφάλεια του νερού. Η αλλαγή του κλίματος και των υδάτινων πόρων καθορίζουν τη διαθεσιμότητα του νερού για την παραγωγή τροφίμων. Επίσης, η τεχνολογία βοηθά ώστε να βελτιωθεί η παραγωγή τροφίμων και οι αποδόσεις των καλλιεργειών όπως, επίσης, πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν η πολιτική και η διακυβέρνηση που θεωρούνται ζωτικής σημασίας για την βιώσιμη ανάπτυξη και την υιοθέτηση στρατηγικών που θα μπορούν να εξασφαλίσουν την επισιτιστική ασφάλεια.

Εξετάζοντας αρχικά τον οικονομικό τομέα διαπιστώνεται ότι αυτοί οι οποίοι προωθούν την αρπαγή των υδάτων, είτε μέσω της δημιουργίας φραγμάτων είτε μέσω των ιδιωτικοποιήσεων, είναι αυτοί που λαμβάνουν τα περισσότερα οικονομικά οφέλη. Η παγκόσμια τράπεζα εκτίμησε ότι η δυνητική αγορά νερού είναι ένα τρισεκατομμύριο δολάρια για το 2001⁹⁸. Επίσης, οι

⁹⁷ Rogers P, A. WHall (2003) Effective Water Governance, TEC Background Paper, GWP, Stockholm, p. 7

⁹⁸ Barlow Maude(2001) Blue Gold: The Global Water Crisis and the Commodification of the World's Water Supply, International Forum on Globalization, San Francisco, p.15

πολυεθνικές εταιρίες με την ιδιωτικοποίηση του νερού βλέπουν νέες αγορές και επομένως αύξηση των κερδών τους. Το κράτος, συνήθως, δεν έχει κανένα ιδιαίτερο κέρδος με τη προώθηση τέτοιων πολιτικών ούτε με τη δημιουργία φραγμάτων τα οποία είναι υπερβολικής αξίας, όπως θα διαφανεί παρακάτω εξετάζοντας τη δημιουργία του φράγματος Gibe III.

Ωστόσο, η αρπαγή του νερού δεν περιορίζεται στην άμεση εξόρυξη του πόρου για την παραγωγή τροφίμων, καυσίμων και καλλιεργειών για πολλαπλές χρήσεις αλλά περιλαμβάνει επίσης και διάφορες μορφές υποδομών ύδρευσης, όπως τα φράγματα, τις δεξαμενές, τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, τα κανάλια και τα συστήματα άρδευσης που ενδεχομένως επηρεάζουν τις λεκάνες απορροής των ποταμών. Όσον αφορά τις επενδύσεις σε συστήματα άρδευσης είναι δεδομένο ότι για τις κυβερνήσεις είναι μέγιστης σημασίας για την παραγωγή τροφίμων και για την αύξηση της ασφάλειας των τροφίμων. Γι αυτό το λόγο, συχνά οι κυβερνήσεις βλέπουν αυτά τα έργα εντάσεως κεφαλαίου ως ζωτικής σημασίας για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη.

Ως αποτέλεσμα, πολλές κυβερνήσεις προωθούν τις ξένες επενδύσεις σε αρδευτικά συστήματα για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και την αύξηση των αποδόσεων. Ωστόσο, ενώ είναι αλήθεια ότι οι αποδόσεις των αρδευόμενων καλλιεργήσιμων εκτάσεων είναι κατά μέσο όρο δύο έως τρεις φορές υψηλότερες από εκείνες των μη αρδευόμενων εκτάσεων, αυτό δεν οδηγεί αυτόματα σε αύξηση της επισιτιστικής ασφάλειας. Η άρδευση αποτελεί μέρος ενός πακέτου τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων, που ενώ αυτή αρχικά μπορεί να επιδοτηθεί από τη κυβέρνηση, με τη πάροδο του χρόνου οι αγρότες που συμμετέχουν στην τεχνολογική αλλαγή πρέπει να καλύψουν το υψηλότερο κόστος. Επιπλέον, οι επενδύσεις σε γη και νερό χαρακτηρίζονται από έλλειψη διαφάνειας και συγκεκριμένα από καταγγελίες ότι οι νομικές συμβάσεις είτε δεν υπάρχουν είτε δεν έχουν διατεθεί στους υπεύθυνους κυβερνητικούς εκπροσώπους που είναι υπεύθυνοι για τις ξένες

επενδύσεις ή στις τοπικές κοινότητες και τα ενδιαφερόμενα μέρη που επηρεάζει η επένδυση⁹⁹.

Το ερώτημα ωστόσο που τίθεται είναι για ποιον συμβαίνει η ανάπτυξη. Οι άνθρωποι που ζούνε στις περιοχές που υφίσταται το φαινόμενο της αρπαγής του νερού, τις περισσότερες φορές, δεν έχουν κανένα οικονομικό όφελος από τις παραπάνω πρακτικές. Σε αντίθεση, οι ίδιοι γίνονται θύματα με τις περισσότερες φορές να μην έχουν πλέον πρόσβαση στους υδάτινους πόρους ή να αδυνατούν να τους πληρώσουν. Για πολλές κυβερνήσεις τίθεται το ζήτημα της μη χρηστής διακυβέρνησης και της διαφθοράς σε όλα τα επίπεδα που δημιουργείται το φαινόμενο. Σύμφωνα με την παγκόσμια έκθεση διαφθοράς, το 2008, σε ορισμένες χώρες η διαφθορά στερεί μέχρι και το 30% του προϋπολογισμού. Με την εκτροπή κεφαλαίων από τις επενδύσεις ή τη λειτουργία και τη συντήρηση, η διαφθορά μειώνει τη πρόσβαση στο νερό¹⁰⁰. Ο πόρος γίνεται ολοένα και πιο σπάνιος σε πολλές χώρες καθώς ο τομέας του νερού περιλαμβάνει μεγάλα και συχνά πολύπλοκα συμβόλαια για τις κατασκευές. Επιπλέον, το νερό έχει πολυλειτουργικά χαρακτηριστικά και χρησιμοποιείται από ένα μείγμα ιδιωτικών και δημόσιων φορέων που συχνά δεν συντονίζονται μεταξύ τους για την κατανομή των αρμοδιοτήτων.

Ως εκ τούτου, η έλλειψη πολιτικής υποστήριξης και η κακή διακυβέρνηση έχουν οδηγήσει σε επιδείνωση των υποδομών, σε μη σωστή κατανομή των υπηρεσιών και σε δυσαρέσκεια των τοπικών πληθυσμών. Η ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων πρέπει να γίνεται μέσω θεσμικών και νομοθετικών πλαισίων ώστε να εξασφαλίζεται η εποπτεία, η παρακολούθηση και η συμμετοχή των ομάδων που απειλούνται. Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, τίθεται θέμα λανθασμένων πολιτικών από τις κυβερνήσεις των κρατών που αναπτύσσεται το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων. Οι ακατάλληλες διακυβερνητικές δομές και η κακή διαχείριση προωθεί ανισότητες στις διαδικασίες διανομής του νερού. Αυτό αναπόφευκτα οδηγεί σε μείωση της αποτελεσματικότητας των βασικών υπηρεσιών συντήρησης που με τη σειρά

⁹⁹ Carin Smaller , Howard Mann (2009) A Thirst for Distant Lands: Foreign Investment in Agriculture Land and Water, International Institute for Sustainable Development, p.3.

¹⁰⁰ World Water Assessment Programme (2009) The United Nations World Water Development Report 3: Water in a Changing World. Paris: UNESCO, and London: Earthscan, p. 55

του επιδεινώνει τα προβλήματα που σχετίζονται με την πρόσβαση στο νερό, την ύδρευση, την ενέργεια και τα τρόφιμα. Οι πολιτικές αυτές, πολλές φορές, δεν περιλαμβάνουν στρατηγικές, στόχους και χρονοδιαγράμματα. Επίσης, η έλλειψη χρηστής διακυβέρνησης σημαίνει απουσία δράσεων για τη χάραξη πολιτικών, θεσμικών μηχανισμών, κατανομής αρμοδιοτήτων και συντονισμό των δραστηριοτήτων των διαφόρων φορέων.

Το περιβάλλον υφίστανται σοβαρές πιέσεις από το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων. Η κατασκευή φραγμάτων, η διακοπή της φυσικής ροής των ποταμών και η δημιουργία τεχνητών λιμνών- ταμιευτήρων δημιουργεί πολλά περισσότερα προβλήματα από όσα υποτίθεται ότι επιλύει στο παγκόσμιο πρόβλημα του νερού. Τα ποτάμια δεν είναι μόνο νερό αλλά ένα ολοκληρωμένο οικοσύστημα με λάσπη και μικροοργανισμούς που του δίνουν ζωή. Επομένως, κατάντη του φράγματος προκαλείται καταστροφή των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας, ιδιαίτερα των ιχθυοπληθυσμών, και υφαλμύρωση του νερού με τεράστιες αρνητικές συνέπειες στη γεωργία. Επιπλέον, στο ταμιευτήρα του φράγματος προκαλείται κατάκλιση του εδάφους και μεγαλύτερη υποβάθμιση του νερού επειδή το νερό παραμένει ακίνητο και ευνοείται η ανάπτυξη ρύπανσης. Τέλος, οι πιέσεις στα πετρώματα προκαλούν διάφορα σεισμικά φαινόμενα ενώ επίσης δημιουργείται τεράστιο τοπίο λάσπης με το πέρασμα των χρόνων.

Επιπλέον, μία άλλη επίπτωση στο περιβάλλον από το φαινόμενο της αρπαγής νερού σε συνδυασμό με το φαινόμενο της αρπαγής της γης μέσω της εκμίσθωσης μεγάλων εκτάσεων γης είναι οι αυξημένες ανθρώπινες δραστηριότητες. Καθώς οι ανθρώπινες δραστηριότητες αυξάνονται, αυξάνονται και οι απορρίψεις λυμάτων στο περιβάλλον, οι οποίες ρυπαίνουν πολλές πηγές που χρησιμοποιούνται τόσο για τα νερά της επιφάνειας όσο και για τα υπόγεια ύδατα. Ο βαθμός της ρύπανσης μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο αλλά το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα σοβαρό στα περισσότερα μέρη του κόσμου. Λόγω ότι τα προγράμματα παρακολούθησης για την ποιότητα των υδάτων απλά δεν υφίστανται σε πολλές περιοχές είναι πολύ δύσκολο να υπάρχει μία σαφής εικόνα για την ποιότητα των υδάτων. Ωστόσο, η απολύμανση είναι μία δύσκολη

διαδικασία που απαιτεί τεχνολογία υψηλού κόστους¹⁰¹. Σύμφωνα με τον Biswas¹⁰², υπάρχουν τέσσερα θεμελιώδη προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν πριν από την ορθή διαχείριση των υδάτινων πόρων σχετικά με το περιβάλλον. Τα τέσσερα αλληλένδετα προβλήματα είναι τα εξής:

- (1) Το περιορισμένο πλαίσιο περιβαλλοντικής αξιολόγησης
- (2) Η απουσία ολοκληρωμένης προσέγγισης
- (3) Η έλλειψη επιστημονικής γνώσης
- (4) Η απουσία ελέγχου και αξιολόγησης κατά τη διάρκεια κατασκευής και λειτουργίας διάφορων έργων.

Το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι από τα πιο θιγόμενα σε σχέση με το φαινόμενο. Οι τοπικοί αγρότες και οι αυτόχθονες πληθυσμοί υφίστανται τις μεγαλύτερες απώλειες. Με τη δημιουργία φραγμάτων και την ιδιωτικοποίηση των υδάτων, μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες αναγκάζονται να μετακινηθούν σε νέα εδάφη λόγω της ρύπανσης των υδάτινων πόρων. Οι αρνητικές επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα έντονες για τους αυτόχθονες πληθυσμούς λόγω ότι στηρίζονται εξ' ολοκλήρου στη διατήρηση του οικοσυστήματος για την επιβίωσή τους.

Η περιβαλλοντική αδικία συμβαίνει όταν η υποβάθμιση του περιβάλλοντος όχι μόνο υφίσταται αλλά και όταν το περιβάλλον στερεί τα δικαιώματα από τις φτωχές κοινότητες. Αυτό συμβαίνει συχνά με τις αφρικανικές κοινότητες που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη γη τους λόγω της αρπαγής των φυσικών τους πόρων. Η αρπαγή της γης και του νερού που προωθείται μέσω της επέκτασης βιομηχανιών είναι εξαιρετικά επιζήμιες για το περιβάλλον δεδομένου ότι προκαλούν αποδάσωση, απώλεια της βιοποικιλότητας και ρύπανση των υδάτων και του εδάφους.

Οι βιομηχανίες αυτές, ειδικά η βιομηχανία μεταποίησης αγροτικών προϊόντων απαιτούν εκτεταμένες ποσότητες νερού που είναι ήδη ένας σπάνιος

¹⁰¹ Biswas K. Asit (1997): Water Development and the Environment, International Journal of Water Resources Development, 13:2, p. 150

¹⁰² Ibid, p. 156

πόρος σε κάποιες ηπείρους, όπως στην Αφρική. Η υποβάθμιση των πόρων οδηγεί σε μείωση της παραγωγής ή/και του εισοδήματος και επομένως σε μείωση της διαθεσιμότητας των τροφίμων. Η μείωση της γονιμότητας του εδάφους οδηγεί σε χαμηλότερη απόδοση των καλλιεργειών καθώς και σε υποβάθμιση της ποιότητας του νερού η οποία επηρεάζει αρνητικά το αλίευμα. Η υποβάθμιση των πόρων κοινής ιδιοκτησίας από έντονες παραγωγικές δραστηριότητες πιθανώς μειώνει τις ευκαιρίες για έσοδα που απορρέουν από αυτή την πηγή.

Το φαινόμενο της αρπαγής του νερού καταπατά τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πληθυσμών όπως αυτά ορίζονται από τη διεθνή σύμβαση για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών του 2007¹⁰³. Συγκεκριμένα, η σύμβαση αναγνωρίζει τον έλεγχο από τους ίδιους τους αυτόχθονες για την ανάπτυξη που επηρεάζει τη γη και τις περιουσίες τους, τα εδάφη και τους πόρους τους με σκοπό να διατηρήσουν και να ενισχύσουν τους θεσμούς τους, το πολιτισμό τους, τις παραδόσεις τους και να προωθήσουν την ανάπτυξή τους σύμφωνα με τις προσδοκίες και τις ανάγκες τους. Επιπλέον, η σύμβαση προβλέπει ότι τα κράτη θα πρέπει να παρέχουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την πρόληψη οποιασδήποτε δράσης έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα να τους στερήσει την εκδίωξη από τα εδάφη τους και τους πόρους τους ή οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής μεταφοράς πληθυσμών που έχει ως αποτέλεσμα την παραβίαση ή την υπονόμηση οποιοδήποτε από τα δικαιώματά τους¹⁰⁴.

Τα φράγματα είναι ένας σημαντικός παράγοντας εντάσεων και ανταγωνισμού μεταξύ γειτονικών κρατών λόγω της καταστροφής πόρων και της συνεχιζόμενης έλλειψης νερού και φαγητού που υφίστανται οι άνθρωποι στις περιοχές αυτές. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η ανάπτυξη της αγροτικής βιομηχανίας και η δημιουργία φραγμάτων έχει ως συνέπεια οι τοπικοί αγρότες να χάνουν κάθε δικαίωμα εκμετάλλευσης των ήδη υπαρχόντων υδάτινων πόρων αδυνατώντας να παράγουν με το δικό τους τρόπο. Εκτός από τις παραβιάσεις σχετικά με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τα οικονομικά δικαιώματα και τα δικαιώματα γης και νερού, παραβιάζονται επίσης τα

¹⁰³ http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf, [Τελευταία πρόσβαση: 3/8/2013]

¹⁰⁴ Ibid, Article 8.2

περιβαλλοντικά δικαιώματα των λαών που υφίσταται το φαινόμενο. Τα περιβαλλοντικά δικαιώματα υποστηρίζουν ότι όλα τα ανθρώπινα όντα αξίζουν να ζουν σε ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον ανεξάρτητα από τη φυλή, την εθνικότητα, το φύλο, τη θρησκεία και ότι οι μελλοντικές γενιές αξίζουν ένα περιβάλλον στο οποίο θα μπορούν να ζουν και να ευημερούν.

Όπως αναφέρει και το UNEP, το νερό διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη και η οικονομική ανάπτυξη συνοδεύεται πάντα με την ανάπτυξη του νερού. Ωστόσο, αν και υπάρχουν πολλοί άλλοι τομείς που δεν σχετίζονται άμεσα με τα θέματα του νερού παρ'όλα αυτά επηρεάζουν τη διαχείριση του υδάτινου περιβάλλοντος. Αυτοί οι τομείς περιλαμβάνουν το πολεοδομικό σχεδιασμό της γης, την περιβαλλοντική εκτίμηση, τη διατήρηση της φύσης και το δίκαιο του περιβάλλοντος. Η νομοθεσία για τη δημόσια υγεία επηρεάζει τη προσφορά για νερό και υγιεινή όπως επίσης και οι μεταρρυθμίσεις πάνω στα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Η διακυβέρνηση του τομέα των υδάτων είναι πολύπλοκη και περιλαμβάνει παράγοντες πέρα από τον τομέα των υδάτων. Οι παράγοντες μπορεί να είναι κρατικά νομοθετικά σώματα και κυβερνήσεις, άλλες υπηρεσίες του τομέα, τοπικές κυβερνήσεις, αρχές που αφορούν τις λεκάνες απορροής των ποταμών, εκπρόσωποι των αυτοχθόνων πληθυσμών, οργανώσεις καταναλωτών και ιδιωτικές εταιρείες. Το ποιος θα συμμετέχει στη διακυβέρνηση ενδέχεται να διαφέρει ανάλογα με το ζήτημα που υπάρχει, για παράδειγμα εάν αφορά τα επιφανειακά ύδατα, τα υπόγεια ύδατα ή τους υγροτόπους. Η αποτελεσματική δράση μέσα σε μία τόσο πολύπλοκη ομάδα συμφερόντων απαιτεί ανοικτή επικοινωνία και κατάλληλο συντονισμό που να διευκολύνεται από την κατάλληλη νομοθεσία και ένα ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο¹⁰⁵.

Επιπλέον, οι νομικές διατάξεις σχετικά με την ελευθερία της πληροφόρησης και η ικανότητα πρόσβασης σε θέματα πληροφόρησης και δικαιοσύνης σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά μέρη σε ένα πλαίσιο διακυβέρνησης. Καθιστώντας λειτουργικούς τους νόμους είναι συχνά μια επίπονη διαδικασία λόγω της ανάγκης να αναπτυχθούν

¹⁰⁵ World Water Assessment Programme (2009) The United Nations World Water Development Report 3: Water in a Changing World. Paris: UNESCO, and London: Earthscan.

κανονισμοί για την υλοποίηση και την ερμηνεία τους. Συχνά, η εφαρμογή γίνεται μέσω πολλών δοκιμών και σφαλμάτων απαιτώντας σχόλια και τη δημιουργία πρακτικών και περιπτώσεων σχετικά με την ερμηνεία των πτυχών της νομοθεσίας περί υδάτων.

Έτσι, οι κυβερνήσεις, η κοινωνία των πολιτών και ο ιδιωτικός τομέας καθημερινά παίρνουν αποφάσεις που επηρεάζουν τις δραστηριότητες που σχετίζονται με το νερό. Οι αποφάσεις κινητοποιούνται από οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους που έχουν ως σκοπό να βελτιώσουν τη διαχείριση των περιβαλλοντικών υπηρεσιών. Ωστόσο, υπάρχουν θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και των υπηρεσιών παροχής νερού. Η διαχείριση των υδάτινων πόρων περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεσμικών οργάνων σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Οι υπηρεσίες παροχής νερού συνήθως υπάγονται στην αρμοδιότητα εκλεγμένων τοπικών υπαλλήλων και ειδικών τοπικών θεσμών. Ως εκ τούτου, είναι παραπλανητικό να συζητούνται τα δύο ζητήματα στο ίδιο θεσμικό πλαίσιο.

Το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων θέτει επίσης το ζήτημα της περιβαλλοντικής ευθυδικίας που αφορά τον έλεγχο και τη πρόσβαση στους περιβαλλοντικούς πόρους, τη διαβίωση σε ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον και την διανομή των φυσικών πόρων. Το παραπάνω ζήτημα δημιουργείται καθώς όλοι οι πολίτες του κόσμου δεν έχουν ισότιμη πρόσβαση στα περιβαλλοντικά δικαιώματα. Αν και η ανισότητα είναι αναπόφευκτη δεδομένου του περιβάλλοντος, της διαφορετικής γεωγραφίας κάθε τόπου και των διαφορετικών περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, οι ανισότητες αυτές δημιουργούνται από τα διαρθρωτικά προβλήματα του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος¹⁰⁶.

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο σε πιο βαθμό οι ιδιωτικές αγορές νερού και οι επενδυτές θα μπορέσουν να κρατήσουν την ισορροπία μεταξύ δικαιοσύνης και αποδοτικότητας της χρήσης του νερού. Τα κίνητρα θα πρέπει να είναι σχεδιασμένα για να ενθαρρύνουν τους χρήστες να εξοικονομούν νερό. Αυτό δεν αντιστοιχεί απόλυτα στην δημιουργία ιδιωτικών αγορών νερού, η οποία μπορεί

¹⁰⁶ Kütting Gabriela(2004) Globalization and the environment: moving beyond neoliberal institutionalism, International Journal of Peace Studies, 9:1, p. 42-43

να απειλήσει το δικαίωμα πρόσβασης των φτωχών ανθρώπων και την αδυναμία τους να πληρώσουν. Πολλοί διεθνείς νόμοι έχουν εφαρμοστεί για την προστασία των περιβαλλοντικών δικαιωμάτων, την πρόληψη της απώλειας της βιοποικιλότητας καθώς και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των πόρων. Η σύμβαση της Αφρικανικής Ένωσης για τη Διατήρηση των Φυσικών Πόρων¹⁰⁷ δημιουργήθηκε για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των αφρικανικών πόρων ενώ παράλληλα αναφέρεται στη προστασία του οικοσυστήματος από την εκμετάλλευση και τη ρύπανση.

Η παγκόσμια κρίση των υδάτων είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της τρέχουσας τροχιάς ανάπτυξης που υποτιμά το φυσικό κεφάλαιο και αποτυγχάνει να ενσωματώσει τα θέματα της βιωσιμότητας μεταφέροντας ένα τεράστιο οικολογικό χρέος στις μελλοντικές γενεές. Η παγκόσμια κοινότητα γνωρίζει τις προκλήσεις που υφίσταται ο τομέας των υδάτων, της ενέργειας και της τροφής. Η πολιτική των κυβερνήσεων μέσω αποσπασματικών τομεακών αρμοδιοτήτων, η έλλειψη συντονισμού και οι ασυνέπειες μεταξύ των νόμων και των κανονιστικών πλαισίων μπορεί να οδηγήσουν σε εσφαλμένα κίνητρα. Η διαχείριση και η διασφάλιση της πρόσβασης σε νερό και υγιεινή για όλους είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις. Απαιτείται να επανεξεταστεί η δομή της διακυβέρνησης του νερού όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε παγκόσμιο. Η διακυβέρνηση αποτελεί πράγματι ένα βασικό μέσο για την αντιμετώπιση των προκλήσεων. Αυτές οι προκλήσεις πρέπει να γίνουν κατανοητές κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των αποτελεσματικών πολιτικών για το νερό.

Η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι φορείς χάραξης πολιτικής είναι να επιτύχουν μια ισορροπία μεταξύ των συχνά αντικρουόμενων στόχων: του οικονομικού, κοινωνικού, χρηματοπιστωτικού και περιβαλλοντικού. Αυτό απαιτεί ένα μείγμα ολοκληρωμένων μέτρων πολιτικής, το οποίο είναι δύσκολο να επιτευχθεί στο πλαίσιο των κατακερματισμένων αρμοδιοτήτων. Υπάρχει, επομένως, ανάγκη για μεγαλύτερη συνοχή των πολιτικών, τόσο οριζοντίως όσο και καθέτως, μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων. Αυτό περιλαμβάνει τη

¹⁰⁷ African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources, <http://www.african-court.org/en/images/documents/Sources%20of%20Law/Conservation%20of%20Nature/nature%20eng.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 2/9/2013]

βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των συστημάτων διακυβέρνησης και τη βελτίωση της συνοχής των πολιτικών σε όλους τους τομείς που επηρεάζουν τη ζήτηση για νερό¹⁰⁸.

Καθίσταται ιδιαίτερα σαφές ότι παρά τη πληθώρα των διεθνών συνδιασκέψεων που προωθούν την ανάγκη της κοινωνικής και περιβαλλοντικής προστασίας των υδάτων, ιδιαίτερα για τις ανάγκες των πιο ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, οι πολιτικές που προωθούνται από το φαινόμενο της αρπαγής και η αναποτελεσματική διακυβέρνηση έχει ως αποτέλεσμα την οπισθοχώρηση του δικαίου του περιβάλλοντος και την μη πραγματοποίηση της ολοκληρωμένης προσέγγισης της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης.

Μέρος Τρίτο : Η αρπαγή των φυσικών πόρων στην Αιθιοπία

Η Αιθιοπία είναι η παλαιότερη ανεξάρτητη χώρα στην Αφρική με ομοσπονδιακή κοινοβουλευτική δημοκρατία από το 1995. Αποτελείται από 11 διοικητικές περιφέρειες (Afar, Amhara, Benishangul-Gumuz, Gambella, Harar, Oromia, Somali, Southern Peoples Nations & Nationalities, Tigray, Addis Ababa, Dire Dawa) και περιβάλλεται από τη Σομαλία, την Κένυα, το Σουδάν, την Ερυθραία και το Τζιμπουτί. Η Αιθιοπία, το 2012, κατατασσόταν στην 173^η θέση από το σύνολο των 187 χωρών ως προς το δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI) του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP). Το 87, 3% ζει κάτω από τα όρια της φτώχειας. Υψηλά ποσοστά χρόνιου υποσιτισμού απειλούν τη ζωή και την ανάπτυξη εκατομμυρίων παιδιών της Αιθιοπίας που αντιμετωπίζουν σοβαρή επισιτιστική ανασφάλεια κάθε χρόνο. Μόνο μία μειοψηφία, περίπου 25%, έχουν πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό και 15% σε βελτιωμένη υγιεινή¹⁰⁹.

Η έλλειψη διαθεσιμότητας των υδάτινων πόρων είναι ο κύριος λόγος για την ύπαρξη επισιτιστικής ανασφάλειας στην Αιθιοπία. Από το 2005 έως το

¹⁰⁸ Gurría Angel (2008) Keynote speech: Water for all is a matter of good governance: the OECD perspective, *Water International*, 33:4, pp.526-527

¹⁰⁹ Ethiopia: Managing Water Resources to Maximize Sustainable Growth, A World Bank Water Resources Assistance, Strategy for Ethiopia, The World Bank agriculture and rural development department, 2006, report no. 36000-ET, xiii

2007, το 41% του συνολικού πληθυσμού υποσιτίζονται σε σύγκριση με την αναλογία του 28% για την υποσαχάρια Αφρική στο σύνολό της¹¹⁰. Μέχρι το τέλος του 2009, 6,2 εκατομμύρια άνθρωποι είχαν ανάγκη από επισιτιστική βοήθεια έκτακτης ανάγκης¹¹¹ ενώ οι ενισχύσεις των εισαγωγών για τρόφιμα και συγκεκριμένα για σιτηρά αντιπροσώπευαν τους 650.000 τόνους.

Τα τελευταία χρόνια, οι επενδύσεις γης στην Αφρική είναι όλο και πιο έντονες. Σύμφωνα με τη παγκόσμια τράπεζα, περίπου δέκα εκατομμύρια εκτάρια είχαν αποκτηθεί από κυβερνήσεις ή τοπικές αρχές μεταξύ του 2004 και του 2009 σε πέντε αφρικανικές χώρες, ανάμεσα τους και στην Αιθιοπία¹¹². Η αύξηση της εξαγοράσιμης γης στην Αφρική περιλαμβάνει μακροχρόνιες μισθώσεις γης που ανήκουν στο κράτος. Ιδιαίτερη σημασία για αυτούς που αγοράζουν αυτές τις μισθώσεις γης αποτελεί το νερό που είναι εξίσου σημαντικό με τη γη επειδή και τα δυο στοιχεία αποτελούν δύο βασικούς παράγοντες για τη γεωργική παραγωγικότητα.

Πολλές φτωχές χώρες στην Αφρική, όπως η Μοζαμβίκη, το Σουδάν, η Μαδαγασκάρη και η Αιθιοπία είναι από τις πιο σημαντικές χώρες για άμεσες ξένες επενδύσεις στο τομέα της γεωργίας. Ο τομέας της γεωργίας στην Αιθιοπία αποτελεί το κύριο πυλώνα της οικονομίας της. Το 2009 συνείσφερε περίπου το 43% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Οι περισσότερες από τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις γης είναι υπό αρδευόμενη γεωργία ενώ οι μικρές καλλιέργειες απασχολούν το 85% της συνολικής απασχόλησης. Από το 2000 μέχρι το 2004, οι συνολικές εισροές ΑΞΕ αυξάνονταν συνεχώς. Σύμφωνα με το ομοσπονδιακό γραφείο επενδύσεων της Αιθιοπίας, οι εισροές είχαν μία σημαντική αύξηση μέχρι το 2005¹¹³. Επί του παρόντος, οι ΑΞΕ στο τομέα της γεωργίας αντιπροσωπεύουν το 32% των συνολικών εισαγωγών των ΑΞΕ στην

¹¹⁰ Food and Agriculture Organization of the United Nations (2010) The State of Food Insecurity in the World : Addressing food insecurity in protracted crises, Rome, pp.9-11

¹¹¹ World Food Programme, Fighting Hunger Worldwide, <http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/communications/wfp220666.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 12/9/2013]

¹¹² Deininger, K. et al. (2011) Global Interest in farmland. Can it yield sustainable and equitable benefit? World Bank, Washington DC

¹¹³ Understanding Land Investment Deals in Africa, Country Report: Ethiopia, Oakland Institute, p.8

Αιθιοπία. Οι περισσότεροι επενδυτές προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ινδία, το Ισραήλ, τη Σαουδική Αραβία και τις Ηνωμένες Πολιτείες .

Η Αιθιοπία είναι προικισμένη με μια σημαντική ποσότητα υδάτινων πόρων¹¹⁴. Το δυναμικό της επιφάνειας των πόρων είναι εντυπωσιακό αλλά επίσης ελάχιστα ανεπτυγμένο. Η χώρα διαθέτει δώδεκα μεγάλες λεκάνες απορροής ποταμών που αποτελούν τεσσάρων μεγάλα συστήματα. Αυτά είναι: Η λεκάνη του Νείλου που καλύπτει το 33 % της χώρας, η κοιλάδα Rift (καλύπτει το 28%), η λεκάνη Shebelli-Juba (καλύπτει το 33%) και η βορειοανατολική πλευρά που καλύπτει το μικρότερο ποσοστό, περίπου 6%. Επίσης, διαθέτει αρκετές λίμνες με έκταση περίπου 7.000 km². Όλες οι λίμνες, βρίσκονται στη κοιλάδα Rift εκτός από τη λίμνη Tana που είναι πηγή του ποταμού Abbay στη λεκάνη του Νείλου.

Επιπλέον, η Αιθιοπία έχει πολλά φράγματα που κατασκευάστηκαν για υδροηλεκτρική παραγωγή, για άρδευση και για προμήθεια πόσιμου νερού. Τα μικρά φράγματα είναι λιγότερο από 15 μέτρα και έχουν χωρητικότητα μικρότερη από 3 εκατομμύρια m³. Το ύψος ενός μεσαίου και μεγάλου φράγματος στην Αιθιοπία είναι 15-50 μέτρα και η ικανότητά τους κυμαίνεται έως 1.900 εκατ. m³. Επιπροσθέτως, η Αιθιοπία έχει τεράστιες δυνατότητες για την ανάπτυξη υδροηλεκτρικής ενέργειας. Οι υδάτινοι πόροι της εκτιμάται ότι έχουν τη δυνατότητα να παράγουν ως 30.000 μεγαβάτ ηλεκτρικής ενέργειας. Το σχέδιο ανάπτυξης υδροηλεκτρικής ενέργειας στοχεύει στην προώθηση της επίτευξης των εθνικών κοινωνικοοικονομικών στόχων μέσω του αποτελεσματικού και επαρκή εφοδιασμού με σκοπό να δώσει ώθηση στην αγορά νέων επενδύσεων.

Η Αιθιοπία είναι από τις χώρες όπου η κυβέρνηση προωθεί μεγάλης κλίμακας εκμισθώσεις γης. Από το 2007 μέχρι και το 2010 έχει υπογράψει πάνω από 2,9 εκατ. στρέμματα γης, ως επί το πλείστον σε ξένους επενδυτές, και έχει μισθώσει συνολικά 7,4 εκατομμύρια στρέμματα μέχρι το 2013. Στόχος είναι οι επενδύσεις, η αγροτική ανάπτυξη, η ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας, και η συνολική οικονομική ανάπτυξη. Η ετοιμότητα της κυβέρνησης στο

¹¹⁴ Irrigation in Africa in figures – AQUASTAT Survey 2005, p.4

πούλημα της γης είναι αυτό που προκαλεί το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Το 2009, η Αιθιοπία είχε 406 έργα συνολικής επιφάνειας 1,2 εκατ. εκτάρια σύμφωνα με τη παγκόσμια τράπεζα. Επίσης, τον Ιανουάριο του 2009, η διεύθυνση γεωργικής υποστήριξης επενδύσεων διαπραγματεύτηκε συμφωνίες μίσθωσης γης για πάνω από 5.000 εκτάρια. Μέχρι σήμερα, έχουν εντοπιστεί περίπου 4,8 εκατομμύρια εκτάρια γης ευνοϊκά για εμπορική γεωργία σε τέσσερις διοικητικές περιοχές¹¹⁵ (Gambella, Benishangul-Gumuz, Southern Nations Nationalities and People και στη περιοχή Afar). Περίπου 3.589.678 στρέμματα έχουν ήδη μεταφερθεί από τις περιφερειακές διοικήσεις σε μια ομοσπονδιακή τράπεζα γης αλλά υπάρχουν εκτιμήσεις ότι θα μπορούσαν τελικά να διατεθούν πάνω από επτά εκατομμύρια εκτάρια, ένα ποσό που ισοδυναμεί με το ήμισυ της συνολικής γης υπό καλλιέργεια από μικροκαλλιεργητές¹¹⁶.

Οι περισσότερες εκμισθώσεις γης είναι για καλλιέργειες βιοκαυσίμων όπου κύριο λόγο είχαν αμερικανικές, ευρωπαϊκές, ινδικές¹¹⁷, ισραηλινές και λίγες εταιρείες από τη Σαουδική Αραβία¹¹⁸. Η βιομηχανία αγροκαυσίμων είναι πολύ δραστήρια στην Αιθιοπία και η κυβέρνηση κάνει ό,τι μπορεί για να προσελκύσει ξένες επενδύσεις. Η πιο δημοφιλής καλλιέργεια είναι ο σπόρος *jatropha* και ακολουθεί το καστορέλαιο και το φοινικέλαιο, τα οποία χρησιμοποιούνται για τη παραγωγή καυσίμων. Υπάρχουν, επίσης, επιδιώξεις για τη δημιουργία βιομηχανίας αιθανόλης και εισαγωγής νέων, ειδικά βελτιωμένων ποικιλιών από σόγια, καλαμπόκι και ηλιάνθο. Επιπλέον, υπάρχουν και οι επενδύσεις μικρότερου μεγέθους από ολλανδικές, γερμανικές και ιταλικές επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται, επίσης, για τα βιοκαύσιμα και την παραγωγή σιτηρών. Εκτός από τις ιδιωτικές εταιρείες, η κυβέρνηση έχει εγκρίνει τη μίσθωση 22.000 εκταρίων γης στην εθνική τράπεζα της Αιγύπτου και άλλα 3.000 εκτάρια γης στο γειτονικό Τζιμπουτί με αντάλλαγμα το χώρο στο λιμάνι του Τζιμπουτί, όπου

¹¹⁵ Lavers Tom (2012) 'Land grab' as development strategy? The political economy of agricultural investment in Ethiopia, *The Journal of Peasant Studies*, 39:1, pp.11-117

¹¹⁶ Fouad Makki (2012) Power and property: commercialization, enclosures, and the transformation of agrarian relations in Ethiopia, *The Journal of Peasant Studies* Vol. 39, No. 1, p.93

¹¹⁷ Οι ινδικές εταιρίες είναι οι εξής: η Karaturi, Ruchi Group και η BHO Agro Plc οι οποίες και οι 3 εκμεταλλεύονται τη γη στην περιοχή Gambella της νοτιοδυτικής Αιθιοπίας

¹¹⁸ Jon Abbink (2011) 'Land to the foreigners': economic, legal, and socio-cultural aspects of new land acquisition schemes in Ethiopia, *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 29, No. 4, p.517

η Αιθιοπία θα έχει πρόσβαση στη θάλασσα. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι η γη δινόταν από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση σε ένα ποσό που ήταν ιδιαίτερα χαμηλό. Για παράδειγμα, το 2009 η ινδική εταιρεία Karuturi πλήρωσε 2,50 δολάρια ανά στρέμμα, ένα ποσό ιδιαίτερα χαμηλό σε σύγκριση με το ποσοστό σε άλλες χώρες της Αφρικής¹¹⁹.

Στην Αιθιοπία υπήρξαν δύο περίοδοι έντονων επενδύσεων¹²⁰. Από το 2000 μέχρι το 2005, οι επενδύσεις ήταν κυρίως στο τομέα των οπωροκηπευτικών με την ΕΕ, την Ινδία και το Ισραήλ να επενδύουν περισσότερο από το 60% του συνόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων τους στην Αιθιοπία. Από το 2006 έως το 2008, οι επενδύσεις στην κηπουρική σχεδόν διπλασιάστηκαν αλλά και οι επενδύσεις στον τομείς των τροφίμων, του κρέατος, των λαχανικών και των βιοκαυσίμων, επίσης, αυξήθηκαν δραματικά λόγω της οικονομικής κρίσης και της αύξησης της επισιτιστικής ανασφάλειας.

Ιδιαίτερα έντονο ρόλο στη προώθηση της εκμίσθωσης των πόρων της γης και του νερού παίζει η παγκόσμια τράπεζα που υποστηρίζει τη κυβέρνηση της Αιθιοπίας συνήθως μέσω της χρηματοδότησης σε τομείς που σχετίζονται με τη γη και τα ύδατα. Η παγκόσμια τράπεζα χρηματοδοτεί έργα διαχείρισης υδάτων και έργα σχετικά με την παροχή νερού και υγιεινής. Επίσης, ενισχύει έργα σχετικά με την ανάπτυξη φραγμάτων και την υδροηλεκτρική ενέργεια καθώς επίσης και την ασφάλεια της τροφής. Αυτή η βοήθεια προέρχεται κυρίως έπειτα από την έκκληση βοήθειας από την κυβέρνηση της Αιθιοπίας παρά από μία ολοκληρωμένη στρατηγική για την ανάπτυξη της χώρας¹²¹.

Ωστόσο, το 2010, η παγκόσμια τράπεζα στην έκθεσή της με τίτλο: «The Rising Global Interest in Farm Land» αναφέρει ότι οι εκτιμήσεις των μελετών περιβαλλοντικής εκτίμησης για τις γεωργικές επενδύσεις στην Αιθιοπία εγκρίνονται έπειτα από σύντομες διαδικασίες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλές από τις επενδύσεις να έχουν καταστροφικές συνέπειες για το φυσικό

¹¹⁹ Abbink Jon (2011): 'Land to the foreigners': economic, legal, and socio cultural aspects of new land acquisition schemes in Ethiopia, *Journal of Contemporary African Studies*, 29:4, p. 518

¹²⁰ Foreign Direct Investment in LCDs: Lessons learned from the Decade 2001-2010 and the way forward, united nations conference on trade and development, pp.116-117

¹²¹ The World Bank agriculture and rural development department (2006) Ethiopia: Managing Water Resources to Maximize Sustainable Growth, A World Bank Water Resources Assistance, Strategy for Ethiopia, REPORT NO. 36000-ET, p.1

περιβάλλον και την απώλεια της βιοποικιλότητας¹²². Επειδή αυτή η απώλεια μπορεί να είναι αναπόφευκτη σε ορισμένες περιοχές ούτως ή άλλως, οι προκαταρκτικές περιβαλλοντικές μελέτες των έργων και η πιθανή διαχείριση από τον τοπικό πληθυσμό θα πρέπει να γίνονται πριν από τις αναπτυξιακές δράσεις της μαζικής εκμίσθωσης, η οποία προφανώς θα επιδεινώσει την κατάσταση. Επίσης, σύμφωνα με την ίδια έκθεση, ο ρυθμός δημιουργίας θέσεων λόγω των πολλαπλών επενδύσεων είναι εξαιρετικά περιορισμένος. Πιθανότατα οι μεγάλες εκτάσεις γης δεν θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας και ίσως να αυξηθεί η ανεργία επειδή οι θέσεις που έχασαν οι ντόπιοι από την αλλοτρίωση και την στέρηση της γης τους δεν θα αντικατασταθούν¹²³.

Ενώ στο παρελθόν οι επενδυτές ήταν αδιάφοροι για τις περιοχές αυτές, οι εξελίξεις έχουν αλλάξει την κατάσταση. Ένας από τους κύριους παράγοντες που κάνουν τη χώρα ιδιαίτερα ελκυστική προς τους επενδυτές είναι οι υδάτινοι πόροι της και το γεγονός ότι η καλλιεργήσιμη γη μέχρι το 2003 κάλυπτε μόνο το 30% της γόνιμης γης¹²⁴. Ο άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η στροφή της πολιτικής στρατηγικής της χώρας από μικροκαλλιέργειες στην προώθηση καλλιεργειών μεγάλης κλίμακας. Η στροφή αυτή διαφαίνεται σε πολλά σχέδια πολιτικής όπως το σχέδιο της κυβέρνησης για τη μείωση της φτώχειας της Αιθιοπίας, το στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης για την περίοδο 2010-2014 ή η «πολιτική αγροτικής ανάπτυξης και στρατηγικής»¹²⁵.

Επίσης, στη διαφοροποίηση της στάσης των επενδυτών συνέβαλε και το γεγονός της επέκτασης των μεταφορικών υποδομών στις πεδινές περιοχές. Ιδιαίτερα σημαντικός λόγος είναι οι μεταβαλλόμενες συνθήκες στη παγκόσμια αγορά τροφίμων. Τα τελευταία χρόνια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι τιμές και η ζήτηση των προϊόντων έχουν εκτοξευθεί λόγω του ενεργειακού κόστους και των μεταβαλλόμενων απαιτήσεων της διευρυνόμενης μεσαίας

¹²² World Bank (2010) *Rising Global Interest in Farmland. Can it yield sustainable and equitable benefits?*, p.88

¹²³ Abbink Jon (2011): 'Land to the foreigners': economic, legal, and sociocultural aspects of new land acquisition schemes in Ethiopia, *Journal of Contemporary African Studies*, 29:4, 520-521

¹²⁴ Ministry of water & Energy, Federal Democratic Republic of Ethiopia

¹²⁵ Ministry of finance and economic Development

τάξης, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία¹²⁶. Τέλος, ένας άλλος σημαντικός λόγος που θα μελετηθεί αμέσως παρακάτω είναι η απελευθέρωση των διατάξεων και των ρυθμίσεων σχετικά με τη νομοθεσία και τη πολιτική των επενδύσεων από τη πλευρά του κράτους.

Από τους κύριους παράγοντες που έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη των επενδύσεων είναι αρχικά τα πολύ χαμηλά ενοίκια γης, οι κατάλληλες συνθήκες ανάπτυξης της αγροτικής βιομηχανίας, το χαμηλό εργατικό κόστος και το γεγονός ότι το ποσοστό διαφθοράς σε σχέση με τις άλλες χώρες της περιοχής είναι γενικά χαμηλό¹²⁷. Από τα πιο σημαντικά κίνητρα, εξίσου, είναι οι χαμηλοί φόροι και οι δασμοί καθώς και οι χαλαροί κανονισμοί που προσφέρονται από το κράτος στους επενδυτές. Παρακάτω παρουσιάζονται οι πιο σημαντικοί κώδικες και κανονισμοί οι οποίοι έχουν ως στόχο την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους επενδυτές.

Η βασική νομοθεσία, η οποία ευνοεί τις επενδύσεις στην Αιθιοπία, είναι η προκήρυξη 280/2002(και η τροποποίηση 375/2003) που σκιαγραφεί διάφορες νομοθεσίες και πολιτικές που σχετίζονται με τις επενδύσεις. Οι στόχοι της επένδυσης περιλαμβάνουν κυρίως την αύξηση του ξένου συναλλάγματος με την ενθάρρυνση της ανάπτυξης της εξαγωγικής βιομηχανίας και τη μεταφορά της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας. Επίσης, ο εμπορικός κώδικας του 1960 παρέχει τη νομική βάση για την πραγματοποίηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Πολυάριθμοι κανονισμοί εξηγούν λεπτομερειακά τις απαιτήσεις και τα προνόμια των επενδύσεων. Ο κανονισμός επενδύσεων με αριθμό 84/2003 περιγράφει μια πληθώρα κινήτρων (φορολογικών και δασμολογικών απαλλαγών) που διατίθενται στους επενδυτές. Επιπλέον, περιγράφει τους διάφορους τομείς των επενδύσεων που προορίζονται αποκλειστικά για τους εγχώριους επενδυτές και/ή την κυβέρνηση.

¹²⁶ Fouad Makki and Charles Geisler(2011) Development by Dispossession: Land Grabbing as New Enclosures in Contemporary Ethiopia, Paper presented at the International Conference on Global Land Grabbing

¹²⁷ United Nations Conference on Trade and Development (2011) report on the implementation of the investment policy review, ethiopia, pp.29-32

Το 2009 ήρθε μία σημαντική αλλαγή στο τρόπο που κατανέμεται η γη σε ξένους επενδυτές με τη διακήρυξη με αρ. 29/2001 που επέτρεψε στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση να πραγματοποιεί όλες τις ξένες επενδύσεις γης για εδάφη πάνω από 5.000 εκτάρια. Πριν από αυτό, κάθε περιφερειακή κυβέρνηση ήταν υπεύθυνη για όλες τις ξένες και τις εγχώριες επενδύσεις γης. Αυτό είχε σαν συνέπεια να δημιουργούνται αρκετά προβλήματα σχετικά με την ασυνέπεια των διαδικασιών, τον κεντρικού σχεδιασμό και τον συντονισμό σε θέματα σχετικά με τη διαφθορά του συστήματος. Κεντρικό ρόλο στην άμεση προσέλκυση των επενδυτών παίζει το γεγονός ότι η Αιθιοπία είναι μέλος πολλών μεγάλων εμπορικών συνασπισμών συμπεριλαμβανομένης της COMESA (Κοινή Αγορά για την Ανατολική και Νότια Αφρική), η οποία αποτελεί μια αγορά σχεδόν 380 εκατομμύριων ανθρώπων που μπορούν να εξάγουν προϊόντα με προνομιακούς δασμούς. Η Αιθιοπία είναι επίσης μέλος πολλών σημαντικών διεθνών συμφωνιών που μειώνουν τους κινδύνους για τους ξένους επενδυτές. Αυτές περιλαμβάνουν τη σύμβαση της παγκόσμιας τράπεζας για την επίλυση των διαφορών στις επενδύσεις μεταξύ κρατών και άλλων υπηκόων. Στη σύμβαση αναφέρονται λεπτομερώς οι διαδικασίες διεθνής διαιτησίας για την επίλυση διαφορών με τους ξένους επενδυτές.

Μετά το 1990, η πολιτική της Αιθιοπίας είχε ως στόχο την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Το 1996, η νέα κυβέρνηση της Αιθιοπίας ξεκίνησε με ένα νέο πρόγραμμα, το Agricultural Development-Led Industrialisation (ADLI), την εμπορευματοποίηση της γεωργίας με σκοπό τη δημιουργία νέων παραγωγικών μεθόδων παραγωγής και εμπορίου. Η προώθηση των ιδιωτικών επενδύσεων μεγάλης κλίμακας και η κρατική γεωργία ήταν ρητός στόχος του προγράμματος. Επιπροσθέτως, είχε σκοπό την προώθηση της αύξησης της γεωργικής παραγωγικότητας με σκοπό την εθνική ασφάλεια των τροφίμων και την τόνωση της βιομηχανίας μέσω των βιομηχανικών εισροών. Η πιο δραματική απόδειξη της αποτυχίας του προγράμματος ήταν η διαρκής ανασφάλεια των τροφίμων σε πολλές περιοχές της χώρας και η χρόνια εξάρτηση από την

επισιτιστική βοήθεια. Περισσότεροι από επτά εκατομμύρια άνθρωποι χαρακτηρίστηκαν ως χρόνια ανασφαλείς επισιτιστικά¹²⁸.

Το 2005 η κυβέρνηση συνέχισε με ένα νέο πρόγραμμα. Το νέο σχέδιο αφορούσε την ταχεία και βιώσιμη ανάπτυξη με σκοπό την εξάλειψη της φτώχειας (Plan for Accelerated and Sustainable Development to End Poverty) που προωθήθηκε μέσω της παγκόσμιας τράπεζας με σκοπό τη προσέλκυση των εμπορικών εκμεταλλεύσεων που θα προωθούσαν την εμπορευματοποίηση της γεωργίας των μικροκαλλιεργητών. Όπως σημειώνεται, η επένδυση σε γεωργικές εκτάσεις στην Αιθιοπία στα τέλη του 1990 και αρχές του 2000 ξεκίνησε με τους εγχώριους επενδυτές σε ιδιώτες και σε άτομα που ήταν συνδεδεμένα με τη κυβέρνηση. Ένα βασικό κίνητρο για τη κυβέρνηση για να ευνοήσει τους επενδυτές με τις πολιτικές της ήταν η ανάγκη από ξένο νόμισμα. Το 2008 με το ξέσπασμα της παγκόσμιας επισιτιστικής κρίσης, η κατάσταση άλλαξε. Στην Αιθιοπία πλέον επικρατεί μια έντονη κατάσταση που υποστηρίζει την πολιτική των συναλλαγών γης για οικονομικούς και πιθανόν πολιτικούς λόγους.

Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, οι μεγάλες εκτάσεις γης σε ξένους με τη διευκόλυνση της κυβέρνησης είχε ως σκοπό τη δυνατότητα ανάπτυξης νέων επενδυτικών έργων στη χώρα. Η κυβέρνηση της Αιθιοπίας είχε ως στόχο την ανάπτυξη της γεωργίας, τη βελτίωση της εθνικής ασφάλειας των τροφίμων, την μετατροπή των μικροκαλλιεργητών σε ξένους εξαγωγείς με μια ευρύτερη ποικιλία νέων καλλιεργειών.

Στη συνέχεια, επιλέγονται για μελέτη δύο περιοχές στην Αιθιοπία στις οποίες το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων είναι ιδιαίτερα έντονο. Στη πρώτη περίπτωση, στη περιοχή της Ogomia, διαφαίνεται η αλλαγή της κατάστασης που δημιουργήθηκε από την εγκατάσταση νέων χρηστών με σκοπό τη χρησιμοποίηση των υδάτινων πόρων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, τη μετατόπιση των δικαιωμάτων των υδάτινων πόρων από τους υπάρχοντες χρήστες στους νέους επενδυτές. Στη δεύτερη περίπτωση, στη περιοχή του ποταμού Omo, η κατασκευή του φράγματος Gibe III σε συνδυασμό με την αρπαγή έντονων εκτάσεων γης γύρω από τη περιοχή του ποταμού αναπτύσσει

¹²⁸ Lavers Tom (2012) 'Land grab' as development strategy? The political economy of agricultural investment in Ethiopia, *The Journal of Peasant Studies*, 39:1, p. 110

το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων δημιουργώντας έντονο αντίκτυπο στο περιβάλλον και στους αυτόχθονες που ζούνε στην περιοχή.

3.1 Η εξέταση της περιοχής της Oromia

Η περιοχή της Oromia, όπως και οι περισσότερες αγροτικές περιοχές της Αιθιοπίας, έχει ως κύρια πηγή απασχόλησης την γεωργία. Η συγκεκριμένη περιοχή λαμβάνει το υψηλότερο ποσοστό ξένων επενδύσεων οπωροκηπευτικών ειδών. Η επιλεγμένη περιοχή μελέτης αφορά το σύστημα άρδευσης νότια του φράγματος Belbela, το οποίο έχει χωρητικότητα 12 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως. Το σύστημα που μελετάται χτίστηκε το 1980. Συγκεκριμένα, εξετάζεται η δημιουργία καλλιεργειών μεσαίας κλίμακας στην περιοχή της Oromia, όπου εννέα επενδυτικά κηπευτικά σχέδια συστάθηκαν και άρχισαν να χρησιμοποιούν το ίδιο σύστημα άρδευσης με τους τοπικούς αγρότες.

Η παρακάτω μελέτη έχει ως στόχο να αναλύσει τις επιπτώσεις των άμεσων ξένων γεωργικών επενδύσεων στο τοπικό θεσμικό πλαίσιο της διαχείρισης των υδάτων σε μια περιοχή στην οποία το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εξαρτάται από τη γεωργία. Παρουσιάζει την περίπτωση επενδυτών μεσαίας κλίμακας που ξεκίνησαν να εκμεταλλεύονται το κανάλι που χρησιμοποιούσαν ήδη οι τοπικοί αγρότες. Η μελέτη, επίσης, διερευνά κατά πόσο η θεσμική αλλαγή άλλαξε προς μια ρύθμιση που ευνόησε τις επενδύσεις και οδήγησε σε μια μετατόπιση των δικαιωμάτων του νερού από τους τοπικούς αγρότες στους επενδυτές. Αυτή η θεσμική αλλαγή εξηγείται από τη διαφορετική δύναμη των πόρων των δρώντων.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κατά τα τελευταία χρόνια, η τάση των ξένων δρώντων για την εξασφάλιση γης για τρόφιμα, βιολογικές καλλιέργειες και άλλες παραγωγές που σχετίζονται με τη παραγωγική γεωργία αύξησε σημαντικά τόσο τον αριθμό όσο και το μέγεθος των επενδύσεων. Το νερό παίζει έναν κεντρικό ρόλο σε αυτές τις εκμισθώσεις γης, καθώς η απόκτηση πρόσβασης στους υδάτινους πόρους είναι ένας από τους κύριους στόχους των ξένων επενδυτών, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου οι καλλιέργειες είναι μικρής

κλίμακας και χαμηλού επιπέδου έντασης. Το φαινόμενο αυτό, που αναφέρεται ως αρπαγή γης, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο κατά τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, το ζήτημα του νερού πολλές φορές λαμβάνει περιορισμένη προσοχή, παρόλο που τις περισσότερες φορές το ζήτημα είναι ο ίδιος ο πόρος. Η διαχείριση του νερού, σε μεγάλο βαθμό, είναι ένα θεσμικό ζήτημα και τα δικαιώματα νερού ως μία μορφή τέτοιων ζητημάτων ρυθμίζουν θέματα που αναφέρονται στη χρήση, την πρόσβαση, την απόσυρση, τον αποκλεισμό και την αποξένωση¹²⁹.

Καθώς η απόκτηση δικαιωμάτων επί του νερού παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο για πολλούς επενδυτές, τα επενδυτικά σχέδια είναι πολύ πιθανό ότι θα επηρεάσουν τη θεσμική ρύθμιση της διαχείρισης των υδάτων που υπάρχουν στην περιοχή. Η κατανομή των διαθέσιμων υδάτινων πόρων πρέπει να γίνει μέσω της διαδικασίας της διαπραγμάτευσης μεταξύ των νέων δρώντων και αυτών που χρησιμοποιούσαν ήδη τον πόρο. Ως εκ τούτου, η μελέτη αυτή έχει ως στόχο να παρουσιάσει τις επιπτώσεις που δημιουργούνται από τις γεωργικές ΑΞΕ στη περιοχή της Oromia στο τοπικό θεσμικό πλαίσιο της διαχείρισης των υδάτων.

Ο αρχικός στόχος του συστήματος ήταν η δημιουργία κρατικών κηπευτικών αγροκτημάτων με αντιστοιχία 1.600 εκτάρια αρδευόμενης έκτασης. Στους διεθνείς επενδυτές διατέθηκαν από τη κυβέρνηση περίπου 140 εκτάρια τόσο από τη αχρησιμοποίητη γη που κατείχε πριν το κράτος όσο και από τους τοπικούς αγρότες στους οποίους δόθηκε αποζημίωση. Ωστόσο, από το 2005 που οι επενδυτές εγκαταστάθηκαν στη περιοχή χρησιμοποιούσαν πολύ περισσότερο νερό από ότι οι αγροτικές κοινότητες και σημειώθηκε σημαντική αύξηση της λειψυδρίας στο κανάλι.

Το κυβερνητικό γραφείο των υδάτινων πόρων της Oromia¹³⁰ αναγνωρίζει τους παρακάτω παράγοντες που συμβάλλουν στη μείωση του μεγέθους της εκμεταλλεύσιμης γης στη περιοχή που μελετάται. Αυτοί είναι οι εξής:

¹²⁹ Bues, A. and Theesfeld, I. 2012. Water grabbing and the role of power: Shifting water governance in the light of agricultural foreign direct investment. *Water Alternatives* 5:2, p. 267

¹³⁰ Oromia Water Resources Bureau (2008)

- (1) Η εκτίναξη του πληθυσμού και οι λίγες ευκαιρίες για μη γεωργική απασχόληση
- (2) Ο ανταγωνισμός για τις διαθέσιμες εκτάσεις, λόγω της αστικοποίησης και των επενδυτικών δραστηριοτήτων και
- (3) Η επέκταση του κλάδου της ανθοκομίας

Μέχρι το 2005 είχαν δημιουργηθεί εννέα κηπευτικές καλλιέργειες. Πέντε εξ' ολοκλήρου ανήκαν σε ξένους επενδυτές: δύο από την Ολλανδία, μία από το Ισραήλ, μία από τα παλαιστινιακά εδάφη και μία από την Κίνα. Δύο από τα αγροκτήματα είναι οργανωμένα ως κοινοπραξίες μεταξύ Αιθιοπίας και ξένων επενδυτών (Ρωσία / Αιθιοπία και Ισραήλ / Αιθιοπίας) και δύο αγροκτήματα είναι αποκλειστικά της Αιθιοπίας. Από τα εννέα αγροκτήματα, τα τρία δεν λειτουργούν λόγω οικονομικών δυσχερειών. Το μέσο μέγεθος των εκμεταλλεύσεων είναι 20 εκτάρια. Οι ανάγκες σε νερό για άρδευση και η λειτουργία των γεωργικών δραστηριοτήτων καλύπτονται κυρίως από την γεώτρηση υπογείων υδάτων και μόνο σε μικρότερο βαθμό από το νερό του καναλιού. Τα περισσότερα από τα αγροκτήματα, ωστόσο, χρησιμοποιούν περισσότερο νερό από το κανάλι από ότι τα υπόγεια ύδατα λόγω της σχετικά καλύτερης ποιότητας και της φθηνότερης τιμής. Είναι αναγκαίο, επίσης, να τονιστεί ότι καμία από τις κοινότητες που ζούνε στη περιοχή δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό.

Πριν από την εγκατάσταση των νέων επενδυτών, οι τοπικοί αγρότες διατηρούσαν τους δικούς τους κανόνες στα συστήματα ύδρευσης με σχεδόν καμία εμπλοκή της κυβέρνησης στη διαχείριση των υδάτινων πόρων¹³¹. Η ανάμειξη της κυβέρνησης στη διαχείριση του νερού λάμβανε μόνο τη μορφή συμβουλών για τα αρδευτικά συστήματα, τις τεχνικές και τις πρακτικές. Για την σωστή διαχείριση και λειτουργία του συστήματος, το σύνολο των αγροτών οργανώθηκε σε ομάδες 15 έως 40 ατόμων και δημιούργησαν μια επιτροπή με έναν πρόεδρο, έναν ταμία και ένα γραμματέα. Οι τοπικοί αγρότες διατηρούσαν

¹³¹ Παρά το γεγονός ότι είναι δυνατό οι αγρότες να εξαγάγουν νερό από το σύνολο του συστήματος, δεδομένου ότι είναι ένα ανοικτό σύστημα, οι αγρότες χρησιμοποιούν το νερό άρδευσης μόνο από τα τριτοβάθμια κανάλια, μερικά από τα οποία μπορούσαν να ανοίξουν μόνο με τη χρήση ειδικού κλειδιού ύστερα από αίτημα στους φύλαρχες.

ένα σύστημα αυτοδιαχείρισης σε ότι αφορά τις δραστηριότητες συντήρησης του φράγματος, οι οποίες γινόταν συλλογικά. Επίσης, όλες οι αποφάσεις λαμβάνονταν στις συναντήσεις των ομάδων σε δημοκρατική βάση.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, από το 2005 άρχισαν να εγκαθίστανται επενδυτές στη περιοχή. Λόγω της αυξανόμενης και πιο εντατικής άρδευσης αλλά και του γεγονότος ότι αυξήθηκε ο αριθμός των ατόμων που χρησιμοποιούσαν το φράγμα, παρατηρήθηκε μία ιδιαίτερα έντονη μείωση των υδάτινων πόρων. Στα 3 πρώτα χρόνια της παρουσίας των επενδυτών στην περιοχή, οι συγκρούσεις μεταξύ των επενδυτών και των τοπικών αγροτών άρχισαν να διαφαίνονται και σταδιακά άρχισαν να επιδεινώνονται. Η ανεπάρκεια των υδάτινων πόρων οδήγησε σε έντονες διενέξεις μεταξύ των αγροτών και των επενδυτών. Ένας άλλος λόγος που έκανε ακόμη πιο έντονες τις διαφωνίες μεταξύ τους ήταν οι φύλαρχες που διαχειριζόταν πλέον τις πύλες του φράγματος εξαιτίας του γεγονότος ότι οι επενδυτές είχαν θέσει τους δικούς τους φύλαρχες και απαγόρευαν στους τοπικούς αγρότες να χρησιμοποιούν το νερό εάν δεν πλήρωναν τους ίδιους.

Εξαιτίας της παραπάνω κατάστασης, ένας από τους επενδυτές ανέλαβε την πρωτοβουλία να δημιουργήσει ένα νέο σύνδεσμο με εκπροσώπους και από τα δύο μέρη. Η διοργάνωση μετά από αυτή την αλλαγή είχε ως εξής: Πρόεδρος έγινε ένας υπάλληλος της επιχείρησης του νερού από τους επενδυτές που στηρίζονταν και ελεγχόταν από την κυβέρνηση, σύμφωνα με τους τοπικούς αγρότες. Βοηθός του προέδρου ήταν ο υπάλληλος ενός από τους επενδυτές που δρομολόγησε τη σύσταση του συλλόγου. Ο συντονιστής του προγράμματος αντιπροσώπευε τους αγρότες και ήταν υπεύθυνος για την εκτέλεση των συγκεκριμένων αποφάσεων του συλλόγου, κύρια αρμοδιότητα του ήταν ο διακανονισμός με τους φύλαρχες για τη διαχείριση των πυλών. Ο σύλλογος καλούσε τακτικά για τις συνεδριάσεις στις οποίες συμμετείχαν αρκετοί εκπρόσωποι από τους επενδυτές και δύο αγρότες ανά χωριό ως εκπρόσωποι των ομάδων.

Από τη στιγμή που εγκαθιδρύθηκε ο σύλλογος έγιναν αρκετές αλλαγές σε ότι αφορά την οργάνωση και τη διαχείριση του νερού. Οι αλλαγές ήταν οι εξής:

Αρχικά, έγινε αναδιοργάνωση των ομάδων των αγροτών. Οι υπάρχουσες ομάδες σε κάθε χωριό αναδιοργανώθηκαν σε μικρότερες οντότητες με χαμηλότερη συμμετοχή. Όπως και πριν, κάθε ομάδα έχει ένα σύνολο κανόνων που καθορίζει τις εργασίες σχετικά με τη συντήρηση και τη διατήρηση των εργασιών του φράγματος. Πλέον, οι κανόνες αυτοί μετατράπηκαν σε γραπτή μορφή και υπογράφονται από όλους τους χρήστες του νερού πριν από την περίοδο άρδευσης.

Επίσης, μία σημαντική αλλαγή ήταν η εισαγωγή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Ενώ υπήρχαν και πριν το σύλλογο, μετά την δημιουργία του αυξήθηκαν σημαντικά οι ήδη υπάρχουσες κυρώσεις ενώ στους επενδυτές δεν εφαρμόστηκαν. Η δεύτερη σημαντική αλλαγή ήταν η εισαγωγή τελών χρήσης του νερού. Ο σύλλογος εισήγαγε τέλη χρήσης του νερού για τις γεωργικές επενδύσεις (120 birr ανά εκτάριο ετησίως) και αύξησε τις χρεώσεις έως 40 birr ανά εκτάριο ετησίως για τους τοπικούς αγρότες. Το τέλος καταβάλλεται ανά εκτάριο ανά έτος ανεξάρτητα από την ποσότητα του χρησιμοποιούμενου νερού. Τα έξοδα χρήσης νερού εξακολουθούσαν να συλλέγονται από τους αγρότες αλλά τώρα μεταφέρονται στο σύλλογο.

Η παραπάνω περίπτωση αφορά τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματα που είχε το φαινόμενο του water grabbing το οποίο διεξήχθη από τους επενδυτές γης προς τους τοπικούς αγρότες και τις αλλαγές που υπέστησαν λόγω της παρουσίας τους. Η αναδιανεμητική θεωρία των θεσμικών αλλαγών του Knight εξηγεί την ανθρώπινη αλληλεπίδραση στο πλαίσιο των περιορισμένων πόρων και τη δημιουργία διενέξεων για τους πόρους¹³². Η έννοια των power resources επιτρέπει την αναγνώριση πολλών παραγόντων που οδηγούν σε άνιση διαπραγματευτική ισχύ με αποτέλεσμα την ασύμμετρη κατανομή αποτελεσμάτων¹³³. Οι δρώντες (στη συγκεκριμένη περίπτωση οι τοπικοί αγρότες και οι επενδυτές) μπορούν να διαθέτουν αρκετούς πόρους αλλά μόνο ορισμένα κοινωνικοοικονομικά πλαίσια μπορεί να οδηγήσουν σε μια κατάσταση

¹³² Aceng Hidayat(2007) How distributional conflicts theory explain factors affecting institutional changes in coral reef governance? lessons learned from gili indah village, west lombok Indonesia, *Journal of Coastal Development* , 10:2, pp. 73-88

¹³³ Deneke Tilaye, Mapedza Everisto, Amede Tilahun(2011) institutional implications of governance of local common pool resources on livestock water productivity in Ethiopia, Cambridge University Press, vol. 47, p. 105

όπου οι πόροι αυτοί θα μετατραπούν σε πόρους δύναμης και θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για προσωπικό όφελος για κάποια από τις δύο πλευρές.

Η μελέτη της δύναμης των πόρων είναι κεντρικής σημασίας για τη διανεμητική θεωρία των θεσμικών αλλαγών, η οποία επικεντρώνεται στις ασυμμετρίες ισχύος των δρώντων ως ο κύριος καθοριστικός παράγοντας των θεσμικών αλλαγών. Έτσι, οι θεσμικές αλλαγές είναι ένα υποπροϊόν των συγκρούσεων για τις κατανομές που συνδέονται με κοινωνικά αποτελέσματα. Στη συγκεκριμένη κατάσταση οι δύο δρώντες, οι επενδυτές και οι τοπικοί αγρότες, διαθέτουν τα εξής χαρακτηριστικά σύμφωνα τους Bues and Theesfeld¹³⁴: την εξάρτησης τους από τους φυσικούς πόρους, τον έντονο βαθμό της εξάρτησης από την υποστήριξη της κυβέρνησης και τη γνώση και πληροφόρηση.

Η εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους διαφέρει σημαντικά μεταξύ των δύο δρώντων. Οι τοπικοί αγρότες, χρησιμοποιούσαν το νερό για την επιβίωσή τους συμπεριλαμβανομένου του πόσιμου νερού, του νερού για τα ζώα, την άρδευση, τη γεωργία και την παραγωγή καλλιεργειών μικρής κλίμακας. Η έντονη εξάρτηση από το νερό από τη πλευρά των αγροτών τους έκανε ιδιαίτερα υποχωρητικούς απέναντι στη κυβέρνηση και στο ζήτημα της διαχείρισης του συστήματος. Από την άλλη πλευρά, οι επενδυτές χρησιμοποιούσαν το νερό κυρίως από τα υπόγεια ύδατα ενώ το νερό από το φράγμα χρησιμοποιούταν μόνο ως ένας επιπρόσθετος και πιο εύκολα χρησιμοποιούμενος πόρος. Ως αποτέλεσμα της εξάρτησής τους από τους φυσικούς πόρους, οι τοπικοί αγρότες είχαν μικρότερη ικανότητα να αναλάβουν κινδύνους σε σχέση με τους επενδυτές.

Δεύτερον, η εξάρτηση από τη στήριξη της κυβέρνησης αφορά το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της Αιθιοπίας. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η γενική πολιτική της Αιθιοπίας βοηθά και ευνοεί την ανάπτυξη των ΑΞΕ στη γεωργία. Όσον αφορά τη περίπτωση της Oromia, οι επενδυτές γης είχαν την κρατική υποστήριξη μέσω της εκμίσθωσης μεγάλων εκτάσεων γης με ιδιαίτερα

¹³⁴ Bues A. and Theesfeld I. (2012) Water grabbing and the role of power: Shifting water governance in the light of agricultural foreign direct investment, *Water Alternatives* 5:2, pp. 266-283

ευνοϊκούς οικονομικούς όρους. Όσον αφορά τη πλευρά των αγροτών η σχέση αυτή πρέπει να εξεταστεί μέσα σε ένα ευρύτερο πολιτικό πλαίσιο. Η κυβερνητική στήριξη, η οποία μπορεί να είναι ζωτικής σημασίας για τους αγρότες στην Αιθιοπία, συχνά εξαρτάται από την καλή θέληση και τη συμμόρφωση με την πολιτική ιδεολογία¹³⁵. Επίσης, πολλοί αγρότες πίστευαν ότι μετά τη δημιουργία του συλλόγου οι αποφάσεις προερχόταν από την κυβέρνηση λόγω της θέση του προέδρου στο σύλλογο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Οι αγρότες αντέδρασαν στις παραπάνω πολιτικές και προσέφυγαν στο περιφερειακό γραφείο επενδύσεων για να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους για το νερό. Ωστόσο, η κυβέρνηση της Αιθιοπίας τάχθηκε υπέρ των επενδυτών εκφράζοντας την ικανοποίησή της σε γενικές γραμμές για τις ΑΞΕ στον τομέα της γεωργίας¹³⁶.

Τρίτον, η εκπαίδευση και η γνώση είναι σημαντικά χαρακτηριστικά των δρώντων. Ενώ οι επενδυτές είναι ιδιαίτερα εκπαιδευμένοι και έμπειροι στην αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας, οι περισσότεροι τοπικοί αγρότες είχαν δημιουργήσει ένα δικό τους σύστημα αυτοδιαχείρισης χωρίς πολύπλοκη γραφειοκρατία. Η καλή γνώση του διοικητικού συστήματος οδηγεί επίσης σε θέσεις εξουσίας και επιτρέπει τη καλύτερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, κάτι που ευνόησε τους επενδυτές.

Σύμφωνα με τη διανεμητική θεωρία των θεσμικών αλλαγών, ο δρων με τη μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη που προκύπτει από την ευνοϊκότερη ρύθμιση των πόρων τελικά θα πιέσει τη συμφωνία ώστε να είναι πιο ευνοϊκή για αυτόν. Αυτό εξηγεί γιατί το θεσμικό πλαίσιο στη παραπάνω περίπτωση άλλαξε προς μια ρύθμιση που ευνοεί τους επενδυτές περισσότερο από τους τοπικούς αγρότες. Η παραπάνω περιπτωσιολογική μελέτη απεικονίζει ένα παράδειγμα των άμεσων ξένων γεωργικών επενδύσεων, όπου οι ξένοι επενδυτές και οι τοπικοί αγρότες χαρακτηρίζονται από διαφορετικούς βαθμούς εξάρτησης των πόρων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω λόγω της άμεσης εμπλοκής ξένων επενδυτών οι τοπικοί αγρότες έχασαν κάποια από τα δικαιώματά τους πάνω

¹³⁵<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2010.pdf>
πρόσβαση: 10/8/2013

pp.118-122[Τελευταία

¹³⁶ Franco Jennifer, Kay Sylvia (2012) The Global Water Grab: A Primer, Transnational Institute, p.14

στη διαχείριση, την πρόσβαση και την εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων. Μετά την εγκαθίδρυση των επενδυτικών εκμεταλλεύσεων και τη θέσπιση νέων κανόνων, το δικαίωμα στη «πρόσβαση» και στη «διαχείριση» άλλαξε μέσω της επιβολής τελών και της ύπαρξης φυλάρχων. Η παραπάνω μελέτη συμβάλλει στη κατανόηση των επιπτώσεων σχετικά με την εκμίσθωση μεγάλων εκτάσεων γης από επενδυτές σε συνάρτηση με τη τοπική κατάσταση του νερού. Επίσης, αναδεικνύεται η διασύνδεση της γης και των υδάτων. Τέλος, αποδεικνύεται ότι η επέκταση ΑΞΕ στο τομέα της γεωργίας, η οποία συνήθως συνδέεται με το θέμα των δικαιωμάτων γης, έχει ισχυρό αντίκτυπο στα δικαιώματα ιδιοκτησίας νερού. Πράγματι, οι αγρότες που έχασαν την πρόσβαση στη γη τους λόγω των επενδύσεων στην περιοχή τους έχασαν έμμεσα και τα δικαιώματά τους σε νερό.

3.2 Η περίπτωση του ποταμού Omo και της λίμνης Turkana και οι επιπτώσεις του φράγματος Gibe III

Το 2004, η παγκόσμια τράπεζα ετοίμασε ένα έγγραφο με τον τίτλο¹³⁷ «Το μονοπάτι της Αιθιοπίας για την επιβίωση και την ανάπτυξη: επενδύοντας στη κατασκευή του νερού». Το συγκεκριμένο έγγραφο έκανε αναφορά στα προβλήματα ανάπτυξης και στη μάχη για τη διασφάλιση της τροφής που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός, υπογραμμίζοντας ότι ο ποταμός Omo προσφέρει σημαντική δυνατότητα ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένης της αρδευόμενης γεωργίας.

Σε όλο το έγγραφο, η παγκόσμια τράπεζα ενθαρρύνει την Αιθιοπία να αναπτύξει τις πεδινές λεκάνες απορροής κάνοντας συνεχώς αναφορά στο ποταμό Omo και τις πολλαπλές δυνατότητες του. Επίσης, αναφέρεται σε δύο δραστηριότητες που θα μεγιστοποιούσαν την ανάπτυξη της χώρας, οι οποίες είναι η κατασκευή φραγμάτων αποθήκευσης και η άρδευση μεγάλων εκτάσεων καλλιεργείων. Καμία αναφορά δεν υπάρχει στο κείμενο για τις εκτάσεις μικρής καλλιέργειας και για τους πληθυσμούς που επιβιώνουν από τη βιοποικιλότητα

¹³⁷<http://siteresources.worldbank.org/INTETHIOPIA/Resources/PREM/CP-WaterMila01.pdf>
[Τελευταία πρόσβαση: 11/8/2013]

της περιοχής. Το έγγραφο, επίσης, αναφέρει το πιθανό αντίκτυπο που θα έχουν οι καλλιέργειες στη λίμνη Turkana λόγω της έκτασης και προτείνει την δυνατότητα αξιοποίησης της με τέτοιο τρόπο ώστε να ωφεληθεί και η Κένυα από τα αναπτυξιακά προγράμματα του ποταμού επειδή δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη χρήση των νερών της λίμνης. Τέλος, επισημαίνεται ότι υπάρχουν κοινωνικά ζητήματα τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη λόγω πιθανόν συγκρούσεων μεταξύ των μερών από την εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων.

Τον Δεκέμβριο του 1996, το υπουργείο των υδάτινων πόρων εξέδωσε μία μελέτη για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της λεκάνης του ποταμού omo-gibe για τα επόμενα 30 χρόνια με το όνομα master plan. Το master plan δεν έκανε καμία αναφορά για την ανάπτυξη καλλιεργειών μεγάλης κλίμακας. Ωστόσο, περιείχε πολλές παρατηρήσεις σχετικά με την εκτίμηση περιβαλλοντικών και κοινωνικών κινδύνων στο σχεδιασμό προγραμμάτων άρδευσης. Επίσης, έκανε ιδιαίτερα ξεκάθαρο ότι η σχεδίαση των φραγμάτων ήταν απαραίτητη για την αποθήκευση του νερού με σκοπό να "ανυψωθούν" οι χαμηλές ροές του ποταμού καθώς η φυσική ροή από μόνη της ήταν αδύνατο να διατηρήσει το νερό που χρειαζόταν. Παρόλο που η λίμνη Turkana ήταν εκτός μελέτης περιοχή, η μελέτη ανέφερε τα πιθανά δυσμενή αποτελέσματα από τα μεγάλα έργα άρδευσης και τόνιζε την αναγκαιότητα για διασυνοριακό διάλογο.

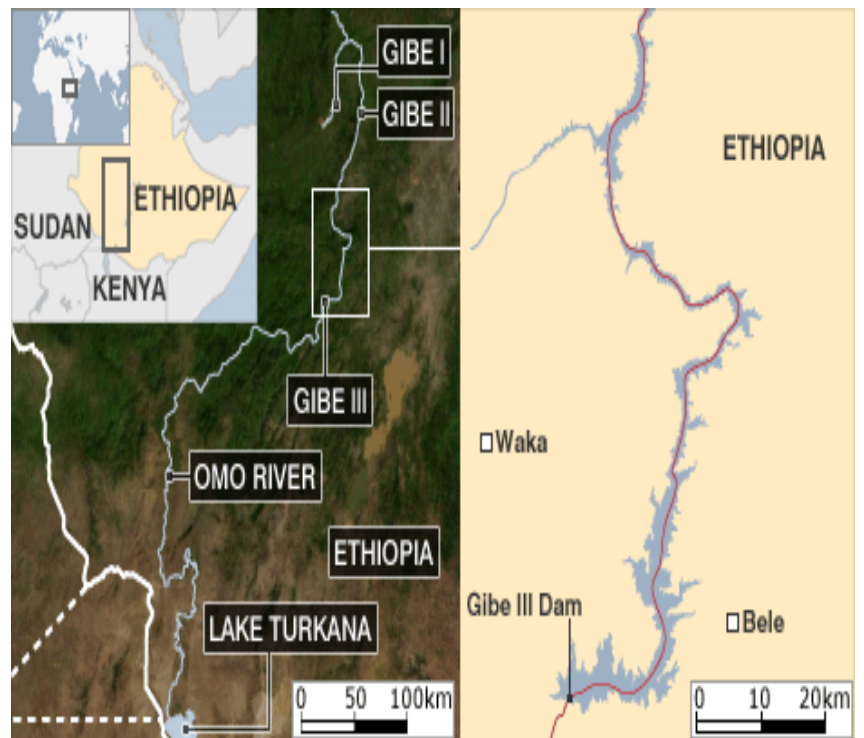
Εξετάζοντας πιο λεπτομερειακά το Master Plan διαπιστώνεται ότι οι όροι αναφοράς του προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη το περιβάλλον, τους υδάτινους πόρους και τους πληθυσμούς που θα επηρεαστούν από την ανάπτυξη των έργων κατασκευής στη περιοχή. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι παρόλο που η Αιθιοπία δεν έχει μία δομημένη περιβαλλοντική πολιτική, ωστόσο, η περιβαλλοντική υποβάθμιση της λεκάνης αντανάκλα την εθνική αδυναμία για τη προστασία των φυσικών πηγών και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας γης. Επίσης, προτείνει πέντε θέματα σχετικά με τη περιβαλλοντική διαχείριση που πρέπει να ενσωματωθούν στην πολιτική της κυβέρνησης. Αυτά είναι:

(1) Μία εθνική και στρατηγική πολιτική σχετικά με το σχεδιασμό της χρήσης της γης.

- (2) Ενσωμάτωση των κοινωνικών, πολιτιστικών και φυλετικών θεμάτων με τη βιώσιμη περιβαλλοντική διαχείριση.
- (3) Να προωθηθεί η μακροοικονομική και η οικονομία της ανάπτυξης.
- (4) Δικαιώματα πρόσβασης στους φυσικούς πόρους και
- (5) Συμμετοχή της κοινωνίας στη περιβαλλοντική διαχείριση¹³⁸.

Ιδιαίτερη σημασία δίνει στο κοινωνικό αντίκτυπο των έργων και τονίζεται στην έκθεση ότι οι αυτόχθονες πληθυσμοί εξαρτώνται πλήρως από το φυσικό περιβάλλον για την επιβίωσή τους. Επιπροσθέτως, αναφέρει ότι μέσω της εκμετάλλευσης της γης και των υδάτινων πόρων διαταράσσεται ο παραδοσιακός τρόπος ζωής και κινδυνεύει η ύπαρξή τους. Τέλος, διατυπώνει ότι είναι πιθανό να υπάρξουν εντάσεις μεταξύ των ντόπιων και των εργατών που θα δουλέψουν για τα έργα λόγω του ανταγωνισμού για τους φυσικούς πόρους.

Τα σχέδια για το φράγμα του ποταμού Omo ξεκίνησαν τουλάχιστον πριν από τέσσερις δεκαετίες από την Παγκόσμια Τράπεζα και τους συνεργάτες της στην Αιθιοπία. Τα σχέδια αυτά εξακολουθούν να υφίστανται μέσω των μεγάλων μεταβάσεων της κυβέρνησης - από την αιθιοπική μοναρχία μέσω του φιλοσοβιετικού Derg στο σημερινό καθεστώς της Αιθιοπίας.

Πηγή: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7959444.stm>

¹³⁸ Avery Sean(2012) Lake Turkana & the Lower Omo : Hydrological impacts of major dam & irrigation development s, volume i- report, african studies centre university of oxford, p. 20

Ωστόσο, από το 2003, μία από τις πιο πολιτιστικές και οικολογικές περιοχές της υποσαχάριας Αφρικής “διψάει” λόγω της δημιουργίας του αμφιλεγόμενου υδροηλεκτρικού φράγματος Gibe III. Για να ανταποκριθεί η ζήτηση της ηλεκτρικής ενέργειας στην περιοχή της Ανατολικής Αφρικής, η Αιθιοπία κατασκευάζει το υδροηλεκτρικό φράγμα Gibe III στο ποταμό Omo. Ο ποταμός omo είναι ένα διασυνοριακό ποτάμι που συνεισφέρει τουλάχιστον το 80% των υδάτων στη λίμνη Turkana με τα περισσότερα από τα δέλτα του να βρίσκονται στην Κένυα. Το φράγμα Gibe III είναι το τρίτο κατά σειρά που ρυθμίζει τη ροή του ποταμού και καταλήγει στη λίμνη. Μετά την ολοκλήρωση του θα αποτελέσει το μεγαλύτερο φράγμα στην Αφρική με ύψος 241 μέτρα.

Η Λίμνη Turkana είναι μία αλκαλική αλμυρή λίμνη που βρίσκεται σε ένα άγονο και ζεστό περιβάλλον στο βόρειο τμήμα της Ανατολικής κοιλάδας Rift με το βορειότερο άκρο της να εκτείνεται στην Αιθιοπία. Η λίμνη είναι μια κλειστή λεκάνη απορροής με ένα σώμα 7.500 χιλιομέτρα στη βορειοδυτική Κένυα. Το φυσικό της τοπίο αποτελεί καταφύγιο για πληθώρα άγριων ζώων, όπως κροκόδειλων, ιπποπόταμων και πάνω από 40 διαφορετικών ειδών ψαριών και δηλητηριωδών φιδιών. Επίσης, διαθέτει πολλά αρχαιολογικά ευρήματα και τα εθνικά της πάρκα είναι διεθνώς αναγνωρισμένα ως μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς για τη χρήση τους ως σημεία στάθμευσης για τα μεταναστευτικά πουλιά. Κατά μήκος του ποταμού και γύρω από τη λίμνη υπάρχει μια ποικιλία αυτοχθόνων κοινοτήτων¹³⁹ οι οποίοι επιβιώνουν λόγω του πλούσιου περιβάλλοντος της, συμπεριλαμβανομένων των: Rendille, Samburu, Turkana, Elmolo, Dassanach, Ariaal και Gabbra. Ο πληθυσμός στο ποταμού omo, εκτιμάται ότι έφτασε τα 13.429 εκατομμύρια το 2009, με το μεγαλύτερο ποσοστό να βρίσκεται στο νότιο τμήμα του¹⁴⁰.

Το φράγμα Gibe I ήταν το πρώτο από τα τρία υδροηλεκτρικά έργα που κατασκευάστηκαν από τη πλευρά της Αιθιοπίας. Είναι χτισμένο στο ποταμό Gilgel Gibe ο οποίος είναι ένας μικρός παραπόταμος του κυρίου ποταμού που ρέει στον Omo. Η ανάθεσή του ξεκίνησε το 2004. Από το 2006 βρίσκεται υπό

¹³⁹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους αυτόχθονες πληθυσμούς στη ποταμό Omo, βλ. Hathaway Terri, Facing Gibe 3 Dam: Indigenous Communities of Ethiopia's Lower Omo Valley, pp. 3-5

¹⁴⁰ Avery Sean(2012) Lake Turkana and the lower Omo: Hydrological Impacts of major dam and irrigation developments, African Studies Center, University of Oxford, p. 1

κατασκευή το φράγμα Gibe III το οποίο λαμβάνει το νερό που παρακρατείται από το πρώτο φράγμα μέσω μιας σήραγγας 26 χιλιομέτρων μήκους απευθείας στο ποταμό Gibe-Omo River σε ένα υδροηλεκτρικό εργοστάσιο περίπου στα 500 μέτρα. Το φράγμα Gibe III βρίσκεται περίπου 150 χλμ. από την έξοδο του Gibe II.

Οι δρώντες που εμπλέκονται ενεργά στη κατασκευή του φράγματος είναι η κρατική επιχείρηση κοινής ωφέλειας και ο οργανισμός ηλεκτρικής ενέργειας¹⁴¹ (EERCο) της Αιθιοπίας που είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη και εποπτεία του φράγματος. Η EERCο¹⁴² υποστηρίζεται από την εμπορική τράπεζα της Αιθιοπίας για την άντληση κεφαλαίων. Η κυβέρνηση της Αιθιοπίας σχεδιάζει να πληρώσει 572 εκατομμύρια δολάρια από το κρατικό προϋπολογισμό για τη συνέχιση του έργου. Το 2006, η ιταλική κατασκευαστική εταιρία, Salini Costruttori, αναλαμβάνει τη κατασκευή του φράγματος με σύμβαση έργου από την EERCο χωρίς να υπάρξει οποιοσδήποτε άλλος ανοιχτός ανταγωνισμός.

Τέσσερα χρόνια μετά, το 2010, η βιομηχανική και εμπορική τράπεζα της Κίνας υποστηρίζει το έργο με 500 εκατομμύρια δολάρια. Επίσης, η κυβέρνηση της Ιταλίας θέλησε να προσφέρει αναπτυξιακή βοήθεια 341 εκατομμύρια δολάρια για τη υποστήριξη του Gibe III ενώ η κοινωνία των πολιτών ήταν αντίθετη με τη κίνηση της κυβέρνησης. Το 2004, η Ιταλία είχε προσφέρει παρόμοια πίστωση για τη δημιουργία του Gibe II δημιουργώντας αντιδράσεις. Η άμεσα ενδιαφερόμενη χώρα, η Κένυα, είναι πιθανή χώρα αγοράστρια ηλεκτρικού ρεύματος. Το 2006, μεταξύ των δύο χωρών υπογράφηκε ένα μνημόνιο συνεργασίας για την αγορά 500MW από το φράγμα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να αναφερθεί το γεγονός ότι η κατασκευή του φράγματος άρχισε χωρίς προηγούμενη εκτίμηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων που θα είχε το φράγμα. Επιπλέον, σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι επίσημοι φορείς της Κένυας δεν ενημερώθηκαν και ότι ο κύριος κατασκευαστής προήλθε χωρίς ανταγωνιστική διαδικασία υποβολής προσφορών¹⁴³.

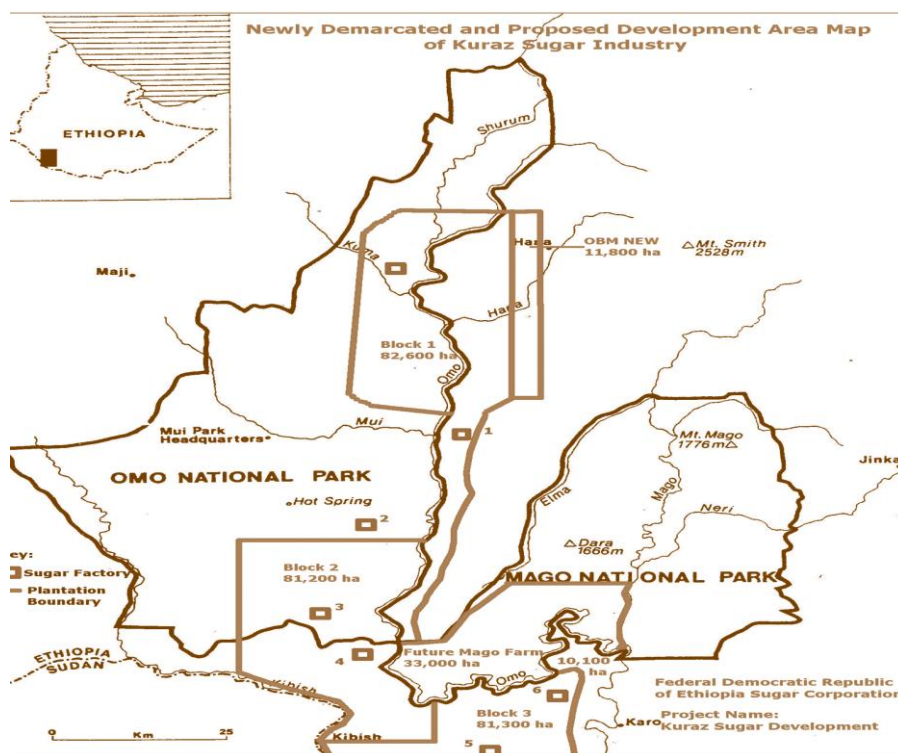
¹⁴¹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. <http://www.eepco.gov.et/> [Τελευταία πρόσβαση: 13/8/2013]

¹⁴² <http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/gibe3factsheet2011.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 13/8/2013]

¹⁴³ Avery Sean(2012) LAKE TURKANA & THE LOWER OMO : hydrological impacts of major dam & irrigation development s, volume i- report, African Studies Centre University of Oxford, p.13

Μια από τις πιο ανησυχητικές εξελίξεις, η οποία πραγματοποιήθηκε λόγω της ύπαρξης του Gibe III, είναι τα σχέδια για την ανάπτυξη περίπου 245.000 εκταρίων για φυτείες ζάχαρης στη νότια πλευρά του ποταμού Omo. Το συγκεκριμένο αναπτυξιακό έργο αποτελείται από τρία ξεχωριστά τμήματα, περίπου 80.000 εκτάρια το καθένα (block 1,2,3 όπως απεικονίζεται στη παρακάτω εικόνα¹⁴⁴). Το ζαχαροκάλαμο είναι ένας σπόρος ο οποίος χρειάζεται πάρα πολύ νερό για την ανάπτυξη του, κάτι που θα επιδεινώνει ακόμη περισσότερο τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα λειψυδρίας στη λίμνη Turkana. Σε αντίθεση με τις άλλες μεγάλες προσφορές γης που έχουν συμβεί στην Αιθιοπία από το 2008 το συγκεκριμένο έργο είναι κρατικό. Σύμφωνα με το φιλόδοξο σχέδιο Ανάπτυξης και Μετασχηματισμού της Αιθιοπίας (GTP), η κυβέρνηση έχει ως στόχο να αυξήσει την παραγωγή ζάχαρης από 314.000 τόνους (το 2009/10) σε 2,3 εκατομμύρια τόνους μέχρι το 2015. Περίπου 1,2 εκατομμύρια τόνοι προορίζονται για εξαγωγική χρήση.

Οι φυτείες ζάχαρης από μόνες τους θα απαιτήσουν το 28,2% της ροής του ποταμού Omo, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Sean Avery, και αυτό εάν το σύστημα επιτύχει το 70% της αποδοτικότητας της χρήσης του νερού, επίπεδο εξαιρετικά απίθανο για να εφαρμοστεί.

Παρά το γεγονός ότι η κυβέρνηση της Αιθιοπίας επιδιώκει να αναπτύξει την επένδυση σε 300.000 εκτάρια (σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις είναι

¹⁴⁴ Πηγή: Understanding land investment deals in Africa, Oakland institute

ακόμη υψηλότερες), ο Sean Avery θεωρεί ότι πολλά από αυτά θα αποδειχθούν ακατάλληλα και εκτιμά ότι μόνο για την άρδευση για τις υπόλοιπες περιοχές θα απαιτηθεί αμέσως άλλο ένα ποσοστό περίπου 5,3% του νερού του ποταμού. Αυτό το επίπεδο της άρδευσης θα μειώσει τη λίμνη στο 59% του σημερινού όγκου της μειώνοντας τη στάθμη του νερού ακόμη 13 μέτρα και διπλασιάζοντας σχεδόν τα επίπεδα της αλατότητας¹⁴⁵.

Παρόλα αυτά, το συγκεκριμένο έργο δεν αναφέρθηκε ποτέ σε καμία τεχνική έκθεση που ετοιμάστηκε ενόψει της δημιουργίας του φράγματος. Ακόμη και το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Η.Ε.(UNEP) παρέλειψε να αναφερθεί στην ανάπτυξη του έργου με τη δημιουργία του φράγματος. Η ανάπτυξη του πρώτου μπλοκ ξεκίνησε το Μάιο του 2011 με τη δημιουργία δρόμων, την αξιοποίηση του χώρου και την ανάπτυξη σχεδίων για την δημιουργία έξι εργοστασίων. Όλες οι φυτείες είναι στη δυτική όχθη του ποταμού Omo στην οποία περιλαμβάνονται σημαντικές αγροτικές και γεωργικές εκτάσεις, ιδιαίτερα σημαντικές για την επιβίωση των αυτοχθόνων πληθυσμών.

Εκτός από τις κρατικές φυτείες ζάχαρης υπάρχουν σχέδια για άλλες 15 παραχωρήσεις γης που θα περιλαμβάνουν 111.000 εκτάρια στην περιοχή South Omo, η συντριπτική πλειονότητα των οποίων είναι για την παραγωγή βαμβακιού. Τα ιδιωτικά συμβόλαια απαιτούν μίσθωμα 158 birr/ ha για 25 χρόνια διάρκεια ζωής και υποχρεώνει τους επενδυτές να υποβάλουν απαραίτητα μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ) εντός 3 μηνών από την εκτέλεση της σύμβασης. Εκτός από την δημιουργία του φράγματος Gibe III και την ανάπτυξη της βιομηχανικής γεωργίας άλλα αναπτυξιακά σχέδια στη περιοχή περιλαμβάνουν μεγάλες οδικές υποδομές με σκοπό τη γεφύρωση Βορρά-Νότου και Ανατολής-Δύσης με στόχο η Αιθιοπία να συνδεθεί στρατηγικά με τις αναδυόμενες αγορές στο Νότιο Σουδάν.

Μέχρι το 2008, κανένα περιβαλλοντικό και κοινωνικό σχέδιο διαχείρισης δεν υπήρχε για το φράγμα Gibe III ενώ η κατασκευή του είχε ξεκινήσει δύο χρόνια πιο πριν. Το 2008, η EEPSCO δημοσίευσε μία εκτίμηση περιβαλλοντικών

¹⁴⁵ International Rivers (2013) The Downstream Impacts of Ethiopia's Gibe III Dam, East Africa's "Aral Sea" in the Making?, p.8

επιπτώσεων για το υδροηλεκτρικό έργο Gibe III¹⁴⁶, η οποία προετοιμάστηκε από τις ιταλικές επιχειρήσεις Centro Electrotecnico Sperimentale Italiano (CESI) και Salini Costruttori. Η τελευταία εταιρεία ήταν ο κύριος ανάδοχος για το φράγμα Gibe II. Το πεδίο εφαρμογής της αξιολόγησης ήταν περιορισμένο σε περιβαλλοντική περιγραφή με το προτεινόμενο φράγμα Gibe III. Η απουσία εκτίμησης των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων και των συνεπειών της περιοχής που βρίσκεται κάτω από το προτεινόμενο φράγμα κατέστησαν την έκθεση ελλιπή. Η εκτίμηση παραλείπει την μελέτη και την αναφορά των επιπτώσεων στη πιο έντονη ζώνη, δηλαδή στη περιοχή όπου περισσότεροι από 500.000 αυτόχθονες άνθρωποι της Αφρικής υποσιτίζονται και αγωνίζονται καθημερινά για την επιβίωση τους. Ωστόσο, πολλές εκθέσεις τοπικών, περιφερειακών και μη κυβερνητικών οργανισμών δημοσίευσαν τα καταστροφικά αποτελέσματα που θα επιφέρει η δημιουργία του φράγματος¹⁴⁷.

Στη συνέχεια, τον Απρίλιο του 2008, μία νέα αξιολόγηση δημοσιεύτηκε από τη κυβέρνηση της Αιθιοπίας. Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε από την ιταλική εταιρία Agriconsulting σε συνεργασία με την MDI Consulting Engineers με τίτλο «Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων-συμπληρωματική μελέτη για τις μεταγενέστερες επιπτώσεις του υδροηλεκτρικού έργου Gibe III¹⁴⁸». Η μεταγενέστερη εκτίμηση θεωρείται, επίσης, ελλιπής λόγω των εξής: (1) Υπάρχουν σοβαρές παραλείψεις και παραποιήσεις για τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές πραγματικότητες της περιοχής που βρίσκεται κάτω από το ποταμό, της λίμνης Turkana. (2) Η αποτυχία της δημοσίευσης κεντρικών ζητημάτων της έκθεσης, όπως της μαζικής βίαιης εκδίωξης και καταπίεσης των ιθαγενών κοινοτήτων κατά μήκος του ποταμού Omo. Επίσης, παραλείφθηκαν τα σχέδια που έκαναν λόγο για αντικατάσταση των τοπικών πληθυσμών με ιδιωτική

¹⁴⁶ Gibe III - Environmental and Social impact Assessment, <http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Environmental-and-Social-Assessments/Gibe%20III%20ESIA%20Road.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 20/8/2013]

¹⁴⁷ Μη κυβερνητικοί οργανισμοί (ΜΚΟ), συμπεριλαμβανομένων των Survival International, International Rivers, Campagna per la Riforma della Banca Mondiale (CRBM), και μια αναδυόμενη οργάνωση με βάση την Κένυα η Friends of Lake Turkana δημοσίευσαν εκθέσεις σχετικά με τις επιπτώσεις του φράγματος. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων ξεκίνησε μία ανεξάρτητη έκθεση με το τίτλο "Independent review and studies regarding the Environmental & Social Impact Assessments for the Gibe III Hydropower Project" τον Μάιο του 2010.

¹⁴⁸ Gibe III EIA - Additional Study on Downstream Impacts http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Environmental-and-Social-Assessments/Gibe%20III%20ESIA%20Additional%20Study%20on%20Downstream%20Impact1_01.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 20/8/2013]

εταιρεία και για τη δημιουργία συστημάτων για τη προώθηση εξαγωγικής γεωργίας και (3) η παράλειψη της μελέτης των διασυνοριακών επιπτώσεων στην Κένυα και το Νότιο Σουδάν συμπεριλαμβανομένων των 300.000 αυτοχθόνων Κενυατών που ζουν γύρω από τη λίμνη Turkana.

Τον Ιανουάριο του 2009, ο οργανισμός Africa Resources Working Group (ARWG) απάντησε στη τελευταία αξιολόγηση της αιθιοπικής κυβέρνησης με την έκθεσή του με τίτλο «A Commentary on the Environmental, Socioeconomic and Human Rights Impacts of the Proposed Gibe III Dam in the Lower Omo River Basin of Ethiopia¹⁴⁹». Στην έκθεση του ο οργανισμός αναφέρει ότι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της κυβέρνησης της Αιθιοπίας στηρίζεται σε παραλείψεις και στρεβλώσεις παρά την παρουσίαση από την ίδια τη κυβέρνηση των άφθονων εμπειρικών δεδομένων και απαρίθμησε τις δυσλειτουργίες για πολλές από τις επιπτώσεις, κυρίως για την λεκάνη του ποταμού Omo.

Η δημιουργία του φράγματος Gibe III θα έχει επιπτώσεις σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο τόσο στην οικολογία του ποταμού και της λίμνης Turkana όσο και στις κοινότητες που ζουν στις περιοχές αυτές. Ο ποταμός Omo διαθέτει μία λεπτή οικολογία λόγω των τακτικών κύκλων των υδάτινων πόρων. Οι κοινότητες των ζώων και των φυτών που έχουν προσαρμοστεί στο ποτάμι είναι ιδιαίτερα πιθανό ότι θα επηρεαστούν με τη κατασκευή ενός μεγάλου φράγματος που θα αλλάξει τη ροή του ποταμού και των εκβολών του. Η πρώτη επίπτωση σχετικά με τις διαταραχές του κύκλου ζωής έχει να κάνει με την αναπαραγωγική περίοδο των υδρόβιων ζώων, τα οποία συντονίζουν τους αναπαραγωγικούς κύκλους με την ετήσια εποχή των πλημμυρών. Οι πλημμύρες είναι ουσιώδης για τα ζώα γιατί μέσω αυτών και της βλάστησης τους παρέχεται η τροφή. Επίσης, οι πλημμύρες αποτελούν καταφύγιο και προστασία για πολλά από τα ζώα.

Επιπλέον, η ξαφνική απελευθέρωση του νερού από τα φράγματα παρασύρει το χώμα, την άμμο και τα υδρόβια φυτά με αποτέλεσμα να χάνει την

¹⁴⁹ A Commentary on the Environmental, Socioeconomic and Human Rights Impacts of the Proposed Gibe III Dam in the Lower Omo River Basin of Ethiopia by the Africa Resources Working Group (ARWG), <http://www.forestpeoples.org/sites/fpp/files/publication/2010/08/ethiopiahydroelecimpactsarwgjan09eng.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 23/8/2013]

αξία του το φυσικό περιβάλλον λόγω ότι ο ποταμός χάνει τα φυσικά του ιζήματα. Οι ετήσιες πλημμύρες του ποταμού Omo παράγουν θρεπτικές ουσίες και ιζήματα στο φρέσκο νερό που φτάνει ως το κεντρικό τμήμα της λίμνης και είναι βασικά συστατικά για την ολοκληρωμένη αναπλήρωση του οικολογικού συστήματος της λίμνης. Αυτές οι θρεπτικές ουσίες διατηρούν την αναπαραγωγή των ψαριών και πλουτίζουν την διατροφή των οικοσυστημάτων. Η λίμνη Turkana έχει περίπου 50 είδη ψαριών, 13 από τα οποία είναι πόροι για τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Αν και η πολυμορφία σε είδη ψαριών είναι μικρή, ωστόσο, η επιβίωση αυτών των ειδών εξαρτάται από την υγεία του οικοσυστήματος της λίμνης γενικότερα.

Όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, από τις πιο σημαντικές είναι το επίπεδο υποχώρησης της λίμνης που οφείλεται στην αυξημένη ξηρασία και τη μειωμένη ροή. Με τη συμπλήρωση του Gibe III θα προκληθεί περίπου πτώση 2 μέτρων στο επίπεδο της λίμνης¹⁵⁰. Επίσης, το γεγονός ότι έχουν αγοραστεί πολλές και μεγάλες εκτάσεις γύρω από τη λίμνη και τους παραποτάμιους ποταμούς που χρησιμοποιούν για άρδευση τους υδάτινους πόρους της περιοχής έχει αρνητικά αποτελέσματα τόσο στην αύξηση της λειψυδρίας της λίμνης όσο και στη διάβρωση του εδάφους. Μία άλλη σημαντική επίπτωση είναι ότι θα υπάρξει εξάντληση των θρεπτικών συστατικών της λίμνης και μία έντονη απώλεια στο τομέα της αλιείας, ιδιαίτερα για τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι αυτόχθονες πληθυσμοί οι οποίοι εξαρτώνται από το ποταμό και τη λίμνη υφίστανται ήδη τα αποτελέσματα¹⁵¹.

Οι αυτόχθονες ομάδες της κοιλάδας του ποταμού Lower Omo είναι από τις πιο παραδοσιακές στην Αφρική. Υπάρχουν πολλές εθνοτικές ομάδες, ως επί το πλείστον μικρές σε μέγεθος, οι οποίες δεν εκπροσωπούνται σε πολιτικό επίπεδο και οι οποίες σε μεγάλο βαθμό είναι περιθωριοποιημένες και ανίσχυρες. Πολλές από αυτές τις ομάδες ασχολούνται με την κτηνοτροφία και τη γεωργία κατά μήκος του ποταμού Omo. Η εκτόπιση τους, η διαχείριση των εθνικών πάρκων, οι μαζικές εγκαταστάσεις των υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεων, οι

¹⁵⁰ 14th World Lake Conference, Austin 2011- Presentation on impacts on lake Turkana

¹⁵¹ The Oakland Institute(2012) IGNORING ABUSE IN ETHIOPIA dfid and usaid in the lower omo valley, pp 9-10

διαμάχες για την καλλιέργεια της γης καθώς και η εμπορική γεωργία συνιστούν σοβαρές απειλές για την ύπαρξη των ομάδων αυτών. Η έκθεση του Ινστιτούτου Oakland, το Σεπτέμβριο του 2013, με τίτλο «Land Deal Brief» κατηγορεί την κυβέρνηση της Αιθιοπίας για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο όνομα της αγροτικής ανάπτυξης, δηλώνοντας ότι οι δυνάμεις άμυνας της Αιθιοπίας χρησιμοποιούν βία κατά των τοπικών κοινοτήτων που δηλώνουν αντίθετοι με τα σχέδια της κυβέρνησης. Επίσης, το Ινστιτούτο στην έκθεσή του αναφέρει ότι περιοχές με τεράστια οικολογική και κοινωνική αξία, όπως τα εθνικά πάρκα omo και mago, καταστράφηκαν επειδή η γη τους προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί για αγροτική παραγωγή.

Η πολιτική που εφαρμόζει η κυβέρνηση της Αιθιοπίας όσον αφορά την αρπαγή της γης και των υδάτων έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και τον πολλαπλασιασμό των τοπικών συγκρούσεων λόγω των μειωμένων πόρων. Οι παράγοντες που συμβάλλουν στις όλο και πιο αυξανόμενες εντάσεις είναι η συνεχής επιδείνωση της κατάστασης των πόρων σε συνδυασμό με τις συνθήκες φτώχειας σε όλη τη περιοχή λόγω των κυβερνητικών επιλογών. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η μεγάλης κλίμακας βίαιη εκδίωξη των αυτοχθόνων με στόχο να "ανοίξει" ο δρόμος για φυτείες για εμπορικούς σκοπούς μηδενίζοντας κάθε προσπάθεια των ιθαγενών για επιβίωση. Ιδιαίτερα αρνητικό αντίκτυπο προκάλεσε η αποδοχή της κυβέρνησης της Κένυας και η ενεργή εταιρική σχέση με τη κυβέρνηση της Αιθιοπίας στην ανάπτυξη τέτοιων έργων.

Η κατασκευή του φράγματος Gibe III παραβιάζει τους εγχώριους νόμους, τις διεθνείς συμφωνίες και πρακτικές. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, για τη κατασκευή του φράγματος δεν έγινε κανένας διαγωνισμός ώστε να μειωθεί το κόστος και να βελτιωθεί η ποιότητα του έργου ενώ δόθηκε κατευθείαν στην Ιταλική κατασκευαστική εταιρία Salini. Επιπλέον, η κατασκευή ξεκίνησε χωρίς να υπάρχει προηγούμενη εκτίμηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων. Η έλλειψη διαβούλευσης παραβιάζει τα συνταγματικά δικαιώματα των θιγόμενων πληθυσμών. Στο συγκεκριμένο έργο η διαβούλευση έγινε μετά τη αρχική κατασκευή του φράγματος. Η κατασκευή του φράγματος παραβιάζει τη διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Η Αιθιοπία έχει επικυρώσει τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα

δικαιώματα των αυτοχθόνων λαών του 2007. Η διακήρυξη αυτή αντανακλά τη διεθνή τάση ότι το κράτος πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι οι αυτόχθονες πληθυσμοί αποτελούν συγκεκριμένη ομάδα με δικαιώματα. Επίσης, το κράτος οφείλει να διατηρήσει τον πολιτισμό τους και τα εδάφη που κατέχουν παραδοσιακά.

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν τη χρήση της γής τους και των άλλων πλουτοπαραγωγικών πόρων. Η στάση της Αιθιοπίας με την ενθάρρυνση των γεωργικών επενδύσεων και την αρπαγή των υδάτινων πόρων από τους αυτόχθονες έχει παραβιάσει πληθώρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵². Η Αιθιοπία έχει δεσμευθεί επισήμως να συμμορφωθεί με τις συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹⁵³, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα¹⁵⁴, τη Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων¹⁵⁵ κ.α. Συγκεκριμένα, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα απαγορεύει τις αυθαίρετες συλλήψεις και τη κακομεταχείριση των ατόμων. Η καταπιεστική ατμόσφαιρα στην οποία η κυβέρνηση ανταποκρίνεται δυναμικά σε εκείνους που διαφωνούν καθώς και οι παραβιάσεις της ελευθερίας της έκφρασης είναι δικαιώματα που καταπατώνται συνεχώς. Η κυβέρνηση, επίσης, παραβιάζει τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πληθυσμών. Αρπάζοντας τη γη και καταστρέφοντας τα προς το ζην στις περιοχές αυτές με σκοπό να διασφαλιστούν οι πόροι για τους επενδυτές, οι αυτόχθονες χάνουν κάθε δικαίωμα επιβίωσης.

Συλλογικά, αυτές οι συνθήκες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ανθρωπίνων δικαιώματα που η κυβέρνηση της Αιθιοπίας έχει υποχρέωση να σέβεται, να προστατεύει και να εκπληρώνει. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο θα πρέπει η

¹⁵² Έκθεση της ΜΚΟ Human Right Watch για τις παραβιάσεις που υφίστανται οι αυτόχθονες από τη βίαη εκδίωξη, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ethiopia0112webwcover_0.pdf [Τελευταία πρόσβαση: 13/9/2013]

¹⁵³ <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> [Τελευταία πρόσβαση: 11/9/2013]

¹⁵⁴ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx> [Τελευταία πρόσβαση: 11/9/2013]

¹⁵⁵ <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> [Τελευταία πρόσβαση: 11/9/2013]

κυβέρνηση να αποφεύγει πολιτικές που απειλούν ή παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά ότι έχει την υποχρέωση να προστατεύει τους ανθρώπους από την αρνητική συμπεριφορά τρίτων, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών επενδυτών. Περαιτέρω, η κυβέρνηση θα πρέπει να λαμβάνει θετικά μέτρα για να επιφέρει την εκπλήρωση των δικαιωμάτων που παρέχονται ανεπαρκώς επί του παρόντος. Η κυβέρνηση πρέπει να διασφαλίσει την αρχή της μη διάκρισης όσον αφορά την παροχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η συμπεριφορά του κράτους της Αιθιοπίας δεν στέκεται άξια στο πλαίσιο των νομικών της υποχρεώσεων. Αντί να λαμβάνει μέτρα για να τηρήσει τις υποχρεώσεις που υπέχει το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κυβέρνηση της Αιθιοπίας με την επιβολή των πολιτικών της απειλεί ή άμεσα παραβιάζει μια σειρά ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω, η αναπτυξιακή πολιτική της κυβέρνησης της Αιθιοπίας δεν λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις ανάγκες και τα δικαιώματα των 500.000 αυτοχθόνων που επιβιώνουν από το πλούσιο περιβάλλον της περιοχής. Η πιο επείγουσα ανάγκη των γηγενών πληθυσμών δεν είναι η ηλεκτρική ενέργεια αλλά η πρόσβαση στα εδάφη, τα νερά και τους βιολογικούς πόρους του ποταμού Omo και της Λίμνη Turkana. Επίσης, πρέπει να αναγνωρισθεί ως μείζον ζήτημα το γεγονός ότι δεν υπήρξε εκτίμηση των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της περιοχής. Λόγω ότι το φράγμα Gibe III είναι διασυνοριακό που ξεκινάει από την Αιθιοπία και τερματίζει στην Κένυα, οι επιπτώσεις μπορεί να οδηγήσουν σε περαιτέρω όξυνση των διαφωνιών μεταξύ πληθυσμών από την Αιθιοπία, την Κένυα και το Νότιο Σουδάν. Το γεγονός ότι ο γηγενής πληθυσμός στην περιοχή αυτή έχει ένα από τα χειρότερα επίπεδα υποσιτισμού στην Αφρική, η πείνα, οι επιδημίες χολέρας και άλλες ασθένειες υπογραμμίζουν τη σοβαρότητα της πρόκλησης για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και χρηματοδότησης του Gibe III.

Συμπεράσματα

“Η γη έχει αρκετά για να καλύψει τις ανάγκες όλων μας, αλλά όχι αρκετά για να καλύψει την απληστία των λίγων”

Γκάντι

Από τις απαρχές της ανθρώπινης κοινωνίας υπήρξε μια συνεχής πάλη για να μειωθούν οι καταστροφικές επιπτώσεις στο τομέα του νερού και να αυξηθεί το αντίκτυπο της παραγωγικότητας του στα οικοσυστήματα και στη κοινωνία προς όφελος όλων των ειδών του πλανήτη. Πολλοί από τους αρχαιότερους πολιτισμούς, ιδιαίτερα σε περιοχές οι οποίες υπέφεραν, είτε λόγω των άφθονων υδάτινων πόρων είτε λόγω της έλλειψης αυτών, κατάφεραν μέσω της αξιοποίησης και της ορθολογικής διαχείρισης του νερού να αυξήσουν την παραγωγικότητά του, αυξάνοντας έτσι την παραγωγή και ταυτόχρονα μειώνοντας το κίνδυνο της καταστροφής για το περιβάλλον, τον άνθρωπο και το οικοσύστημα. Σήμερα, το νερό παραμένει το πρωταρχικό στοιχείο βάσει του οποίου θα επιτευχθεί η ανάπτυξη των πόρων, η βιώσιμη ανάπτυξη και η μείωση της φτώχειας.

Η προέλευση της λέξης resources (πόροι) είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα καθώς προέρχεται από τη λατινική λέξη surgere που σημαίνει αυτό που έχει την ικανότητα να αναδύεται, να βγαίνει ξανά. Με την άφιξη της βιομηχανικής επανάστασης, η αξία έγινε πλέον ταυτόσημη με την εμπορευματική σημασία για όλους τους πόρους και η οικολογική, κοινωνική και πολιτιστική αξία των πόρων παραμερίστηκε. Η εμπορευματοποίηση και η ιδιωτικοποίηση των φυσικών πόρων μειώνει την αξία τους, περιορίζοντας αυτήν την αξία μόνο στην αγορά μέσω του καθορισμού της τιμής του πόρου.

Η αρπαγή των υδάτινων πόρων αποτελεί ένα φαινόμενο που συνέβαινε για αρκετά χρόνια μέσω της ανάπτυξης πολλαπλών παραγόντων και μηχανισμών, χωρίς απαραίτητα να είναι ολοκληρωτικά κατανοητό από τις κοινωνίες που το βίωναν. Το φαινόμενο, ιδιαίτερα έντονο κυρίως σε χώρες του τρίτου κόσμου, εκφράζει ένα οικονομικό και πολιτικό εργαλείο που βασίζεται

στην θεωρία του πράσινου καπιταλισμού, ότι δηλαδή η αύξηση της τιμής ενός φυσικού πόρου και ο καθαρισμός της τιμής θα οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση και θα επιφέρει την ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων που οδηγούνται σε υπερεκμετάλλευση λόγω της ελεύθερης πρόσβασης τους. Ο πράσινος καπιταλισμός δια μέσου της πολιτικής της εμπορευματοποίησης και της ιδιωτικοποίησης δημιουργεί νέες αγορές με στόχο το κέρδος και εκτοπίζει παράλληλα έννοιες, όπως η κοινοκτημοσύνη και η συλλογική διαχείριση.

Μέσα από την ανάλυση της θεωρίας που εξετάστηκε παραπάνω, συσσώρευση κεφαλαίου μέσω της αφαίρεσης πόρων από άλλους (accumulation by dispossession), διαφαίνεται η ικανότητα του καπιταλιστικού μοντέλου να επεκτείνεται σε αγορές πέρα από τη καθιερωμένη μορφή, εκμεταλλεύομενος την γενναιοδωρία της φύσης. Το φαινόμενο της αρπαγής των υδάτινων πόρων αναδύεται και πολλαπλασιάζεται από δρώντες οι οποίοι χρησιμοποιούν την έννοια της σπανιότητας του νερού ως δικαιολογία με σκοπό την ιδιωτικοποίηση των υδάτινων πόρων ως τη μόνη εφικτή λύση για τη προστασία της επάρκειας των υδάτινων πόρων.

Η διαδικασία της ιδιωτικοποίησης προωθεί την πολιτική του φιλελεύθερου μοντέλου με την προώθηση των κανόνων της αγοράς στη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Για τους υπερασπιστές αυτής της πολιτικής, ο καθορισμός της οικονομικής αξίας των υδάτινων πόρων θα έχει ως αποτέλεσμα την προστασία του πόρου. Υπερασπιστές της ιδιωτικοποίησης είναι κυρίως εταιρίες διαχείρισης υδάτων με σκοπό τη μετατροπή ενός ανοιχτού διαθέσιμου πόρου προς όλους σε ένα ιδιωτικό αγαθό του οποίου η πρόσβαση πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης και συχνά βασίζεται στην ικανότητα πληρωμής. Αυτοί που αντιτίθενται ριζικά στη πολιτική της ιδιωτικοποίησης των υδάτων υπερασπίζονται το ανθρώπινο δικαίωμα της πρόσβασης σε καθαρό και πόσιμο νερό.

Από τους κυριότερους δρώντες του φαινομένου της αρπάγης των υδάτινων πόρων, όπως διαφάνηκε από τη παραπάνω μελέτη, είναι η δημιουργία μεγάλων φραγμάτων και η εκμετάλλευση μεγάλων εκτάσεων γης με σκοπό το

σφετερισμό των υδάτινων πόρων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αρπαγή της γης συνοδεύεται από αρπαγή των υδάτινων πόρων αφήνοντας τους τοπικούς αγρότες και τους αυτόχθονες μακριά από τις πιο σημαντικές πηγές πλούτου για την επιβίωσή τους. Όπως και στη περιοχή της Oromia, η επέκταση των άμεσων ξένων επενδύσεων στο τομέα της γεωργίας, η οποία συνήθως συνδέεται με το θέμα των δικαιωμάτων γης, έχει ισχυρό αντίκτυπο στα δικαιώματα ιδιοκτησίας νερού. Η αρπαγή της γης και η μετατροπή της σε μεγάλες εκτάσεις γης είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή επί των δικαιωμάτων στη χρήση των υδάτινων πόρων και τη στέρηση των δικαιωμάτων αυτών από τους τοπικούς αγρότες.

Στη περίπτωση της δημιουργίας φραγμάτων, όπως η δημιουργία του φράγματος Gibe III, οι επιπτώσεις είναι τεράστιες για τον τοπικό πληθυσμό κατά μήκος του ποταμού και για τους αυτόχθονες γύρω από την λίμνη Turkana. Με την ολοκλήρωση του φράγματος, οι επιπτώσεις θα επηρεάσουν το περιβάλλον, το οποίο αποτελεί μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς, και το οικοσύστημα που αποτελεί καταφύγιο για πολλά ζώα. Τις μεγαλύτερες επιπτώσεις, ωστόσο, θα τις υποστούν οι τοπικοί αγρότες και οι αυτόχθονες πληθυσμοί που εξαιτίας της δημιουργίας του φράγματος θα τεθεί σε σοβαρό κίνδυνο η επιβίωσή τους λόγω της έντονης εξάρτησης των δραστηριοτήτων τους από το ποταμό και τη λίμνη.

Ένα πλαίσιο τόσο πολύπλοκο και αποσταθεροποιητικό σε συνδυασμό με τη παγκόσμια οικονομική κρίση έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή των στρατηγικών επισιτιστικής ασφάλειας και έχει πυροδοτήσει μια μεγάλης κλίμακας αρπαγή γης και υδάτων σε διάφορα μέρη του κόσμου. Εκ πρώτης όψεως, η Αιθιοπία μπορεί να φαίνεται ως απίθανος στόχος επενδύσεων γης λόγω των ελλειμμάτων τροφής και της κοινωνικοπολιτικής ιστορίας της. Ωστόσο, οι μικροκαλλιεργητές της Αιθιοπίας πλέον πιέζονται από το κράτος και τις δυνάμεις της αγοράς με στόχο τη δημιουργία μιας βαθιάς διαδικασίας διαφοροποίησης και μετατόπισης σε νέες κοινωνικές μορφές. Αυτή η δυναμική της μετατόπισης γίνεται σχεδόν πάντα με τη μεσολάβηση της κυβέρνησης και με ριζικές κρατικές μεταρρυθμίσεις υπέρ των επενδυτών.

Για την περιβαλλοντική ανάπτυξη η εικόνα είναι διαφορετική. Δεδομένου ότι η χώρα δεν έχει ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο, η έμφαση των τελευταίων ετών δίνεται στην προσέλκυση όσο το δυνατόν περισσότερων άμεσων ξένων επενδύσεων. Αυτές με τη σειρά τους έχουν ως αποτέλεσμα να αυξάνουν όλο και περισσότερο τις απατήσεις για γη και νερό. Συλλογικά συμπεραίνεται ότι το είδος των καλλιεργειών που προτείνονται από τα έργα των άμεσων ξένων επενδύσεων καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι πολλά θα περιλαμβάνουν κατ' ανάγκην την ανάπτυξη της χρήσης του νερού και των συναφών υποδομών για την αποθήκευση και τη διανομή του νερού, εάν ο ίδιος ο πόρος δεν είναι άμεσα ο στόχος. Ωστόσο, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος τα αγροτικά έργα μεγάλης κλίμακας να έχουν αρνητικές συνέπειες για τους ήδη υπάρχοντες χρήστες του νερού. Ο κίνδυνος αυτός επιτείνεται επειδή η κρισιμότητα των υδάτινων πόρων είναι πολύ συγκεκριμένη σε χρόνο και τόπο. Τα διαφορετικά είδη των υδάτινων πόρων (π.χ., όχθες ποταμών, λίμνες, ποταμοί) που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές χρονικές στιγμές του έτους από διαφορετικούς τύπους χρηστών και η εμπορική γεωργία μεγάλης κλίμακας μπορεί να προκαλέσουν απρόβλεπτες ζημιές στα υπάρχοντα συστήματα μικρής κλίμακας .

Μια άλλη πτυχή της διάστασης του νερού στα ζητήματα μεγάλης κλίμακας επενδύσεων γης είναι ότι οι επιπτώσεις από την αρπαγή νερού είναι πιθανό να είναι πολύ πιο εκτεταμένες από ότι μπορεί να αναμένεται. Σε αντίθεση με τη γη που υπάρχει χωρικό όριο, η χρήση του νερού εξαρτάται από τις ροές σε ένα ή και περισσότερα τοπία. Κατά συνέπεια, ο περιορισμός ή η εκμετάλλευση της χρήσης των υδάτινων πόρων σε μια περιοχή είναι πολύ πιθανό να έχει δυνητικά εκτεταμένες επιπτώσεις και σε άλλες περιοχές.

Η παγκόσμια τράπεζα έχει προβλέψει ότι μέχρι το έτος 2025, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού θα αντιμετωπίζει την έλλειψη καθαρού πόσιμου νερού. Χρειάζεται να διαμορφωθεί μία νέα σχέση με το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, ιδιαίτερα με το νερό, υιοθετώντας μία νέα κουλτούρα που θα αντιμετωπίζει το πόρο ως δημόσιο αγαθό, ικανό να καλύπτει τις ανάγκες της ζωής μας, των μελλοντικών γενεών και των οικοσυστημάτων. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίχτηκε στο *Alternative World Water Forum*, που διεξήχθη το 2012 στη Μασσαλία, «Το νερό θα πρέπει να αναγνωριστεί ως κοινό

αγαθό για όλη την ανθρωπότητα. Το νερό είναι ζωτικής σημασίας για τη ζωή και δεν είναι εμπόρευμα». Η απόλυτη αναγνώριση του νερού ως ανθρώπινο δικαίωμα αποτελεί ένα ενθαρρυντικό βήμα για τη διεθνή κοινότητα που πλέον αντιμετωπίζει το νερό όχι μόνο ως θεμελιώδη ανθρώπινη ανάγκη αλλά ως ανθρώπινο δικαίωμα απαραίτητο για την επιβίωση. Το νερό πρέπει, επομένως, να χρησιμοποιείται μέσω των δημόσιων υπηρεσιών και να κατανέμεται δημοκρατικά μεταξύ των διαφόρων χρηστών.

Τα κράτη θα πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για την προώθηση και την προστασία της ασφάλειας της ιδιοκτησίας ειδικά σε σχέση με τις γυναίκες, τους φτωχούς και τις αυτόχθονες κοινότητες μέσω της νομοθεσίας και των άλλων μηχανισμών πολιτικής που προστατεύουν τα πλήρη και ίσα δικαιώματα επί των φυσικών πόρων. Στην εξισορρόπηση των δικαιωμάτων των ευάλωτων ομάδων και του προσανατολισμού της αγοράς πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλιστεί ότι η ανάπτυξη δεν εκθέτει τις ευάλωτες ομάδες για την περαιτέρω περιθωριοποίηση τους μέσω της κερδοσκοπίας επί των δικαιωμάτων γης και νερού.

Η διαχείριση των υδάτινων πόρων είναι μία διαδικασία ιδιαίτερα πολύπλοκη και άκρως πολιτικής φύσεως. Η εξισορρόπηση αντικρουόμενων συμφερόντων στην κατανομή και τη διαχείριση της έλλειψης των υδάτινων πόρων απαιτεί ισχυρά θεσμικά όργανα. Ισχυρές βάσεις δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των μετεωρολογικών, υδρολογικών και κοινωνικοοικονομικών δεδομένων αποτελούν θεμελιώδη εργαλεία για την σωστή και ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων. Μία τέτοια κουλτούρα συμβαδίζει υποχρεωτικά με τη διαφάνεια σε όλες τις αποφάσεις και τις ενέργειες που σχετίζονται με το περιβάλλον και ιδιαίτερα το νερό. Ωστόσο, είναι συχνά δύσκολο να επιτευχθούν αξιόπιστες πληροφορίες ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω της έλλειψης μέσων και εργαλείων. Η διαχείριση των υδάτων σε πολλές χώρες χαρακτηρίζεται από την επικάλυψη και τον ανταγωνισμό των αρμοδιοτήτων μεταξύ των οργάνων της κυβέρνησης που εξυπηρετούν αντιφατικούς στόχους και οδηγούν σε ανταγωνιστικές απαιτήσεις.

Η πρόκληση που διέπει τους υδάτινους πόρους είναι μια ισορροπία μεταξύ των αρχών της επικουρικότητας και της παγκόσμιας διακυβέρνησης λαμβάνοντας υπόψη τις θεσμικές επικαλύψεις, τη δύναμη των εμπλεκόμενων, και την πολιτική. Το νερό είναι ζωτικής σημασίας για την ανθρώπινη επιβίωση και την ακεραιότητα της φύσης. Οι προσπάθειες για τη προστασία του πόρου πρέπει να γίνονται από κοινού ώστε να εξασφαλιστεί η ασφαλής πρόσβαση και η σωστή διαχείριση με σκοπό να ενσωματωθεί στις τοπικές πραγματικότητες σε συνδυασμό με τη παγκόσμια δράση και ανησυχία.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

Ελληνικά

Γρηγορίου Παναγιώτης, Σαμιώτης Γιώργος, Τσάλτας Γρηγόρης(1993) Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Νομική και θεσμική διάσταση, εκδόσεις Παπαζήση

Σαμιώτης Γ., Τσάλτας Γρ. (1990) Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος Διεθνείς Πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος, τόμος Ι, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα

Τσάλτας Γρ. (1991) Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος – Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα

Ξενόγλωσσα

Adams W.M. (2009) Green Development, Environment and Sustainability in a developing world. 3rd ed. Routledge

Anand P.B. (2007) Scarcity, Entitlements and the Economics of Water in Developing Countries. Edward Elgar Publishing Limited

Baker Susan(2006) Sustainable Development, Routledge introductions to environment series

Balaam N. D., Veseth M. (1996) Introduction to International Political Economy. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall

Barlow C. (2002) Blue Gold: The fight to stop the corporate theft of the world's water. New York: The New Press

Bronwen M. (2011) Water on tap: rights and regulation in the transnational governance of urban water services. Cambridge University Press

Doyle Timothy and McEachern Doug (2008) Environment and Politics, Third edition, Routledge Introductions to Environment Series

- Franco Jennifer, Kay Sylvia (2012) *The Global Water Grab: A Primer*, Transnational Institute
- Harvey D. (1996) *Justice, Nature & the Geography of Difference*. Blackwell Publishing Ltd
- Harvey D. (2010.) *The Enigma of Capital And the Crises of Capitalism*. Profile Books
- Heynen N., McCarthy J., Prudham S, Robbins P. (2007) *Neoliberal environments: False Promises and Unnatural Consequenses*, Routledge
- Klare M. (2002) *Resourse Wars: The New Landscape of Global Conflict*. New York: Holt Paperbacks
- Koundouri P., Pashardes P., Swanson T., Xepapadeas A. (2003) *The economics of water management in developing countries, problems, principles and policies*, Edward Elgar Publishing Limited
- Mason, N. and Calow, R. (2012) *Water security: from abstract concept to meaningful metrics. An initial overview of options*, Overseas Development Institute, London
- Miller, R.C. (2008) *International Political Economy, Contrasting world views*. ed. Routledge
- O'Brien R. (2000) *Contesting Global Governance: Multilateral Economic Institutions and Global Social Movements*. Cambridge University Press
- Peet R., Robbins P., Watts M. (2011) *Global Political Ecology*. Ed Routledge
- Peet R., Watts M. (2004) *Liberation Ecologies: Environment, Development and Social Movements*. 2nd ed. London: Routledge
- Pepper, D. (1993) *Eco-Socialism: from deep ecology to social justice*. London: Routledge
- Shiva V. (2002) *Water Wars: Privatization, Pollution and Profit*. Cambridge Massachusetts: South End Press
- Spulber N., Sabbaghi A. (1998) *Economics of water resources, from regulation to privatization*, 2nd ed, Kluwer Academic Publishers

Άρθρα

- Adams W. (2000) The Social Impact of Large Dams: Equity and Distributional Issues, World Commission on Dams (WCD)
- Abbink J. (2011) 'Land to the foreigners': economic, legal, and socio-cultural aspects of new land acquisition schemes in Ethiopia, *Journal of Contemporary African Studies*, 29:4
- Aceng H. (2007) How distributional conflicts theory explain factors affecting institutional changes in coral reef governance? lessons learned from gili indah village, west lombok Indonesia, *Journal of Coastal Development* , 10:2 , pp. 73-88
- Adler H. Jonathan (1995) About Free-Market Environmentalism, Capital Research Center, pp.3-4
- Anh-Nga Tran-Nguyen (2010) Global land grabbing: issues and solutions, Paper prepared for Pain pour le Prochain
- Anderson Terry, Leal Donald (2001) Free Market Environmentalism, Cato Institute
- Avery Sean (2012) Lake Turkana and the lower Omo: Hydrological Impacts of major dam and irrigation developments, African Studies Center, University of Oxford
- Asit K. B. (1997) Water Development and the Environment, *International Journal of Water Resources Development*, 13:2, pp. 141-168
- Asit K. B. (1988) United nations water conference action plan, *International Journal of Water Resources Development*, 4: 3, pp. 148 — 159
- Barlow M., Our Right to Water: A People's Guide to Implementing the United Nations' Recognition of the Right to Water and Sanitation, The council of Canadians

- Barlow M. (2001) *Blue Gold: The Global Water Crisis and the Commodification of the World's Water Supply*, International Forum on Globalization, San Francisco
- Bazin Frédéric (IRAM), Skinner Jamie (IIED), Koundouno Jérôme(2011) *Sharing the water, sharing the benefits, Lessons from six large dams in West Africa*, International Institute for Environment and Development
- Berry A. K. (2008) *Beyond the Crisis? Moving Water and People away from the Margins*, Yearbook of the Association of Pacific Coast Geographers, Vol. 70, pp. 14-27
- Beyer G. Martin, *The Global Consultation on Safe Water and Sanitation for the 1990s* , Natural Resources Forum, Volume 15, Issue 2, pp.120-121
- Biro A. (2012) *Water Wars by Other Means: Virtual Water and Global Economic Restructuring*, Global Environmental Politics 12:4, Massachusetts Institute of Technology
- Biswas R. Margaret (1977) *Mar del Plata in Retrospect*, Water International, 2:3, p.16
- Bues, A. and Theesfeld, I. 2012. *Water grabbing and the role of power: Shifting water governance in the light of agricultural foreign direct investment*. Water Alternatives 5:2, pp. 266-283
- Caar J. C. (2012) *Humanitarian Catastrophe and regional armed conflict brewing in the Transborder Region of Ethiopia, Kenya and South Sudan: The Proposed Gibe III Dam in Ethiopia*, University of California at Berkeley
- Catarina de Albuquerque (2012) *On the right track Good practices in realizing the rights to water and sanitation*
- Calamari D. , Cornelia E. Nauen & Heiner Naeve (1987) *Water quality problems in Africa: a brief report*, International Journal of Environmental Studies, 29:1, pp. 3-8

- Carin S. and Howard M. (2009) A Thirst for Distant Lands: Foreign investment in agricultural land and water, International Institute for Sustainable Development
- Clarke Matthew, Feeny Simon (2011) Old Challenges and new opportunities for the MDGs: now and beyond 2015, Journal of the Asian Pacific Economy, 16: 4, pp 509-519
- Collins O. R. (2006) Negotiations and Exploitation of the Nile Waters at the End of the Millennium, Water International, 31:1, pp. 116-126
- Cotula, L. (2011) Land Deals in Africa: What is in the Contracts? London: International Institute for Environment and Development.
- Cotula, L., S. Vermeulen, Leonard R. and Keeley J. (2009) Land grab or development opportunity? Agricultural investment and international land deals in Africa. London: IIED/FAO/IFAD.
- Deneke Tilaye, Mapedza Everisto, Amede Tilahun(2011) institutional implications of governance of local common pool resources on livestock water productivity in Ethiopia, Cambridge University Press, vol. 47, pp.99-11
- Dubreuil C. (2006) The Right to Water: from concept to implementation, World Water Council.
- Deininger, K. et al. (2011) Global Interest in farmland. Can it yield sustainable and equitable benefit? World Bank, Washington DC
- Descheemaeker K. , Mapedza E. , Tilahun A. , Wagnaw A. (2010) Effects of integrated watershed management on livestock water productivity in water scarce areas in Ethiopia, Physics and Chemistry of the Earth, Elsevier
- Fairhead J., Leach M. and Scoones I. (2012) Green Grabbing: a new appropriation of nature? The Journal of Peasant Studies, 39:2, pp.237- 261

- Garry Michael (1991) Water Supply and sanitation in the 1990s, *Water International*, 16:3, pp.153-160
- George S. (2011) The politics of achieving the Right to Water, *Transnational Institute*
- Gleick Peter (1998) The human right to water, *Water Policy*, vol. 1, pp. 487-503
- Grain(2012) Squeezing Africa Dry: Behind every land grab is a water grab
- Gurría Angel (2008) Keynote speech: Water for all is a matter of good governance: the OECD perspective , *Water International*, 33:4,pp. 524-528
- International Rivers (2013) The Downstream Impacts of Ethiopia's Gibe III Dam, East Africa's "Aral Sea" in the Making?
- Hall D. , Lobina E. (2012) Conflicts, companies, human rights and water – A critical review of local corporate practices and global corporate initiatives, *Public Services International Research Unit (PSIRU)*
- Hardin G. (1968) The tragedy of the commons, *Science* 162: 1243
- Hathaway T., Facing Gibe 3 Dam: Indigenous Communities of Ethiopia's Lower Omo Valley
- Horlings L.G, Marsden T.K.(2011) Towards the real green revolution? Exploring the conceptual dimensions of a new ecological modernisation of agriculture that could 'feed the world', *Global Environmental Change* 21, pp. 441–452
- Jones T. (2010) The great hunger lottery How banking speculation causes food crises, *World Development Movement*
- Jackson J. S. (2008) Writing the Global Water Crisis, *Technology and Culture*, 49:3, pp. 773-778
- Jacobsen M. , Webster M., and Vairavamoorthy K. (2013) The Future of Water in African Cities. Why Waste Water? *International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*

- Jägerskog, A., Cascão, A., Hårsmar, M. and Kim, K. (2012) Land Acquisitions: How will they Impact Transboundary Waters? Report Nr 30. SIWI, Stockholm.
- Joachim von Braun and Ruth Meinzen-Dick (2009) "Land Grabbing" by Foreign Investors in Developing Countries: Risks and Opportunities, International Food Policy Research Institute, Policy Brief 13
- Karen Bakker (2005) Neoliberalizing Nature? Market Environmentalism in Water Supply in England and Wales, *Annals of the Association of American Geographers*, 95:3, p. 544
- Kirkpatrick C. , Parker D., and Yin-Fang Zhang, (2006) An Empirical Analysis of State and Private-Sector Provision of Water Services in Africa, *the world bank economic review*, 20:1, pp. 143–163
- Kütting Gabriela (2004) globalization and the environment: moving beyond neoliberal institutionalism, *International Journal of Peace Studies*, 9:1, p. 42-43
- Lavers Tom (2012): 'Land grab' as development strategy? The political economy of agricultural investment in Ethiopia, *The Journal of Peasant Studies*, 39:1, pp.11-117
- Makki F. (2012) Power and property: commercialization, enclosures, and the transformation of agrarian relations in Ethiopia, *The Journal of Peasant Studies*, 39:1
- Makki F. and Charles G. (2011) Development by Dispossession: Land Grabbing as New Enclosures in Contemporary Ethiopia, Paper presented at the International Conference on Global Land Grabbing
- McCarthy James , Prudham Scott(2004) Neoliberal nature and the nature of neoliberalism, *Geoforum* 35, p. 275-283
- Mc Garry Michael (1991) Water Supply and sanitation in the 1990s, *Water International*, 16:3, pp.153-160

- Mehta, L., Veldwisch, G.J. and Franco, J. (2012) Introduction to the Special Issue: Water grabbing? Focus on the (re)appropriation of finite water resources. *Water Alternatives* 5:2, pp.193-207
- Novozhenin V. D. and A. M. Lapshin (2000) Exploitation of water and hydropower resources of the Nile river, *Hydrotechnical Construction*, 34:8, pp. 85-90
- Ostrom E. , Burger J. , Christopher B. , Richard B. Norgaard, Policansky D. (1999) Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges, *science*, pp. 278-284
- Panitch L., Leys C. (2006) *Coming to terms with nature*. The Merlin Press. London
- Polaris Institute (2003) *Water Grab, How corporations are planning to Take Control of Local Water Services*
- Ribo Jesse C., Nancy Lee Peluso(2003) A Theory of Access, *Rural Sociology* 68:2
- Roger Mark Selya (2012) Privatizing Water: Governance Failure and the World's Urban Water Crisis (review), *Human Rights Quarterly*, 34:1, pp. 289-292
- Rogers P, Hall A. (2003) *Effective Water Governance*, TEC Background Paper, GWP, Stockholm
- Rulli Maria C.¹, Savioli A. ¹, Paolo D'Odorico²(2012) Global land and water grabbing, Department of Hydraulics, Roadways, Environmental Politecnico di Milano¹ and Surveying Engineering, and Department of Environmental Sciences, University of Virginia²
- Salman M.A. Salman (2005) United Nations General Assembly Resolution: International Decade for Action, Water for Life, 2005–2015, *Water International*, 30:3,pp. 415-418

- Sean A. (2012) lake turkana & the lower omo : hydrological impacts of major dam & irrigation development s, volume I report, African Studies Centre University of Oxford
- Skinner J., Catula L. (2011) Are land deals driving ‘water grabs’?, International institute for water and development, the global land rush
- The Oakland Institute(2012) Understanding Land Investment Deals in Africa, Country Report: Ethiopia
- The Oakland Institute (2013) DEVELOPMENT AID TO ETHIOPIA, overlooking violence, marginalization, and political repression
- The Oakland Institute (2012) IGNORING ABUSE IN ETHIOPIA, dfid and usaid in the lower omo valley
- Varis O. (2000) The Nile Basin in a Global Perspective Natural, Human, and Socioeconomic Resource Nexus, International Water Resources Association Water International, 25: 4, pp.624- 637
- Van Koppen, B.; Butterworth, J. and Juma, I.(2005) Legal pluralism and rural water management: Objectives, definitions and issues. International workshop on African Water Laws: Plural Legislative Frameworks for Rural Water Management in Africa. Johannesburg, South Africa: IWMI.
- Ven Te Chow (1977) Suggestions for Consideration at the U.N. Water Conference, Mar del Plata, Argentina, Water International, 2:1, pp. 15-22
- Woodhouse P. (2012) Foreign agricultural land acquisition and the visibility of water resource impacts in Sub-Saharan Africa. Water Alternatives 5:2, pp. 208-222
- Woodhouse P and Ganho A.S (2011) Is Water the Hidden Agenda of Agricultural Land Acquisition in sub-Saharan Africa? International Conference on Global Land Grabbing

Κείμενα Τεκμηρίωσης Διεθνών Οργανισμών

Food and Agriculture Organization of the united nations (2012) Coping with water scarcity: An action framework for agriculture and food security, Rome

Food and Agriculture Organization of the united nations (2010) The State of Food Insecurity in the World : Addressing food insecurity in protracted crises, Rome

Food and Agriculture Organization of the united nations (2006) Modern water rights : Theory and practice, FAO legislative study, Rome

Food and Agriculture Organization of the united nations (1996) Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action, World Food Summit

United Nations (1992) Agenda 21

United Nations (1992) The Dublin Statement on Water and Sustainable Development

United Nations (1997) Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses

United Nations (2000) Millennium Declaration

United Nations (2002) Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development

United Nations (1948) Universal Declaration of Human Rights

United Nations (1966) International Covenant on Civil and Political Rights

United Nations (1966) International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

United Nations (1948) Universal Declaration of Human Rights

United Nations (1969) International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination

United Nations (1972) Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment

United Nations (1986) Declaration on the Right to Development

United Nations (2012) The Millennium Development Goals Report

United Nations Conference on Trade and Development (2011) report on the implementation of the investment policy review, ethiopia

The future we want (2012) Outcome document adopted at Rio+ 20

UNDP(2006) Beyond Scarcity Human Development Report 2006. New York: United Nations Development Programme

UN-Water (2014) A Post-2015 Global Goal for Water: Synthesis of key findings and recommendations from UN-Water

World Bank (2009) Implementing Agriculture for Development. World Bank Group Agriculture Action Plan: FY2010–2012. Washington, D.C: World Bank

World Bank (2010a) Rising Global Interest in Farmland. Can it Yield sustainable and Equitable benefits? Washington DC: The World Bank

World Bank (2010b) Awakening Africa's Sleeping giant. Prospects for Commercial Agriculture in the Guinea Savannah Zone and Beyond. Washington DC: The World Bank

World Water Assessment Programme (2009) The United Nations World Water Development Report 3: Water in a Changing World. Paris: UNESCO, and London: Earthscan

World Commission on Environment and Development (1987), Our Common Future

World Water Assessment Programme (2009) The United Nations World Water Development Report 3: Water in a Changing World

The World Bank agriculture and rural development department (2006) Ethiopia: Managing Water Resources to Maximize Sustainable Growth, A World Bank Water Resources Assistance, Strategy for Ethiopia, REPORT NO. 36000-ET, xiii

5th World Water Forum, Istanbul Ministerial Statement

6th World Water Forum, Marseille Ministerial Statement

World Commission on Dams, report on Dams and development

Διαδικτυακές Πηγές

<http://www.fao.org/docrep/W4347E/w4347e0i.htm#the%20niger%20river%20basin>

http://www.wsscc.org/sites/default/files/publications/usaidd_ethiopia_water_and_sanitation_profile.pdf

http://www.iwmi.cgiar.org/publications/CABI_Publications/CA_CABI_Series/Community_Law/protected/Ch%2009.pdf

<http://hdr.undp.org/en/media/HDR06-complete.pdf>

http://farmlandgrab.org/wp-content/uploads/2010/09/ESW_Sept7_final_final.pdf

http://faculty.bennington.edu/~kwoods/classes/global%20change/global_2012/readings/Ostrom%20et%20al.%20-%201999%20-%20Revisiting%20the%20commons%20local%20lessons,%20global%20challenge

<http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/gibe3factsheet2011.pdf>

<http://www.solidaritymovement.org/>

<http://whc.unesco.org/en/list/801>

<http://hdrstats.undp.org/images/explanations/ETH.pdf>

<http://www.mowr.gov.et/index.php?pagenum=2&pagehgt=1785px>

http://www.comesaria.org/site/en/article.php?chaine=fdi-inflows&id_article=183

<http://www.un.org/en/globalissues/water/>

<http://www.thirdworldcentre.org/unitednationsconference.pdf>

<http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf>

<http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/nov/24/africa-water-grab-land-rights>

<http://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2FBF02232195.pdf>

<http://www.forestpeoples.org/sites/fpp/files/publication/2010/08/ethiopiahydroelecimpactsarwgjan09eng.pdf>

http://www.gdrc.org/uem/water/decade_05-15/first-decade.html

<http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

http://www.gdrc.org/uem/water/decade_05-15/N0350754.pdf

<http://www.unwater.org/discover.html>

<http://siteresources.worldbank.org/INTETHIOPIA/Resources/PREM/CP-WaterMila01.pdf>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7959444.stm>

<http://www.eepco.gov.et/>

<http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/gibe3factsheet2011.pdf>

<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Environmental-and-Social-Assessments/Gibe%20III%20ESIA%20Road.pdf>

http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Environmental-and-Social-Assessments/Gibe%20III%20ESIA%20Additional%20Study%20on%20Downstream%20Impact1_01.pdf

http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/742RIO+20_Synthesis_Report_Final.pdf

http://www.iwmi.cgiar.org/publications/Working_Papers/working/WP123.pdf

<http://www.survivalinternational.org/news/8483>

<http://www.internationalrivers.org/resources/gibe-iii-s-impacts-on-lake-turkana-7773>

http://www.arwg-gibe.org/uploads/Carr_ARWG.Gibe_III_Dam_Report.pdf

<http://www.endwaterpoverty.org/>

<http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article69.html>

<http://www.african-court.org/en/images/documents/Sources%20of%20Law/Conservation%20of%20Nature/nature%20eng.pdf>

http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ethiopia0112webwcover_0.pdf

<http://www.virtual-water.org/>

http://www.iwmi.cgiar.org/Publications/IWMI_Research_Reports/PDF/PUB014/REPORT14.PDF

http://www.iwmi.cgiar.org/IWMI_Error.asp?aspxerrorpath=/Publications/IWMI_Research_Reports/Publications/index.aspx

<http://www.icp-confluence.sadc.org/sites/default/files/Final%20Project%20Report.pdf>

http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Environmental-and-Social-Assessments/Gibe%20III_ESIA%20Additional%20Study%20on%20Downstream%20Impact1_01.pdf

<http://www.forestpeoples.org/sites/fpp/files/publication/2010/08/ethiopiahydroelecimpactsarwgjan09eng.pdf>

<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

<http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/gibe3factsheet2011.pdf>

Παράρτημα

Πίνακας 1. Μεγάλης κλίμακας επενδύσεις γης στην Αιθιοπία

Investor	Foreign /Domestic	Land Size	Crops	Location
Al Habesh	Pakistan	28,000	Sugar estate	Oro
Chadha Agro	India	122,000	Sugar, Biofuel	Oromia
Djibouti Gov't	Djibouti	3,000	Food crops	Oromia
Emami Biotech	India	80,000	Biofuel crops	Oromia
Flora EcoPower	German	13,000	Biofuel crops	Oro
Fri El Green	Italy	30,000	Biofuel crops	Omo Valley
Global Energy	Israel	10,000	Biofuel	SNNP
Kanan D Hills	India	10,000	Tea	SNNP
Karuturi	India	11,000	Rice, Biofuel	Oromia
P. Morrell	USA	10,000	Wheat Bale	Oromia
Omo Sheleko	Domestic	5,500	Cotton, palm	SNNP
Sun Biofuels	UK	5,000	Biofuel	SNNP
Sunrise Indust	India	15,000	Food	Oromia
Tomaisin	Israel	10,000	Food crops	Oromia
Vatic	India	20,000	Biofuel	Oromia
Yehudi Hayun	Israel	10,000	Biofuel	Oromia

Πηγή: Dessalegn Rahmato(2011) LAND TO INVESTORS: Large-Scale Land Transfers in Ethiopia, Forum for Social Studies, Addis Ababa

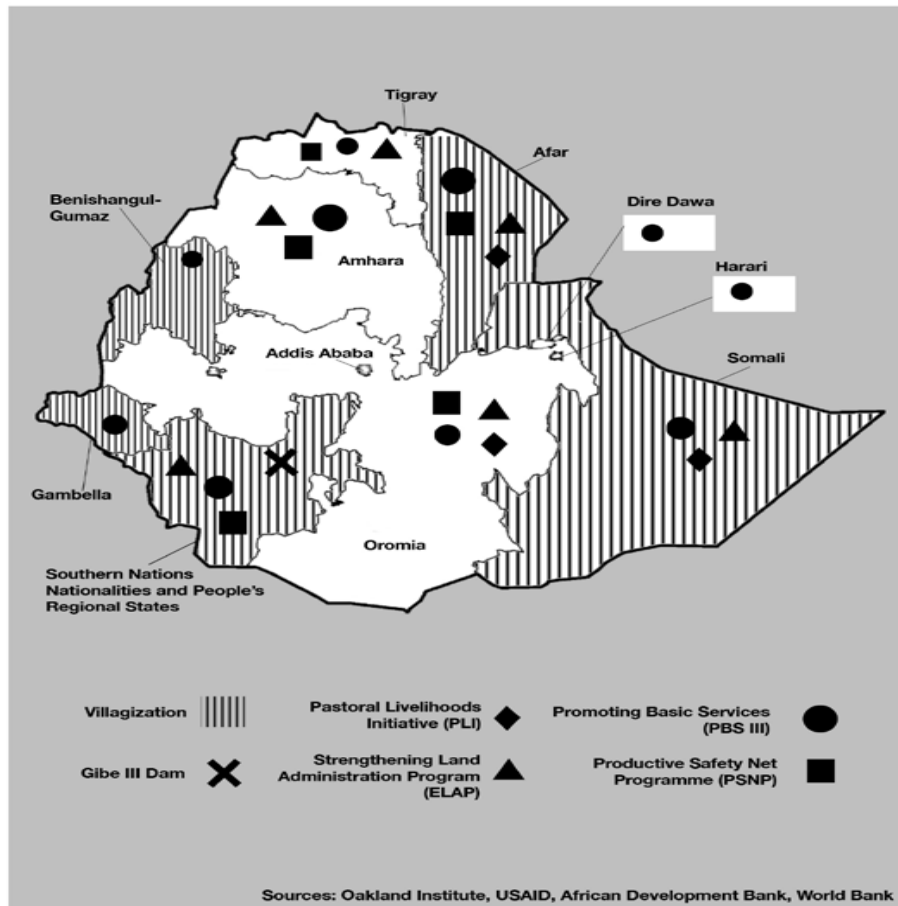
Πίνακας 2. Οι κύριες επενδύσεις γης στο ποταμό Ομο

Ο παρακάτω πίνακας περιγράφει επενδύσεις στη νότια περιοχή του ποταμού Ομο. Σύμφωνα το Ινστιτούτο Oakland, 89.000 εκτάρια εξακολουθούν να παραμένουν διαθέσιμα για περαιτέρω γεωργικές επενδύσεις

Name	Size (ha)	Purpose	Investor
Block 1	82,600	sugar	State-owned
Block 2	81,250	sugar	State-owned
Block 3	81,300	sugar	State-owned
Daniel Fasil Bihon*	5,000	cotton and grains	Diaspora
Lucci*	4,003	cotton	Ethiopian
Mela*	5,000	cotton	Ethiopian
Whitefield Cotton Farm*	10,000	cotton	Indian
Reta*	2,137	cotton and grains	Diaspora
Rahwa*	3,000	cotton and grains	Ethiopian
Tsegaye Demose Ag Development*	1,000	cotton, sesame and soybean	Diaspora
Tamil Hadgu*	5,000	cotton, seeds	Diaspora
Adama*	18,516	cotton	Diaspora
Other agricultural investments	57,695	NA	NA
<i>Land available from Fed land bank</i>	<i>89,000</i>		
Total agricultural investment lands	445,501		
* contracts available at http://media.oaklandinstitute.org/land-deals-africa/ethiopia			

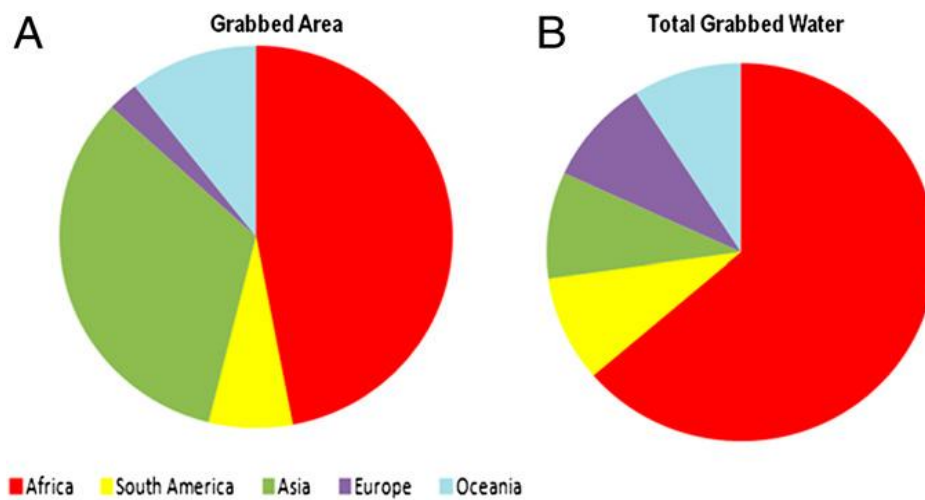
*The Oakland Institute (2012) Understanding Land Investment Deals in Africa,
Country Report: Ethiopia*

Εικόνα 1. Στη παρακάτω εικόνα απεικονίζονται τα αναπτυξιακά σχέδια που εφαρμόζει η κυβέρνηση στις διοικητικές επαρχίες της Αιθιοπίας

The Oakland Institute (2013) DEVELOPMENT AID TO ETHIOPIA, overlooking violence, marginalization, and political repression, p.22

Εικόνα 2. Κατανομή της αρπαγής γης (A) και του νερού (B) παγκοσμίως

Rulli Maria Cristina¹, Savioli Antonio¹, Paolo D'Odorico²(2012) Global land and water grabbing, Department of Hydraulics, Roadways, Environmental Politecnico di Milano¹ and Surveying Engineering, and Department of Environmental Sciences, University of Virginia²